

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**IFRS 9 KAPSAMINDA BEKLENEN KREDİ ZARAR
KARŞILIĞININ FİNANSAL OLMAYAN İŞLETMELERİN
KÂRLİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ VE BİST 50
ÜZERİNDE BİR UYGULAMA**

Ezgi AYGİNER

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Figen ZALF**

**Yüksek Lisans
İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe Denetim Bilim Dalı**

Ankara – Aralık 2021

**IFRS 9 KAPSAMINDA BEKLENEN KREDİ ZARAR
KARŞILIĞININ FİNANSAL OLMAYAN İŞLETMELERİN
KÂRLİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ VE BİST 50
ÜZERİNDE BİR UYGULAMA**

Ezgi AYGNER

YÜKSEK LİSANS

**İŞLETME ANABİLİM DALI/ANASANAT DALI
MUHASEBE-DENETİM BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Ezgi AYGENER

24.12.2021

IFRS 9 Kapsamında Beklenen Kredi Zarar Karşılığının Finansal Olmayan İşletmelerin Kârlılığı
Üzerindeki Etkisinin Analizi ve BİST 50 Üzerinde Bir Uygulama

(Yüksek Lisans Tezi)

Ezgi AYGİNER

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2021

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından 24.07.2014 tarihinde güncel versiyonu yayımlanan “IFRS 9: Finansal Araçlar” Standardın kredi zararlarına ilişkin getirdiği yeniliklerin finansal olmayan işletmelerin finansal raporlama sürecindeki etkisinin araştırılmasıdır. Bu doğrultuda bu çalışmada dört farklı analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerden ilki beklenen kredi zararı modelinin uygulamasının finansal olmayan işletmelerin faaliyet karlılığı, varlıkların geri kazandırma gücü ve beklenen kredi zararı/dönem net karı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Çalışmada ikinci olarak modelin kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmadığı incelenmiştir. Bunun için analize konu işletmeler Larcker-Richardson modeli kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada üçüncü olarak beklenen kredi zararı modelinin uygulanmasının araştırmaya konu şirketlerin finansal tablolarında sektörel düzeyde karlılık oranları ve kazanç yönetimi uygulamalarına ilişkin bir eğilim yaratıp yaratmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada son olarak ise, gerçekleşen kredi zararı ve beklenen kredi zararı modeli ile ayrılan karşılıkların işletmelerin net karlılığına oranları incelenmiştir. Son analiz yardımıyla hangi modelin araştırma konusu işletmelerin karlılık oranları üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğunun anlaşılması amaçlanmıştır. Bu araştırma esnasında BİST 50’de yer alan ve finansal olmayan (hizmet, üretim vb.) 32 adet işletmenin finansal tablolarından faydalanılmıştır.

Bilim Kodu :112202

Anahtar Kelimeler :Beklenen Kredi Zararı, IFRS 9, UFRS 9, Kazanç Yönetimi, Kar, Finansal Olmayan İşletme, Larcker-Richardson Modeli, Sektörel Analiz, Gerçekleşen Kredi Zararı

Sayfa Adedi : 103

Tez Danışmanı :Prof. Dr. Figen ZAİF

Analysis of the Effect of Expected Credit Loss Provision on the Profitability of Non-Financial
Enterprises within the Scope of IFRS 9 and an Application on BIST 50
(M.Sc. Thesis)

Ezgi AYGENER

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

December 2021

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the effect of the innovations brought by the “IFRS 9: Financial Instruments” Standard, which was published by the International Accounting Standards (IASB) on 24.07.2014, on the financial reporting process of non-financial enterprises. Accordingly, four different analyzes were carried out in this study. The first of these analyzes is to examine the effect of the application of the expected credit loss model on the operating profit of non-financial enterprises, the recovering power of assets and expected credit loss/net profit for the period. Secondly, the study examined whether the model causes earnings management practices. For this purpose, the enterprises subject to the analysis were examined using the Larcker-Richardson model. Thirdly, it has been tried to understand whether the application of the expected credit loss model creates a trend regarding the profitability ratios and earnings management practices at the sectoral level in the financial statements of the companies that are the subject of the research. Finally, the ratios of incurred credit loss and expected credit loss model to the net profitability of the enterprises were examined in the study. With the help of the last analysis, it is aimed to understand which model has more impact on the profitability ratios of the researched enterprises. During this research, the financial statements of 32 non-financial (service, production, etc.) companies in BIST 50 were used.

Science Code : 112202

Key Words : Expected Credit Loss, IFRS 9, IFRS 9, Earnings Management, Profit, Non-Financial Business, Larcker-Richardson’s Model, Sectoral Analysis, Incurred Credit Loss

Page Number : 103

Supervisor : Prof. Dr. Figen ZALF

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLoların LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
1. GİRİŞ	1
2. BEKLENEN KREDİ ZARARI MODELİ, ÖLÇÜMÜ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	5
2.1. Finansal Araçlara Yönelik Standartlar.....	5
2.2. Gerçekleşen Kredi Zararı.....	5
2.3. IFRS 9'un Getirdikleri.....	6
2.4. Değer Düşüklüğü Kavramı ve İlgili Tanımlar.....	11
2.5. Beklenen Kredi Zararı.....	13
2.5.1. Beklenen Kredi Zararının Ölçüm Esasları.....	14
2.5.2. Beklenen Kredi Zararının Ölçümünde Kullanılan Yaklaşımlar.....	17
2.5.2.1. Genel Yaklaşım.....	17
2.5.2.2. Genel Yaklaşım Aracılığıyla Kredi Zararının Hesaplanması.....	24
2.5.2.3. Krediye Göre Uyarlanmış Yaklaşım.....	26
2.5.2.4. Krediye Göre Uyarlanmış Yaklaşım Aracılığıyla Kredi Zararının Hesaplanması.....	27
2.5.2.5. Basitleşmiş Yaklaşım.....	29
2.5.2.6. Basitleşmiş Yaklaşım Aracılığıyla Kredi Zararının Hesaplanması.....	30
2.5.3. Özel Hususlar.....	35
2.5.4. Sunum ve Açıklamalar.....	36
3. KAZANÇ YÖNETİMİ UYGULAMALARI VE KAR KAVRAMI.....	37
3.1. Kar Kavramı ve Karlılığa İlişkin Analizler.....	37
3.2. Kazanç Yönetimi Kavramı ve Uygulamaları.....	38
3.3. Kazanç Yönetimi Yaklaşımları Türleri ve Araçlar.....	40
3.4. Kazanç Yönetiminin Tespiti.....	43
3.4.1. Spesifik Tahakkukları Esas Alan Modeller ile Kazanç Yönetiminin Tespiti.....	43
3.4.2. Sıklık Yaklaşımı ile Kazanç Yönetiminin Tespiti.....	44
3.4.3. Toplam Tahakkukları Esas Alan Modeller ile Kazanç Yönetiminin Tespiti.....	44
3.5. Kazanç Yönetiminin Ölçümü.....	46
3.5.1. Jones Modeli (1991).....	47
3.5.2. Düzeltilmiş Jones Modeli (1995).....	48
3.5.3. Larcker- Richardson Modeli (2004).....	50
4. BEKLENEN KREDİ ZARARLARININ KARLILIK VE KAZANÇ YÖNETİMİ ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	52
4.1. Araştırmanın Amacı.....	52
4.2. Literatür Taraması.....	54
4.2.1. Beklenen Kredi Zararı Modelinin Geliştirilme Sürecine İlişkin Yürütülen Çalışmalar.....	54
4.2.2. Beklenen Kredi Zararı Modelinin Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisine İlişkin Yürütülen Çalışmalar.....	55
4.2.3. Finansal Olmayan İşletmelerin IFRS'leri Uygulanmasına	

İlişkin Yürütülen Çalışmalar.....	57
4.2.4. IFRS 9 Standardının Uygulanmasına İlişkin Yürütülen Çalışmalar.....	57
4.2.5. Finansal Raporlamayla İlgili Faktörler ile Kazanç Yönetimi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Yürütülen Çalışmalar.....	59
4.2.6. Standart Hükümlerine Uyum Sağlanmasının Kazanç Yönetimi Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Yürütülen Çalışmalar.....	61
4.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	62
4.3.1. Geliştirilen Hipotezler	62
4.3.2. Hipotezlere İlişkin Oluşturulan Modeller.....	64
4.3.3. Araştırmanın Yöntemi	67
4.3.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırları.....	68
4.3.5. Araştırmanın Sonuçları.....	69
4.3.5.1. Hipotezlerin Testinden Önce Uygulanması Gereken Analizler.....	69
4.3.5.1.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi.....	70
4.3.5.1.2. Durağanlık Testi.....	71
4.3.5.1.3. Modele İlişkin F Testi ve Granger Nedensellik Testi.....	73
4.3.5.2. Hipotezlerin Testi ve Elde Edilen Sonuçlar.....	74
5. SONUÇ.....	92
KAYNAKLAR.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	103

TABLULARIN LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Örneğe İlişkin Tablo	26
Tablo 2.2: Örneğe İlişkin Tablo	32
Tablo 2.3: Örneğe İlişkin 2. Tablo	33
Tablo 4.1: Modelde Kullanılan Verilere Ait İstatistiki Veri Tablosu	67
Tablo 4.2: BİST 50’de Yer Alan Finansal Olmayan İşletmeler.....	69
Tablo 4.3: Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri	70
Tablo 4.4: LLC Panel Birim Kök Testi.....	73
Tablo 4.5: Hipotez 1’e İlişkin Analiz.....	77
Tablo 4.6: Hipotez 2’ye İlişkin Analiz	80
Tablo 4.7:Model Sonuç Özet Tablosu.....	82
Tablo 4.8: Sektör Ayırım Tablosu.....	84
Tablo 4.9: 0 Grubuna Ait Sektör Analizi	85
Tablo 4.10:1 Grubuna Ait Sektör Analizi	86
Tablo 4.11: 2 Grubuna Ait Sektör Analizi	88
Tablo 4.12:3 Grubuna Ait Sektör Analizi	89
Tablo 4.13:3 T Testine İlişkin Veriler.....	90

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Finansal Varlıkların Sınıflandırılması.....	10
Şekil 2.2:Kredi Zararının Sınıflandırılması.....	18
Şekil 2.3:Basitleştirilmiş Yaklaşım Özet Tablo	30
Şekil 2.4: Özet Tablo.....	34

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

BKZ

Beklenen Kredi Zararı

IASB

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu

KGK

Kamu Gözetimi Kurumu

TFRS

Türkiye Finansal Raporlama Standartları

TMS

Türkiye Muhasebe Standartları

IFRS

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

IAS

Uluslararası Muhasebe Standartları

1. GİRİŞ

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nca (IASB) yayımlanan “Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve” finansal raporlamanın amacını, ekonomik karar alıcılara, faydalı finansal bilgiyi (ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun finansal bilgi) sunmak olarak ifade etmiştir. **(CF, Paragraf 1.2, Paragraf 2.4)**. Bu finansal bilgiler, finansal tablolar ve bu tabloların eki olan dipnotlar aracılığıyla finansal bilgi kullanıcılarına sunulmaktadır. Finansal bilgi kullanıcıları, ekonomik kararlarını bu tablolara dayandırarak aldıklarından, doğru ve gerçeğe uygun şekilde hazırlanmış finansal tablolar bu karar alma mekanizmasının temelini oluşturmaktadır.

2008 küresel krizi, dünya çapındaki finansal sistemin önemli ölçüde kırılganlığını ve zayıflığını ortaya çıkarmıştır. Kriz ayrıca, bankalar, diğer finansal kurumlar ve borç verenler tarafından da tecrübe edilen ve kredi ve alacaklara ilişkin kredi zararlarının muhasebeleştirilmesinde yaşanan gecikmeler nedeniyle ortaya çıkan maliyetleri vurgulamıştır. Bu durumun, uzun süredir özellikle Kıta Avrupası'nda ağır basan bir muhasebe ilkesi olan ve Anglo-Sakson dünyasında temel bir teorik kavram olarak kabul edilen ihtiyatlılık ilkesi ile tutarsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. **(Oreškova, 2018, s. 187)**

Bu eleştiriler ile birlikte krizin global düzeydeki büyük etkisi, standartların da yeni düzene ayak uydurma ihtiyacını ve bu ihtiyacın bir sonucu olarak da konu üzerine çalışmalar yapılmasını beraberinde getirmiştir. Uluslararası standartlardaki değişimlerin etkisi ile geliştirilen IFRS 9 Finansal Araçlar Standardı (IFRS 9), kredi riski gerçekleştikten sonra kredi zarar karşılığının muhasebeleştirilmesini öngören, bu nedenle daha az ve daha geç muhasebeleştirmeye neden olduğu için eleştirilen “gerçekleşen kredi zararı” yaklaşımının uygulamasını sonlandırılmıştır. **(Us, 2020, s. 299)** Gerçekleşen kredi zararı uygulamasının yerini ise beklenen kredi zararı modeli almıştır. Mengi (2019, s:1) ye göre, yeni modelin amacı, finansal araçların hesaplanma ve muhasebeleştirme sürecini basitleştirmek ve eski modelin 2008 finansal krizi aracılığıyla bir kez daha vurgulanan eksikliklerini gidermektir.

IFRS 9'a göre beklenen kredi zararı, temürrüt risklerinin ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanan ve kendi içerisinde ikiye ayrılan bir karşılık kalemidir. IFRS 9 uyarınca beklenen kredi zararı hesaplamasında yalnızca geçmiş verilere değil, ileriye dönük tahmin ve bilgilere de başvurulduğundan, ilgili modelin işletmenin geçmişi ile geleceğini entegre bir şekilde ele alan bir model olduğu ifade edilebilir. Bu durum gerçekleşen kredi zararı modelinin geciktirici etkisinin bertaraf edilmesine ve gerçeğe uygun sunumun sağlanabilmesine de olanak sağlamak

amacına hizmet eder. Bu model IFRS 9'un getirdiği bir yenilik olarak karşımıza çıktığından, finansal tablolara etkisi merak edilmiş ve bunun bir sonucu olarak da çalışmada bu alana yönelik analizler gerçekleştirilmiştir.

Bununla birlikte literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde, finansal araçlar standardına yönelik mevcut araştırmaların çoğunun, finans sektörüne (banka, finans kuruluşu, holding, finansman şirketleri) odaklandığı görülmektedir.(Gebhart (2012), KPMG (2016) ve (2018) gibi). Bu araştırmacılara göre literatürde yer alan çalışmalar, Standartın finansal olmayan işletmelerin raporlama süreçleri üzerindeki etkilerine ilişkin mevcut araştırmaların, küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada standardın beklenen kredi zararına ilişkin hükümlerinin finansal olmayan işletmeler üzerindeki etkisi ele alınmıştır.

İşletmenin ayırdığı karşılık kalemlerinden biri olan beklenen kredi zararı karşılıklarının hesaplanmasında Standart, hesaplamada dikkate alınacak hususları belirtmekle birlikte işletmelerin söz konusu hesaplamayı yaparken doğrudan başvuracakları bir formül veya hesaplama yöntemi öngörmemektedir. Bunun nedeni Standartların ilke bazlı olması ve gerçeğe uygun sunumun standartların odak noktasını oluşturmasıdır. Bu esneklikler en temel şekliyle işletmelerin durum ve gerçeklerinin en doğru şekilde yansıtılması amacına hizmet etmekle birlikte, bazı durumlarda gerçeğe uygun sunumdan sapmalara da neden olabilmektedir. Başka bir deyişle işletme yöneticileri en basit anlamıyla kendi performanslarını raporladığından söz konusu esneklikler karşımıza kazanç yönetimi uygulamaları gibi hususları çıkarabilmektedir.

Kazanç yönetimine birçok farklı sebeple başvurulabilir. Bu sebepler işletmelerin yatırım yapılabilir seviyede olması veya bu seviyesini sürdürmesi, mevzuat esnekliklerin işletme lehine kullanılması, analistlerce belirlenen performans göstergeleri ve hedeflere ulaşılması ve hatta mümkünse bunların olumlu yönde aşılması, işletmenin finansal istikrarlılığının sağlanması veya sürdürülmesi gibi etmenleri içerebilirler. Söz konusu etmenler finansal tabloların olduğundan farklı gösterilmesi ve finansal tablo kullanıcılarının yanıltılması amaçlarına hizmet edebilmektedir.

Mevzuat esnekliklerinin işletme lehine kullanılması vasıtasıyla kazanç yönetimi uygulamalarına örnek olarak karşılık ayrılması verilebilir. Beklenen kredi zararına ilişkin ayrılan karşılıklar, vergi kanunları gibi kural bazlı değildir (safı işletme kazancının belirli bir oranı gibi) ve gerçeğe uygun sunumun sağlanabilmesi için işletmelerin öngörü, beklenti ve hesaplamalarına bırakılmıştır. Dolayısıyla bu esneklik amacından saparak, daha yüksek ya da düşük tutarlarda zarar karşılığı ayrılarak, finansal tablo kalemlerinin (örneğin karlılık gibi) işletme yöneticileri lehine etkilenmesine olanak sağlayabilir. Bu durum finansal raporlama

esnasında işletmeleri olduğundan daha iyi ya da kötü göstererek finansal raporlamanın yanıltıcı olmasına neden olur.

Bununla birlikte, beklenen kredi zararları karşılığı modeli, tahmin ve öngörüler de içinde barındırdığından eski modele göre işletmelerin sübjektif yargılarını daha fazla içermesinin de desteğiyle kazanç yönetimi için işletmelere bir alan oluşturabilme olanağına sahiptir. Bu nedenle çalışmada beklenen kredi zararı modelinin işletmelerde kazanç yönetimi uygulamaları ile sonuçlanıp sonuçlanmadığı da ayrıca merak konusu olmuştur.

Bu doğrultuda çalışmada, ilk olarak beklenen kredi zararı karşılığı modelinin finansal olmayan işletmelerinin belirli karlılık oranları üzerindeki etkisinin ele alınması hedeflenmiştir. Literatürde finansal olmayan işletmelere yönelik çalışmaların kısıtlı olmasının yanı sıra, araştırmanın evrenini oluşturan BİST 50'deki şirketler içinde büyük çoğunluk (32 finansal olmayan işletme) finansal olmayan işletmelere aittir. Bu husus da söz konusu çalışmanın finansal olmayan işletmelere odaklanmasına katkı sağlamıştır.

Bununla birlikte çalışmada, sübjektif tahminleri de bünyesinde barındıran ve dolayısıyla işletme yönetimine manevra olanağı sağlayan, beklenen kredi zararı modelinin uygulamasının kazanç yönetimine neden olup olmadığının da araştırılması hedeflenmiş, bu doğrultuda analizler yürütülmüştür.

Ayrıca modelin kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmadığı ile işletmelerin belirli karlılık oranlarına etkisine ilişkin analizler yürütülürken, sektörel düzeyde bir eğilimin mevcut olup olmadığının anlaşılmasına ilişkin analizler yapılmıştır. Bunun için araştırma konusunu oluşturan finansal olmayan işletmeler, dört farklı sektöre ayrılarak incelenmiştir.

Son olarak çalışmada, gerçekleşen kredi zararı ile beklenen kredi zararı modelleri uyarınca ayrılan karşılık tutarlarının karlılığa etkisinin hangi modelde daha yüksek olacağına ilişkin, bir belirleme yapmak amacıyla, modeller üzerinde ayrılan karşılıkların net karlılığa oranları incelenmiştir.

Bu çalışmada, BİST 50'de yer alan şirketlerin arasından finansal şirketlerin (holding, banka, finansman şirketleri vb. şirketler) ayıklanması ile 32 adet finansal olmayan işletme elde edilmiş, söz konusu finansal olmayan işletmelerin, 2018,2019,2020 yılının çeyrek dönem finansal tablolarına yönelik yukarıda ifade edilen dört farklı analiz yürütülerek beklenen kredi zararı modelinin, araştırılan hususlar doğrultusunda, finansal olmayan işletmelerin finansal tabloları üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri dahil beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde beklenen kredi zararı modeli uygulama örnekleri ile beraber açıklanmış, üçüncü bölümde kazanç yönetimi uygulamaları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise, araştırmanın amacı, metodolojisi ve geliştirilen hipotezlere yer verilmiş, beklenen kredi zararlarının karlılık ve kazanç yönetimi üzerine etkisinin araştırılmasına ilişkin analizler yürütülmüştür. Sonuç bölümünde, araştırma sonucu elde edilen veriler kapsamında değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

2. BEKLENEN KREDİ ZARARI MODELİ, ÖLÇÜMÜ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

2.1. Finansal Araçlara Yönelik Standartlar

1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin bir kolu olarak Londra'da faaliyetlerine başlayan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) Uluslararası Muhasebe Standartlarını ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını geliştirmeye ve yayımlamaya başlamıştır. 2021 yılı itibarıyla da 160'dan fazla ülkede Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) uygulanmaktadır.

Ülkemizde ise dünya uygulamaları ile uyumlaştırma süreci, 2000'li yılların başında, finansal tabloların karşılaştırılabilirliğinin sağlanması amacıyla, yerel uygulamalardan (Tek Düzen Hesap Planı gibi) ziyade, ortak kurallar ve ilkeler kapsamında hesaplamalar ve muhasebeleştirilmelerin yapılabilmesi amacına hizmet eden muhasebe standartları ile başlamıştır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda muhasebe standartlarını belirleme ve yayımlama yetkisi, Kamu Gözetimi Kurumu (KGK)'na verilmiş olup, bu doğrultuda Kurum tarafından; IASB'nin yayımlandığı Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının tercümeleri gerçekleştirilmiş ve bu standartlar "TMS, TFRS, TMS Yorum ve TFRS Yorum" olarak yayımlanmıştır.

Standartların yayım sürecinin başında, finansal araçlara ilişkin muhasebeleştirme ve ölçüm hükümlerinin yer aldığı standart "TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" iken, finansal araçlarının finansal tablolarda nasıl sunulacağının ele alındığı standart "TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum" olarak belirlenmiştir.

TMS 39 standardının, yeni Standart olarak ele alınabilecek TFRS 9 ile benzerlik gösteren birçok hükmü olduğu gibi, bazı alanlarda iki standart arasında farklılaşmalar mevcuttur. Çalışmamız açısından bu farklılaşmaların en önemlisi gerçekleşen kredi zararı ile beklenen kredi zararı arasındaki farklılaşmalardır.

2.2. Gerçekleşen Kredi Zararı

TMS 39 işletmenin aktifinde yer alan herhangi bir finansal alacağa yönelik değer düşüklüğünün hangi tutarda ve ne zaman muhasebeleştirilmesi gerektiğini belirlerken gerçekleşen kredi zararı modeli kullanır. Söz konusu modele göre kredi zararının muhasebeleştirilmesi için gerçekleşmesi gerekmektedir ve kredi zararının meydana geldiğine yönelik nesnel bir verinin mevcudiyeti halinde zarar karşılığının finansal tablolara yansıtılmasına izin verilmektedir.

(Group, 2014) Başka bir deyişle modele göre, kredi riski meydana gelene kadar herhangi bir temerrüt zararı muhasebeleştirilmez. **(Aytürk, 2016, s. 134)**

Modelde kredi riski meydana gelene kadar zarar muhasebeleştirilmesi yapılmadığından ve kredi zararının vade süresince meydana gelme olasılığı düşük olduğundan, vade süresince kredilere yönelik tahakkuk eden ve düzenli olarak elde edilen faiz gelirleriyle yalnızca bir dönemde ve çoğunlukla sonradan meydana gelen kredi değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilme tarihlerinin farklı olması ve dolayısıyla bir gecikmenin yaşanması durumu söz konusudur. **(Aytürk, 2016, s. 134)**

Bu nedenle model gecikmeli muhasebeleştirmeye olanak sağladığından eksik görülmüş ve eleştiri konusu yapılmıştır. Söz konusu ertelemelerin veya gecikmelerin bir diğer sonucu bu erteleme ve gecikmelerin kazanç yönetimi uygulamalarına da olanak sağlamasıdır. **(Aytürk, 2016, s. 134)**

Kazanç yönetimine ilişkin işletmelere sağlanan bu fırsat, işletmelere manevra olanağı sağlamakla birlikte finansal tablo kullanıcılarının bilgiye zamanında ve açık bir şekilde ulaşması önünde kısmen de olsa bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle söz konusu gecikme nedeniyle ortaya çıkan uyumsuzluk, uygulamadaki muhasebe standartlarının bir eksikliği olarak ifade edilmiştir.

Modelin eleştiri konusu yapıldığı diğer hususlar ise modelin işletmelerin risk yönetimi uygulamalarıyla farklılaşması ve gelecekte kredi zararına neden olabilecek olayları dikkate almaması olarak karşımıza çıkar. **(Group, 2014)**

Bu eleştiriler ile birlikte 2008 krizinin global düzeydeki büyük etkisi, standartların da yeni düzene ayak uydurma ihtiyacını ve bu ihtiyacın bir sonucu olarak çalışmalar yapılmasını getirmiştir. Uluslararası standartlardaki değişimlerin etkisi ile geliştirilen TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı, finans kurum ve kuruluşlarının zararlarının, olması gereken tutardan daha düşük miktarlarda ve daha geç olarak finansal tablolara yansıtılmasına neden olduğu gerekçesiyle eleştirilen “gerçekleşen kredi zararı” yaklaşımı uygulaması sonlandırılmıştır. **(Us, 2020, s. 299)**

2.3. IFRS 9’un Getirdikleri

Eleştirilere yanıt vermek amacıyla IASB tarafından IAS 39’un yerini alacak bir Standart metni ve projesi üzerinde çalışmaya başlanmıştır. Bu proje aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. IASB, ilk olarak 2009 yılında IFRS 9’u finansal varlıklar için yeni bir sınıflandırma ve ölçüm modelini içerecek şekilde yayımlamış, ardından 2010 yılında finansal yükümlülükler ve finansal durum

hesaplamaları yapmak amacıyla risk modellerine ve verilere daha kapsamlı bir şekilde başvurulma ihtiyacı oluşmuştur. **(E&Y, 2017, s. 24)**

E&Y (2018), TFRS 9'a geçişin genel olarak değer düşüklüğü karşılıklarında bir artışla sonuçlandığını belirtir. Bu durum zarar karşılığı hesaplanırken temerrüt riskinin gerçekleşmesinin yanında, geleceğe ilişkin beklenti ve verilerin de dahil edildiği dikkate alındığında beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkar.

Bununla birlikte E&Y'ye (2018) göre birçok senaryoda, beklenen kredi zararı modeline geçişin finansal tablolar üzerindeki etkisi önceden tahmin edilenden daha düşük tutarlarda kalmış ve kısmen de olsa daha elverişli ekonomik koşulları yansıtmıştır. Birkaç istisna dışında, değer düşüklüğüne uğramış krediler için ayrılan karşılıklar, bu riskler için ömür boyu beklenen kredi zararların tahminini gerektiren TMS 39 ile karşılaştırıldığında oldukça istikrarlı bir düzeyde kalmıştır. **(E&Y, 2018, s. 1)** Bununla birlikte yine aynı çalışmaya göre değer düşüklüğüne uğramamış krediler için, beklenen kredi zararı karşılıkları genellikle TMS 39 'a göre ayrılan kümülatif karşılık tutarından daha yüksektir. **(E&Y, 2018, s. 2)**

Yukarıda da açıklandığı üzere gerçekleşen kredi zararı modeli ile karşılaştırıldığında beklenen kredi zararı modelini uygulamak için gereken muhakeme ve varsayımların sayısı fazla olduğundan, söz konusu hususlara ilişkin yapılması gereken açıklamaların da eski modele göre daha fazla olması gerekecektir. “*IFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar*” Standardı uyarınca yapılması beklenen kapsamlı açıklamalar, modelin uygulanması konusunda finansal tablo kullanıcılarına ihtiyaç duyulan şeffaflığı sağlayacaktır. Bununla birlikte ilgili açıklamalar yardımıyla işletmeler, ayırdıkları karşılık tutarını benzer finansal araçlara ilişkin karşılıklar ile karşılaştırma ve karşılıklarındaki dönemsel değişimleri izleme olanağına kolayca ulaşabileceklerdir. **(Deloitte, 2014,4)**

TFRS 9'un getirdiği bir diğer yenilik sınıflandırma hükümleri ile bağlantılıdır. Finansal araçların sınıflandırılmasının değer düşüklüğü hükümlerinin ölçüm ve muhasebeleştirilmesini etkilediği dikkate alındığında bu hükümlerden ve yenilikten de bahsetmek çalışmanın amaçları açısından uygun olacaktır.

TMS 39 finansal varlıkları 4 ana gruba ayırmaktadır. Bu gruplar gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, kredi ve alacaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar olarak ifade edilir.

TFRS 9 uyarınca, TFRS 15 çerçevesinde önemli bir finansman bileşeni içeren finansal araçlar hariç tüm finansal araçlar, ilk muhasebeleştirme esnasında gerçeğe uygun değerleri üzerinden

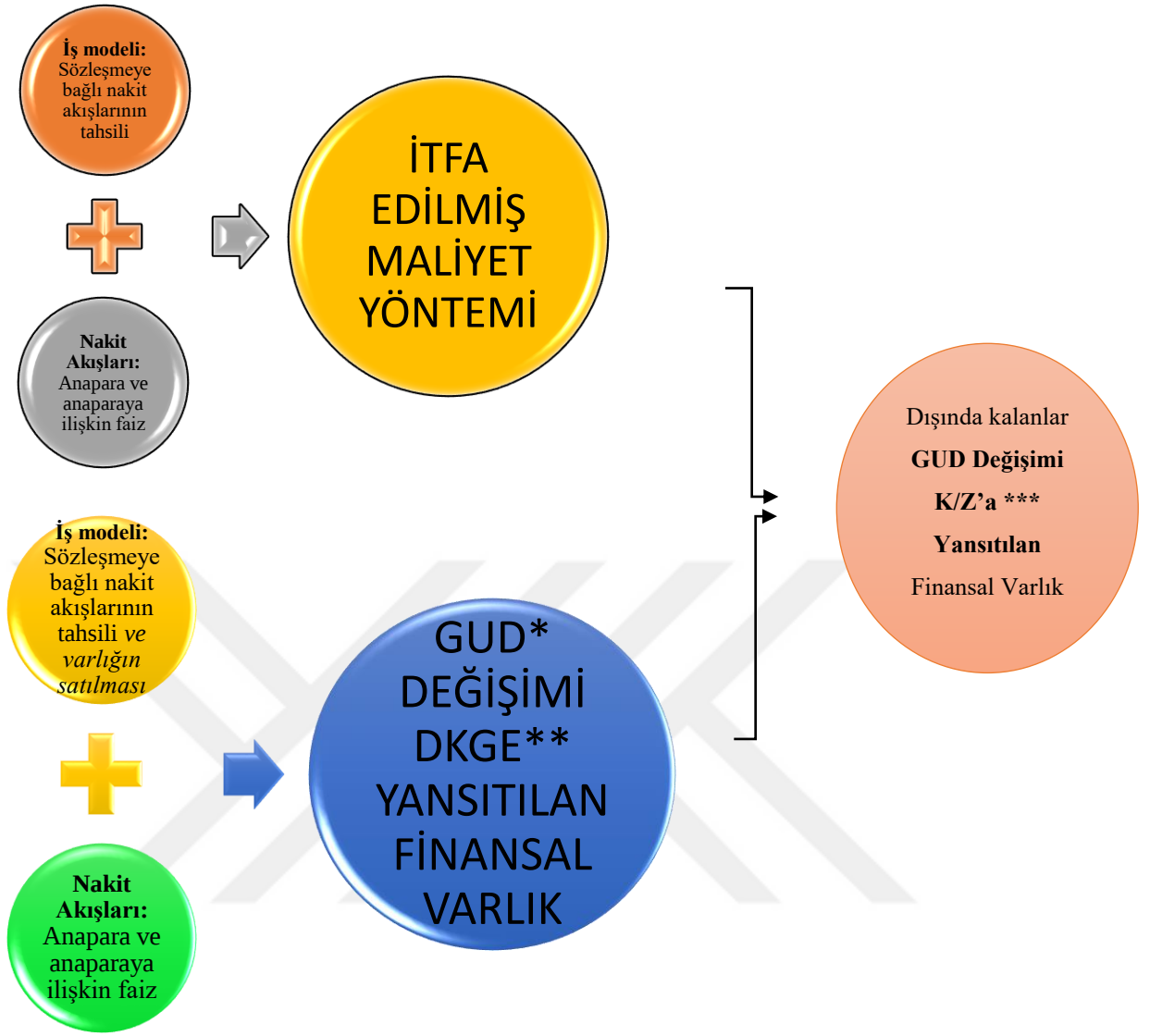
ölçülerek finansal tablolara alınırlar. Önemli finansman bileşeni içeren finansal araçlar ilk muhasebeleştirmede işlem bedeli dikkate alınarak muhasebeleştirilirler. İlk muhasebeleştirme esnasında oluşan ve söz konusu finansal araçların edinim veya ihraç edilmesi ile direkt ilişkili işlem maliyetleri olarak adlandırılan harcamalar, gerçeğe uygun değer değişimi kar/zararda izlenenler hariç, ilk edinimdeki gerçeğe uygun değer tutarına ilave edilir (finansal varlıklar için) ya da gerçeğe uygun değerden düşülür (finansal yükümlülükler için) **(TFRS, 2019, s. 11 paragraf 5.1.1)**

Sonraki ölçümlerde, TFRS 9, TMS 39 dan farklı olarak yönetimin iş modeli kavramının üzerinde durmaktadır. Bir işletmenin iş modeli finansal varlıkların nasıl yönetildiği ve nakit akışının elde edilme şekline bağlıdır. (sözleşmeye bağlı nakit akışlarının temin edilmesi, finansal varlığın satışından elde edilen nakit akışları veya her ikisi de) Bu hususlar dikkate alınarak finansal varlıkların sınıflandırılması yapılacaktır. **(Thornton, 2020)**

Bununla birlikte, nakit akışlarının özellikleri de sınıflandırma konusunda bir diğer kıstastır. Sınıflandırma hükümleri ele alınırken bir finansal yükümlülük veya varlığı ilk kayıt esnasında gerçeğe uygun değer değişimi geri dönülemez biçimde kâr/zarara yansıtılan olarak tanımlama seçeneğinin mevcut olduğunu da hatırlatmak gerekir.

TFRS 9'un sınıflandırma hükümleri TMS 39' dan farklılık gösterdiğinden, Standart uyarınca olası bir yeniden sınıflandırma durumunda tüm finansal varlıkların detaylı analiz edilmesi gerekmektedir.**(Beerbaum ve diğerleri 2016, s:6).**

Ancak çalışmada genel sınıflandırma hükümleri ele alınacaktır. Buna göre finansal varlıklar kendi içerisinde 3'e ayrılmaktadır.

Şekil 2.1: Finansal Varlıkların Sınıflandırılması *:Gerçeğe Uygun Değer, **:Diğer Kapsamlı Gelir, ***:Kâr/Zarar

Finansal yükümlülüklerle ilişkin sınıflandırma hükümlerinin eski ve yeni standartta birçok açıdan benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmaz. TFRS 9' a göre finansal yükümlülükler 2 farklı başlık altında sınıflandırılabilir. Standart sınıflandırmayı yaparken belirttiği maddeler dışında kalanların itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal yükümlülükler olarak finansal tablolara yansıtılmasını uygun görür. Buna göre itfa edilmiş maliyetinden finansal tablolara yansıtılması uygun olmayan finansal yükümlülükler aşağıda sıralanmıştır. Standart bu yükümlülükler ölçülürken izlenmesi gereken adımlara yönelik rehberlik sağlar.

- “Gerçeğe uygun değer değişimi kâr/zararda izlenen finansal yükümlülükler“
- “Finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan tüm risk ve getirilerin devri işleminin Standardın finansal tablo dışı bırakmaya ilişkin hükümlerini karşılamaması veya devam eden ilişki yaklaşımı halinde ortaya çıkan finansal yükümlülükler.”

- “Finansal teminat sözleşmeleri”
- “Piyasa faiz oranının altında bir faiz oranından kredi sağlanmasına yönelik taahhütler.”
- “TFRS 3 hükümlerine başvuru bir işletme birleşmesinde edinen işletmenin finansal tablolara yansıttığı şarta bağlı bedel.” (TFRS, 2019, s. 9 paragraf 4.2.1)

Bu doğrultuda yukarıda da farklı açılardan ele alındığı üzere Standardın finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları ile mevcut hükümlerle ilgili eleştirilere yanıt vermek amacıyla yeni düzenlemeler getirdiği, bu düzenlemeler yardımıyla finansal tabloların gerçeğe uygun sunumu ile şeffaflık ve iletişim değerinin artırılmasının hedeflendiği söylenebilir.

2.4. Değer Düşüklüğü Kavramı ve İlgili Tanımlar

Bilindiği üzere karşılıklar, muhasebenin ihtiyatlılık kavramı gereğince değer düşüklüğünün gerçekleşme ihtimali karşısında işletmelerin tampon önlem almalarına olanak sağlamaktadır. Karşılıklar varlık değer azalışları ya da işletmeye ilave yükümlülük dönüşü sağlayacak olay ve durumlara karşı bir tedbir olarak ayrılmaktadır. Hangi modele başvurulursa başvurulsun karşılık kavramı değer düşüklüğü ile ilişkili olduğundan öncelikle TFRS 9 uyarınca değer düşüklüğü kavramına ilişkin bir anlayış edinebilmek önemli hale gelecektir.

TFRS 9 paragraf 5.5.4’ de değer düşüklüğü hükümlerinin amacını ele alır. Standarda göre değer düşüklüğü hükümlerinin amacı, ilk muhasebeleştirmeden itibaren kredi riskinde önemli artışlara sahip olan bireysel ya da kümülatif bütün finansal araçlara yönelik makul ve geleceğe yönelik olan bilgileri de içerecek şekilde desteklenebilir bütün bilgiler değerlendirilerek finansal tablolarda ömür boyu beklenen kredi zararlarının muhasebeleştirilmesidir. (TFRS, 2019, s. 13, paragraf 5.5.4)

TFRS 9’un değer düşüklüğüne ilişkin hükümleri uyarınca aşağıdaki finansal araçlar Standardın değer düşüklüğü hükümlerine tabidir. Yani başka bir deyişle aşağıdaki finansal araçlara beklenen kredi zarar karşılığı ayrılır.

- Sonraki ölçümde itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen veya gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklara,
- Kira alacaklarına,
- TFRS 15 uyarınca işletmenin yükümlülüklerini yerine getirmesi karşılığında, süre geçmesi hariç bir şarta bağlı bir bedeli alma hakkı olarak tanımlanan sözleşme varlıklarına,

- Gerçeğe uygun değer farkı kar/zararda izlenmeyen kredi taahhütleri ile TFRS 9'un kapsamında yer alan ve gerçeğe uygun değer farkı kar/zararda izlenmeyen finansal teminat sözleşmeleri. **(TFRS, 2019, s.13 paragraf 5.5.1)**

Bununla birlikte TFRS 9'un yukarıda yer alan değer düşüklüğü hükümleri uyarınca işletmeler gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan finansal varlıklar için beklenen kredi zararını ölçmez ve muhasebeleştirmez. Başka bir deyişle bu gruptaki finansal varlıklar değer düşüklüğü hükümlerine tabi olmamaktadır **(Aytürk, 2016, s. 135)**

Standarda göre bir finansal varlığın kredi değer düşüklüğüne uğramış olarak değerlendirilebilmesi için, gelecekte elde etmeyi beklediği tahmini nakit akışlarının üzerinde negatif bir etkiye sahip olan olay/olayların meydana gelmesi gerekmektedir. Örneğin ürün veya hizmeti ihraç eden taraf veya borçlunun önemli düzeyde finansal sıkıntılar yaşıyor olması kredi değer düşüklüğüne işaret edebilir. Bu duruma veya kredi değer düşüklüğüne işaret eden olayın mevcudiyetine ilişkin “gözlemlenebilir veriler”, finansal varlığın kredi-değer düşüklüğüne uğradığına işaret eden kanıtlar olarak ifade edilebilir. **(TFRS, 2019, s. 33)**

Bu tanımlar doğrultusunda TFRS 9 kredi zararı kavramını, işletmenin sunduğu mal ve hizmetler neticesinde sözleşmeye bağlı olarak vadesi geldikçe elde edeceği nakit akımlarının tümü ile işletmece tahsil edilmesi beklenen nakit akımlarının tümü arasındaki farkın bir başka deyişle tüm nakit açıklarının başlangıçta belirlenen etkin faiz oranından ölçülen bugünkü değeri olarak tanımlar. **(TFRS, 2019, s. 33)** Bugünkü değeri aşağıdaki formül yardımıyla açıklayabiliriz.

$$\text{Bugünkü Değer} = \frac{\text{Gelecekteki Değer}}{(1 + \text{İskonto Oranı})^n}$$

Kredi zararı tanımında etkin faiz oranı kavramına yer verildiğinden bu kavrama ilişkin bir anlayış elde etmek faydalı olacaktır. TFRS 9 etkin faiz yöntemini finansal araçların itfa edilmiş maliyet hesaplamalarında ve faiz gelir/giderlerinin ilişkili dönem kâr/zararına aktarılmasında ve muhasebeleştirilmesinde başvuru bir yöntem olarak tanımlar. Etkin faiz oranını ise “finansal aracın beklenen ömrü boyunca gerçekleşeceği öngörülen işletmenin gelecekte yapacağı nakit ödemelerini veya elde edeceği tahsilatlarını, finansal varlığın brüt defter değerine ya da finansal yükümlülüğün itfa edilmiş maliyetine indirgeyen oran” şeklinde tanımlanmaktadır. İşletmece etkin faiz oranı hesaplanırken, finansal aracın tüm sözleşme şartları dikkate alınarak (beklenen kredi zararları dikkate alınmaksızın) beklenen nakit akışlarına ilişkin bir tahmin geliştirilir. **(TFRS, 2019, s. 34)**

İtfa edilmiş maliyet kavramını tanımak da çalışmanın devamı için fayda sağlayacaktır. İtfa edilmiş maliyet finansal aracın ilk muhasebeleştirme tutarından, anaparaya ilişkin geri ödemeler düşüldükten sonra elde edilen tutara, ilk muhasebeleştirme tutarı ile vadesinde elde edilmesi/ödenmesi beklenen tutar arasındaki fark üzerinden etkin faiz yöntemi uygulanarak ölçülen toplam itfa tutarı düşürülerek ya da eklenerek elde edilen tutar olarak ifade edilir. Söz konusu tutar ayrıca finansal varlıklar için ayrılan zarar karşılıklarının mevcut olması durumunda, bunlar dikkate alınarak düzeltilir (TFRS, 2019, s. 33)

2.5. Beklenen Kredi Zararı

TFRS 9’a göre beklenen kredi zararı, temürrüt risklerinin ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanan bir karşılık kalemidir. Bir başka deyişle beklenen kredi zararının tüm nakit akışlarının bugünkü değeri olarak ifade edebilmesi mümkündür.

Bilindiği üzere TFRS 9 “beklenen kredi zararı” yaklaşımını getirerek TMS 39’da yer alan “gerçekleşen kredi zararı” yaklaşımını ortadan kaldırmıştır. Bu yeni yaklaşım, doğrultusunda artık kredi zararlarının muhasebeleştirilmesi için zararın gerçekleşmesi beklenmemekte ve bu zararın gerçekleştiğine ilişkin nesnel bir kanıtın varlığı aranmamaktadır.

Standarda göre finansal tablolara ilk muhasebeleştirilmesinden sonra kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin yansıtılması amacıyla her raporlama tarihinde beklenen kredi zararı tutarları gözden geçirilecek ve gerekli güncellemeler yapılacaktır. Bunun sonucu olarak finansal tablo kullanıcılarına beklenen kredi zararları ile ilgili daha güncel bilgiler sunulmuş olacaktır. Ayrıca bu sayede beklenen kredi zararı modeli ile birlikte kredi zararları ilk muhasebeleştirmeden vadesinin sonuna kadar düzenli olarak gözden geçirilebilecektir. Bununla birlikte TFRS 9’a göre beklenen kredi zararı kavramı ödemenin tutarı ile zamanlamasını dikkate aldığından, ödemelere ilişkin vadelerin belirli süreler boyunca aşılması durumunda bile kredi zararının oluşma ihtimali yüksek olacaktır.

Finansal teminat sözleşmeleri ve kredi taahhütleri için beklenen kredi zararının hesaplanmasına yönelik belirleme yapılırken, raporlama tarihi ile işletmenin geri dönülemez bir taahhüde taraf olduğu tarihteki kredi riski karşılaştırılarak sonuca ulaşılır. Çünkü Standart, değer düşüklüğü hükümlerinin uygulanması açısından geri dönülemez bir taahhüdün tarafı olunan tarihi ilk muhasebeleştirme tarihi olarak kabul etmektedir. (TFRS, 2019, s.73 paragraf B5.5.8)

TFRS 9 ve ilgili düzenlemeler nedeniyle, değer düşüklüğü hükümlerinde beklenen kredi zararı modelinin dikkate alınmasının sektörel düzeyde farklılıklar yarattığı anlaşılmaktadır. Buna göre beklenen kredi zararı hükümleri nedeniyle,

- **Bankaların** büyük oranda etkilenmesi beklenir. (kredi sistemleri ve süreçlerine ilişkin geniş kapsamlı sonuçlar beklenmiştir. Kredi riski kavramı banka faaliyetlerinin merkezini oluşturduğundan bankaların etkilenme oranının oldukça yüksek olacağı düşünülmüştür).
- **Sigorta şirketlerinin** önemli sonuçlarla karşılaşılacağı değerlendirilir. (Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelirden izlenen borçlanma araçlarına ilişkin basitleştirilmiş yaklaşıma başvurulmaz).
- **Finansal kiralama şirketlerine** ilişkin etkinin kapsamı, leasing sözleşmelerinin türüne ve tercih edilen değer düşüklüğü yaklaşımına bağlıdır.
- **Şirketler** ticari alacaklarına yönelik sınırlı kapsamda bir etki yaşayacaktır.
- **Tüm sektörlerin**, yeni kapsamlı finansal tablo açıklama yükümlülüklerinden etkilenmesi beklenir. (KPMG, 2016, s. 7)

TFRS 9 uyarınca işletmeler iki farklı türde zarar karşılığı ayırabilir. Bu zarar karşılıkları 12 aylık beklenen kredi zararı ve ömür boyu beklenen kredi zararı olarak adlandırılır. Standart uyarınca beklenen kredi zararı 3 farklı yoldan hesaplanabilir. Bu yollar TFRS 9 uyarınca genel yaklaşım, krediye göre uyarlanmış yaklaşım ve basitleştirilmiş yaklaşım olarak adlandırılmaktadır.

Ancak Standart beklenen kredi zararlarının nasıl hesaplanacağına yönelik bir yöntem ortaya koymamaktadır, uygulanan yöntemlerin işletmenin durum ve şartlarına göre değişebileceğini kabul etmekte ve bu alanı muhakeme kullanılacak bir alan olarak değerlendirmektedir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak yönetimin nesnel muhakemelerine daha çok başvurulmakta ve bu muhakemelerin karmaşıklığı artmaktadır. (KPMG, 2016, s. 8)

2.5.1. Beklenen Kredi Zararının Ölçüm Esasları

Beklenen kredi zararı yaklaşımı doğrultusunda beklenen kredi zararlarının belirlenmesi, muhasebeleştirme ile kredi riskinin yönetimi arasında yakın bir işbirliğini gerekli kılmaktadır. Gelecekte beklenen kredi zararlarını etkileyen mikro ve makro düzeydeki değişiklikler nedeniyle şirketin varlıklarının düzenli olarak izlenmesi gerekecektir. (KPMG, 2016, s. 4) Bu doğrultuda TFRS 9 beklenen kredi zararlarının ölçümünde üç kıstası dikkate alır. Buna göre, beklenen kredi zararları aşağıda yer alan hususları yansıtabilecek şekilde ölçülmelidir.

- Olasılıklarla ağırlıklandırılmış sonuç
- Beklenen kredi zararının raporlama tarihine indirgenmesi için paranın zaman değeri;

- Geçmiş olaylar, mevcut koşullar ve gelecekteki ekonomik koşulların tahminleriyle temsil edilen aşırı maliyet veya çaba olmaksızın elde edilebilen makul ve desteklenebilir bilgiler. **(E&Y, 2017, s. 23)**

Bu unsurlardan ilki olasılıklarla ağırlıklandırılmış sonuçtur. Standart uyarınca, beklenen kredi zararları tahmininin odak noktası kredi zararının gerçekleşme ihtimali ile (en muhtemel sonuç kredi zararının oluşmadığına işaret etse bile) kredi zararının gerçekleşmeme ihtimalinin karşılaştırılmasıdır. Bu ihtimallerin karşılaştırılması yardımıyla beklenen kredi zararının gerçekleşme olasılığı değerlendirilir. Standart, tahmini beklenen kredi zararlarının, mümkün sonuç aralığı dikkate alınarak tespit edilen tarafsız ve olasılıklara göre ağırlıklandırılmış tutarı yansıtmasını zorunlu kılar. Bu analizin kompleks olması gibi bir zorunluluk yoktur, basit bir analiz de yeterli olabilir. **(TFRS 2019 s.79, paragraf B5.5.47)**

Beklenen kredi zararlarını ölçümü esnasında gerçekleşmesi muhtemel olan tüm olayların işletme tarafından tespit edilmesine gerek olmamakla birlikte, beklenen kredi zararının tespiti açısından gerçekleşmesi muhtemel senaryolardan ziyade kredi zararının gerçekleşme ihtimali üzerinde durulması daha faydalı olacaktır. Standarda göre işlemler kredi zararının gerçekleşme/gerçekleşmeme ihtimalini dikkate alarak kredi zararının gerçekleşme ihtimali ya da riskini değerlendirerek kredi zararını ölçerler. **(TFRS, 2019, s. 15, paragraf 5.5.18)**

İkinci unsur, kredi zararının gelecek değerine işaret edildiğinden, beklenen zarar karşılığının ilk muhasebeleştirme esnasında belirlenen etkin faiz oranı (veya yakın bir oran) kullanılarak raporlama tarihindeki değerine indirgenmesi bunun üzerinden finansal tablolara yansıtılması ile ilgilidir. **(Aytürk, 2016, s. 139)**

Finansal aracın indirgeme işlemi için esas alınacak oranlar farklılık gösterebilir. Örneğin finansal aracın değişken faiz oranının olması halinde, beklenen kredi zararları Standart uyarınca belirlenen cari etkin faiz oranı aracılığıyla, **(TFRS 2019 s.79, paragraf B5.5.44)** satın alındığında veya oluşturulduğunda kredi-değer düşüklüğüne sahip olan finansal varlıklara yönelik beklenen kredi zararları, ilk muhasebeleştirilmeleri esnasında tespit edilen kredi zararı dikkate alınarak düzenlenmiş etkin faiz oranı aracılığıyla **(TFRS 2019 s.79, paragraf B5.5.45)** indirgenir.

Son unsur ise, kredi riskine ilişkin modelleme ve dolayısıyla hesaplamada yalnızca geçmişe ait bilgilerden faydalanılmaması, modelleme ve hesaplamaların geçmiş verilerle birlikte aşırı maliyet ve çabaya katlanılmadan elde edilebilecek mevcut dönemle ilgili durumları ve geleceğe yönelik beklentileri de içermesi gerektiğine ilişkindir. **(Aytürk, 2016, s. 139)**

Makul ve desteklenebilir bilginin tanımı gereği, bu bilginin kapsamına gelecekteki durum ve şartların değerlendirilmesi de dâhildir. Ancak işletmelerden kredi zararına ilişkin hesaplamalara finansal aracın beklenen ömrünün tümü süresince gerçekleşeceği öngörülen gelecekteki durum ve şartlara yönelik öngörülerini dâhil etmesi beklenmez. Standarda göre beklenen kredi zararlarının tahmininde başvurulması gereken bir muhakeme seviyesi mevcuttur ve bu seviye detaylı bilgilerin edinilebilirliği ile ilişkilidir. Tahmin süresi uzadıkça, öngörülemezlik unsurlarının da genişlemesinin etkisiyle detaylı bilginin elde edilebilirliği olumsuz yönde değişecektir ve bu doğrultuda beklenen kredi zararlarının tahmin etmek için gereken muhakeme seviyesinin artması beklenir. **(TFRS 2019 s.80, paragraf B5.5.50)**

Bilindiği üzere Standart uyarınca işletmenin beklenen kredi zararını tahmin edebilmesi için aşırı maliyet ve çabaya katlanmadan elde edebileceği makul ve desteklenebilir bilgiden yararlanması gerekmektedir. Dolayısıyla işletmelerden bilgi edinebilmek amacıyla detaylı çalışmalar yapması beklenmez. Söz konusu bilgiler, borçluya özel durumların, genel ekonomik durum ve koşulların ve bilanço tarihindeki durum ve koşulların mevcut ve gelecek dönemdeki etkisine yönelik yapılan değerlendirmeleri kapsar. İşletme bu tahminleri yaparken, işletme içi bilgi kaynaklarından faydalanabileceği gibi, işletme dışı çeşitli bilgi kaynaklarından da yararlanabilir. **(TFRS 2019 s.80, paragraf B5.5.52)**

Geçmiş bilgiler, kredi zararının ölçümüne ilişkin bir esas oluşturur. Bununla birlikte işletmeler, mevcut durum ve koşulların etkilerini ve geçmiş dönemlere ilişkin bilgi ve verilerin temel oluşturduğu süreç üzerinde etkisiz olan gelecekteki durum ve şartlara yönelik öngörülerini yansıtmak ve gelecekteki sözleşmeye bağlı nakit akımlarıyla ilgisiz bulunan geçmiş döneme ait durum ve şartların etkilerini bertaraf etmek için, geçmiş döneme ilişkin bilgi ve verilerini (kredi zararı deneyimi gibi) cari dönemdeki gözlemlenebilir verileri esas alarak düzenlerler. Beklenen kredi zararı tahminleri dönemsel olarak gözlemlenebilir verilerdeki (örnek istihdam verileri, ürün ve hizmet fiyatları vb.) değişimleri yansıtmalı ve bu değişimlerin etkileri ile benzer yönlü ve uyum içinde olmalıdır. **(TFRS 2019 s.80, paragraf B5.5.51)**

Beklenen zarar karşılığı tahminlerinin gerçekleşen tutarlarla arasındaki farkların açılmaması ve tutarlılığın devamının sağlanabilmesi için hesaplamalarda kullanılan yöntem ve varsayımların sürekli olarak değerlendirilmesi ve gerekirse güncellenmesi gerekmektedir. **(TFRS 2019 s.80, paragraf B5.5.52)**

2.5.2. Beklenen Kredi Zararının Ölçümünde Kullanılan Yaklaşımlar

Standart, yukarıda da açıklandığı üzere var olan bilgilerden yola çıkılarak kredi zararının nasıl ölçüleceğine ilişkin tahmin yöntemine yönelik belirsizlik gösterir. Bu nedenle Standart uyarınca farklı tahmin yöntemlerinin kullanılmasına engel teşkil edecek bir durum mevcut değildir. Standart uyarınca yönetim bir yöntem belirlemeli ve belirlemiş olduğu yöntemi tutarlı bir şekilde uygulamalıdır. Zarar karşılıklarının ölçülmesi süreci karşılıklar üzerinde büyük etkiye sahip olabilecek yüksek derecede muhakeme gerektiren bir alandır. Bu nedenle işletme özelinde kendi yapıları, sektörü ve özellikleri vb. konular dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerçeğe uygun sunum açısından da önem taşır. (PWC, 2015, s. 15)

Beklenen kredi zararlarının ölçümünde hesaplamalara dahil edilecek azami süre, işletmenin uzatma opsiyonlarını da içerecek şekilde, kredi riskine maruz kaldığı azami sözleşme süresi olarak ifade edilir. (TFRS 2019 s.15, paragraf 5.5.19) Standart uyarınca işletmeler kredi zararını ölçerken yukarıda yer alan 3 temel kıstası göz önünde bulundurarak varsayımlarını ve hesaplamalarını gerçekleştirirler.

Bu hususlar doğrultusunda beklenen kredi zararının ölçümünde genel anlamda 3 yaklaşımın mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Bu yöntemleri, genel yaklaşım, krediye göre uyarlanmış yaklaşım ve son olarak basitleştirilmiş yaklaşım olarak ifade etmek mümkündür. (PWC, 2017:27-28; Sultanoğlu, 2018, 483-484; IFRS 9, 5.5).

2.5.2.1. Genel Yaklaşım

Genel yaklaşım diğer 2 grup dışında kalan finansal varlıklar için beklenen kredi zararının hesaplanmasında başvuru bir yaklaşımdır. (PWC 2017, s. 27) Genel yaklaşım uyarınca beklenen kredi zararı aşağıdaki şekilde ölçülür ve muhasebeleştirilir.

Şekil 2.2: Kredi Zararının Sınıflandırılması: Kaynak: Akkaş J: (2019) <https://www.grantthornton.com.tr/en-guncel/makaleler/ufrs-9-finansal-araclar-standardi/> (Erişim Tarihi 25.12.2019)

Bu tabloya göre, aşama 1 değer düşüklüğüne uğramamış, düşük kredi riskine sahip, ilk muhasebeleştirilmesinden itibaren kredi riski önemli seviyede artma göstermemiş finansal araçların yer aldığı bölüm olarak ifade edilebilir.

Düşük kredi riski kavramı, bu aşamadaki krediler için öne çıkan bir kavramdır. Standarda göre, en basit anlamıyla borçlunun kısa vade içerisinde sözleşmeye bağlı nakit akışlarına yönelik sorumluluklarını yerine getirebilecek durumda olması ile uzun dönemde gerçekleşen ekonomik durum ve şartlardaki olumsuz yöndeki değişimlerin borçlunun sorumluluklarını yerine getirme gücünü etkilemesi ancak bu etkinin önemsiz sayılabilecek bir etki olması durumunda, ilgili finansal aracın düşük kredi riskine sahip olduğu söylenebilir. Ancak, işletmenin finansal araçların kredi riskinin kendi arasında ya da işletmenin faaliyetlerini yürüttüğü bölgenin kredi riski ile karşılaştırılması neticesinde, finansal aracın kredi riskinin karşılaştırıldığı diğer finansal

araca göre daha düşük olduğuna kanaat getirilmesi sonucunda finansal araçların kredi riskinin düşük olduğu varsayımı yapılamaz. **(TFRS 2019 s.76, paragraf B5.5.22)**

Kredi riskine ilişkin bir değerlendirme yaparken işletme, iç kredi riski değerlendirmelerini kullanabileceği gibi, zorunlu olmamakla birlikte yatırım notu şeklindeki bir dış derecelendirmeyi de kullanabilir. Önemli olan bütün durum ve koşullar göz önünde bulundurularak bir piyasa oyuncusunun perspektifinden finansal araçların yüksek ya da düşük kredi riskine sahip olduğu sonucunun elde edilmesidir. Bu değerlendirme yapılırken işletmelerden geniş kapsamda bir araştırma yapması beklenmez. **(TFRS, 2019, s. 76, paragraf B5.5.23)**

Yukarıda da ele alındığı üzere düşük kredi riskine sahip olan veya ilk muhasebeleştirildiğinden itibaren kredi riski önemli düzeyde artmayan finansal araçlar aşama 1 de sınıflandırılır ve bu gruptaki finansal araçlar için Standart uyarınca 12 aylık beklenen kredi zararına eşit bir tutar üzerinden kredi zararı hesaplanır. Söz konusu beklenen zarar karşılığı ve iptali (gerçeğe uygun değer farkları diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar hariç) değer düşüklüğü kazancı/ kaybı olarak kar/zararda izlenecektir. **(TFRS 2019 s.14, paragraf 5.5.5)**

TFRS 9 uyarınca, 12 aylık beklenen kredi zararı, finansal araca yönelik gerçekleşme ihtimali mevcut temerrüt risklerinin, ömür boyu beklenen kredi zararı içerisinde finansal raporlama tarihinden itibaren 12 aylık süreyle ilişkili payı olarak ifade edilebilir.

Başka bir deyişle, 12 aylık beklenen kredi zararları, bilanço tarihinden sonraki 12 aylık dönemde gerçekleşebilecek temerrüt sebebiyle finansal aracın ömrü süresince sözleşme uyarınca tahsili beklenen nakit akımlarıyla, işletmece elde edilmesi beklenen nakit akımları arasındaki farkları yani nakit açıklarını içerir. **(KPMG 2014, 64).**

Beklenen kredi zararının tanımından yola çıkarak, kredi zararı ölçülürken raporlama tarihindeki kredi riski ile finansal aracın ilk muhasebeleştirildiği tarihteki kredi riskinin karşılaştırıldığı sonucuna ulaşılabilir. Bu karşılaştırmanın bir neticesi olarak kredi riskini düzenli olarak gözden geçirilmesi gerekecektir. Kredi riskinde önemli bir artış olup olmadığına ilişkin yapılan değerlendirme, genellikle finansal araç bazında yapılır. **(KPMG,2014:69).**

Bununla birlikte Standart uyarınca ikinci aşamaya ilişkin sağlanması beklenen koşul olan “kredi riskinde önemli ölçüde artış” koşulunun ortadan kalkması halinde finansal araçlar için ayrılacak zarar karşılıklarının hesaplanmasında birinci aşamaya dönmek mümkündür **(PWC, 2017b:2; MNP, 2017:7).**

Standarda göre, aşama 1 de yer alan finansal araçlara ilişkin faiz geliri hesaplanırken, varlığın beklenen kredi zarar karşılığı düşülmemiş brüt tutarı üzerinden etkin faiz oranına başvurularak indirgemeler ve hesaplamalar yapılmaktadır.

Aşama 2’de düşük kredi riskine sahip olma özelliğini kaybeden ve kredi riskinde önemli derecede artış olan finansal araçlar yer almaktadır.

Bu aşamada kredi riskinde önemli seviyede bir artış olup olmadığının belirlenmesi önem kazanır. Standarda göre, beklenen kredi zararına ilişkin bir belirleme yaparken finansal aracın kredi riskinde ilk muhasebeleştirilmesinden itibaren önemli ölçüde artış olup olmadığını belirlemek ana amaçtır. Bu amaca ulaşmak için işletmece ayrılan beklenen kredi zarar karşılığı tutarlarındaki değişimlerden ziyade, finansal aracın beklenen ömrü süresince temerrüt riskindeki değişikliklerin esas alınması gerekir. **(TFRS, 2019, s. 13, paragraf 5.5.9)**

Bu doğrultuda Standart, kredi risklerinin karşılaştırılabileceği finansal araçlardan beklenen ömrü daha uzun olanın (örneğin aynı dereceye sahip 7 yıl vadeli bir tahvilin temerrüt riski, aynı özelliklere sahip 3 yıl vadeli bir tahvilin temerrüt riskinden daha yüksektir.) temerrüt riskinin daha yüksek olacağını öngörmektedir. Bununla birlikte Standart uyarınca ayrılan ömür boyu beklenen kredi zararları karşılıklarının genellikle finansal aracın vadesi geçmeden evvel muhasebeleştirilmesi gerekir. **(TFRS, 2019, s. 73, paragraf B5.5.10)**

Standart uyarınca beklenen ömür kavramı ile temerrüt riski arasında mevcut olan ilişki nedeniyle, mutlak temerrüt riskinde zamanla gerçekleşen değişiklikler kıyaslanarak kredi riskindeki değişikliklerin değerlendirilmesi uygun değildir. Standart bu hususu bir örnek yardımıyla ele alır. Örneğin, 7 yıllık beklenen ömre sahip bir finansal aracın ilk muhasebeleştirilmesindeki temerrüt riski ile aynı finansal aracın 4 yıllık ömrünü tükettiğinde mevcut olan temerrüt riskinin birbiriyle aynı olduğu sonucuna ulaşılması durumunda, kredi riskinde bir artış olduğu söylenebilir. **(TFRS, 2019, s. 73, paragraf B5.5.11)**

Bunun nedeni, kredi riskinde değişiklik olmaması ve finansal aracın vade tarihinin yaklaşması halinde, yukarıda da açıklandığı üzere temerrüt riskinin genelde beklenen ömür boyunca azalacağına ilişkin beklentidir. Bunun bir istisnası, yalnızca vade tarihine yakın bir günde önemli bir ödeme gerçekleştirilmesini gerektiren finansal araçlardır. Söz konusu finansal araçlar için temerrüt riski zamanla azalma eğilimi göstermeyebilir. Böyle bir durumda, kredi zararının hesaplanabilmesi için işletme kredi riskinde ilk muhasebeleştirilme tarihten itibaren önemli bir artışın gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleyebileceği diğer nitel unsurları da değerlendirir. **(TFRS, 2019, s. 73, paragraf B5.5.11)**

Bu belirlemeye yaparken TFRS 9'a göre işletmeler, aşırı maliyet ya da çabaya katlanılmadan edinilebilen ve finansal aracın kredi riski üzerinde etkiye sahip olabilecek makul ve desteklenebilir bilgileri göz önünde bulundurur. Dolayısıyla işletmeden finansal aracın ilk muhasebeleştirilmesinden itibaren kredi riskinde önemli bir artma olup olmadığına ilişkin bir belirleme yaparken kullanacağı bilgileri ve verileri edinebilmek amacıyla kapsamlı bir araştırma yapması beklenmez. **(TFRS 2019 s.74, paragraf B.5.5.15)**

Standartta kredi riskinin analiz edilmesi birçok unsurlu ve bütüncül bir analiz olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle, herhangi bir unsurun kredi risk hesaplaması ile ilgililiği ve diğer unsurlar içindeki ağırlığı, ürünün türüne, borçluya, coğrafi bölgeye ve finansal aracın niteliklerine bağlıdır. **(TFRS 2019 s.74, paragraf B.5.5.16)**

Standart uyarınca kredi riskindeki değişimler değerlendirilirken işletmeler birçok faktörü dikkate almalıdırlar. Bu faktörle arasında, borçlunun tarafı olduğu diğer finansal araçların kredi riskindeki artmalar, finansal aracın vadesi geçtikten sonra başka bir deyişle temerrüt halinde edinilebilen bilgi ve veriler, kredi riskinin iç fiyata ilişkin göstergelerindeki önemli değişimler gibi hususlar sayılabilir. **(TFRS 2019 s.74, paragraf B.5.5.17)**

Standart uyarınca, geleceğe ilişkin makul ve desteklenebilir bilgilerin aşırı maliyet yükü altına girmeden ya da aşırı çaba göstermeden edinilebilmesi halinde, kredi riskinde ilk muhasebeleştirmeden itibaren önemli düzeyde artma olup olmadığını tespit ederken, tek başına vadenin geçmiş olduğu bilgisi yeterli sayılmaz. Ancak bu bilgi dışında bilgilerin aşırı maliyetli olması ya da aşırı çaba göstermeyi gerektirmesi halinde işletme, kredi riskindeki önemli değişimler olup olmadığının tespitinde vadeye ilişkin bu bilgiye başvurabilir. **(TFRS, 2019, s. 14, paragraf 5.5.11)**

Bununla birlikte Standart uyarınca, sözleşmeye ilişkin yapılması beklenen ödemelere yönelik vadenin 30 günden daha çok aşılış olması halinde, finansal aracın ilk muhasebeleştirilmesinden itibaren kredi riskinde önemli seviyede artma gerçekleştiğine yönelik "aksi ispat edilebilir bir ön kabul" mevcuttur. İşletmenin sözleşmeye ilişkin yapılması beklenen ödemelerinin vadesinin 30 günden fazla aşılmadan evvel kredi riskinde önemli düzeyde bir değişim olduğunu tespit etmesi halinde, söz konusu ön kabule ihtiyaç kalmayacaktır. Bu ön kabulün aksi, finansal aracın ilk muhasebeleştirilmesinden itibaren kredi riskinin önemli ölçüde artmadığını kanıtlayan makul ve desteklenebilir bilginin, aşırı maliyet ve çabaya katlanılmadan elde edilmesi durumunda ispat edilebilir. **(TFRS, 2019, s. 14, paragraf 5.5.11)**

Aşama 2’ de yer alan finansal araçlara yönelik ömür boyu beklenen kredi zararı kadar değer düşüklüğü karşılığı hesaplanır ve bu tutarın kâr veya zararda muhasebeleştirilmesi beklenir. Ömür boyu beklenen kredi zararı, finansal aracın beklenen ömrü süresince meydana gelmesi mümkün olan bütün temerrüt hallerinden kaynaklanan beklenen kredi zararları olarak ifade edilir. **(TFRS 2019 s.35)**. Söz konusu beklenen zarar karşılığı ve iptali (gerçeğe uygun değer farkları diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar hariç) değer düşüklüğü kazancı/ kaybı olarak kar/zararda izlenecektir. **(TFRS 2019 s.13, paragraf 5.5.8)**

Aşama 2’de kredi riskinde önemli düzeyde bir artış gerçekleştiğinden muhasebeleştirilecek değer düşüklüğü karşılığı tutarı aşama 1’e göre muhasebeleştirilecek tutarla karşılaştırıldığında önemli ölçüde fazla olacaktır. **(Aytürk, 2016, s. 137)**

Standartta göre, aşama 2’de yer alan finansal araçlara ilişkin faiz geliri hesaplanırken, varlığın beklenen kredi zarar karşılığı düşülmemiş brüt tutarı üzerinden etkin faiz oranına başvurularak indirgemeler ve hesaplamalar yapılmaktadır. Bu tutar gelir tablosunda izlenir.

Standartta uyarınca Aşama 3’te kredi riskinde önemli düzeyde artma gerçekleşen ve temerrütte düşmüş finansal araçlar yer alır. Temerrüt gerçekleştiğinden finansal araçlara yönelik ayrılacak kredi zararı tutarı ömür boyu beklenen kredi zararına eşit bir tutar olarak hesaplanacaktır. Söz konusu beklenen zarar karşılığı ve iptali değer düşüklüğü kazancı/ kaybı olarak kar/zararda izlenecektir.

Temerrüt kavramı, Aşama 2’den Aşama 3’e geçişin değerlendirilmesi için kritik faktördür, ancak terimin kendisi ve onu destekleyen koşullar doğrudan standartta tanımlanmamıştır. Bunun yerine Standart, kuruluşlara, işletmelerin iç kredi riski yönetimi amaçları için kullanılanlar ile uyumlu olması gereken kendi tanımlarını yapmaları ve vadesi geçen günlere ek olarak niteliksel göstergeleri (örneğin, finansal sözleşme ihlalleri) dikkate almaları için rehberlik eder. Bununla birlikte standart, bunlar arasındaki olası tutarsızlıkları önlemek amacıyla, bir işletmenin alternatif bir kriteri göstermek için makul ve desteklenebilir bilgilere sahip olmadığı sürece, bir finansal varlığın vadesinin 90 gün geçmiş olmasından, daha geç bir süre sonra temerrüde düşmeyeceğini belirterek “çürütülebilir bir varsayım” oluşturur. **(Sultanoğlu, 2018, s. 485)**

Söz konusu varsayım, makul ve desteklenebilir ilave bilgi edinilemediği hallerde, varsayılan temerrüt süresinin 90 gün olacağı anlamına gelir. Bu varsayımın amacı karar vermek için gecikmenin 90 günü aşmasını beklemekten ziyade, makul ve desteklenebilir bilgilerin mevcut

olmadığı hallerde varsayılan temerrüt süresini bu süreden daha geç belirlememektir. **(PWC, 2015, s. 4)** Bu ön kabullerin yukarıda da açıklandığı üzere aksini ispat etmek mümkündür.

Aşama 3'te temerrüt meydana gelmiş olduğundan muhasebeleştirilecek değer düşüklüğü karşılığı tutarı, aşama 2 uyarınca muhasebeleştirilen tutarla karşılaştırıldığında önemli düzeyde fazla olacaktır ve teminatlar düşüldükten sonra kalan kredi tutarının tamamına yönelik zarar karşılığı muhasebeleştirilecektir. **(Aytürk, 2016, s. 137)**

Standartta göre, aşama 3'de yer alan finansal araçlara ilişkin faiz geliri hesaplanırken, varlığın beklenen kredi zarar karşılığı düşülmüş net tutarı üzerinden etkin faiz oranına başvurularak indirgemeler ve hesaplamalar yapılmaktadır. Bu tutar gelir tablosunda izlenir.

Standart uyarınca diğer tüm göstergelerin dikkate alınması ile birlikte aksine kanıt olmadıkça aşama 1'den aşama 2'ye geçiş için en belirgin gösterge finansal varlıkla ilgili nakit tahsilatlarında 30 günden fazla, aşama 2'den aşama 3'e geçiş için ise finansal varlıkla ilgili nakit tahsilatlarında 90 günden fazla gecikme yaşanmasıdır. **(Aytürk, 2016, s. 138)**

Ayrılan karşılıkların ve karşılık iptallerinin finansal tablolarda nasıl izleneceği, başka bir deyişle nasıl muhasebeleştirileceği bir diğer önemli konu olarak karşımıza çıkar. Bildiğiniz gibi, standardın değer düşüklüğü hükümleri doğrultusunda, itfa edilmiş maliyetinden izlenen veya gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelirden izlenen finansal varlıklar, kira alacakları ile sözleşme varlıkları ile bu Standardın ele aldığı kredi taahhütleri ile finansal teminat sözleşmelerine yönelik beklenen kredi zararları için zarar karşılığı muhasebeleştirilir. Sonraki raporlama süreçlerinde işletmeler beklenen kredi zararlarının azalması halinde Standart uyarınca söz konusu değişimleri de kâr/zarar tablosu ile ilişkilendirilerek değer düşüklüğü zarar karşılığı iptalleri olarak muhasebeleştirilecektir. **(Gökgöz, 2019, s. 168)**

Bununla birlikte gerçeğe uygun değer farkları diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar değer düşüklüğüne uğradıkları takdirde, meydana gelen zarar karşılığı, diğer kapsamlı gelire kaydedilir ve finansal varlığın, finansal durum tablosunda kayıtlı olan defter değeri azaltılmaz. **(Yalçın, 2019, s. 327)**

Başka bir deyişle, söz konusu finansal varlıklara yönelik finansal durum tablosunda, ilgili varlığın defter değerini düzenleyici bir hesap olarak “değer düşüklüğü karşılığı” hesabı kullanılmaz. Standart uyarınca ilgili finansal araca yönelik “değer düşüklüğü karşılığı” finansal durum tablosunda öz kaynaklar hesap grubu altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir. Değer düşüklüğü karşılığına yönelik olarak finansal tablolara ilişkin dipnotlarda yeterli düzeyde açıklamalar yer alır. **(Özerhan & Aslan, 2016, s. 580)** Bu açıdan gerçeğe uygun değer

farkları diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar için beklenen kredi zararı karşılıklarının raporlanması, itfa edilmiş maliyeti üzerinden finansal tablolara yansıtılan finansal varlıklar için beklenen kredi zararı karşılıklarının raporlanmasından farklılık göstermektedir.(Aslan, 2021 s:89)

Bununla birlikte ilgili standart hükümleri değerlendirildiğinde genellikle, yalnızca borçlanma araçlarının gerçeğe uygun değer değişimleri diğer kapsamlı gelirden izlenen finansal araç olarak ölçülebileceğini ifade etmek mümkündür. (Fidan, 2018, s. 238)

2.5.2.2. Genel Yaklaşım Aracılığıyla Kredi Zararının Hesaplanması

Genel yaklaşımın uygulanması durumunda beklenen kredi zararının hesaplanmasında iki yönteme başvurulabilecektir. Bu yöntemler “temerrüt olasılığı yöntemi” ve “indirgenmiş nakit akışları yöntemi” olarak ifade edilebilir. (Zaif & Arslan, 2021, s. 156)

Kredi riskinde gerçekleşmesi beklenen önemli artışların tespiti ve kredi zararı karşılığının kümülatif bir şekilde finansal tablolara yansıtılması için işletmeler analizlerini kolaylaştırmak amacıyla, kredi riskinin ortak özelliklerini göz önünde bulundurarak finansal araçları gruplandırabilirler. Gruplandırma esnasında ortak özelliklerin dikkate alınmaması durumunda bilgilerin anlaşılması zorlaşabilir. Ortak kredi riski özelliklerine ilişkin gruplandırma yaparken finansal aracın türü, kredi riskinin dereceleri, vadeye kadar kalan süre, teminat süresi vb. gibi hususlar dikkate alınabilir. (TFRS, 2019, s. 72, paragraf B5.5.5)

Temerrüt olasılığı yöntemi, ortak kredi riski özelliklerine göre gruplandırılan kredilere yönelik hesaplamalarda başvuru olan bir yöntem olarak ifade edilebilir ve bu yöntemin uygulanmasında aşağıdaki formülden faydalanılabilir. (Zaif & Arslan, 2021, s. 156)

$$\sum_{t=1}^t = P_{Dt} \times EAD_t \times LGD_t \times Dt^1$$

İndirgenmiş Nakit Akışları yöntemine ise temerrüt olasılığı yönteminde olduğu gibi gruplandırma yapılmaması yani beklenen kredi zararlarının finansal araç bazında ölçümü halinde başvurulur. (Zaif & Arslan, 2021, s. 156)

¹ P_{Dt} (Probability of Default-Temerrüt İhtimali): Finansal aracın beklenen ömrü süresince temerrüt ihtimali
 EAD_t (Exposure at Default-Temerrüt Tutarı): Anapara ve faize ilişkin ödemelerden sonra gelecek zamanda temerrüt tarihindeki oluşması beklenen tahmini risk tutarı
 LGD_t (Loss Given Default-Temerrüt Halinde Kayıp): Temerrüt ihtimalinin meydana gelmesi halinde gerçekleşmesi beklenen tahmini kayıp başka bir deyişle nakit açıklarıdır
 Dt (Discount factor): Bugünkü Değere İndirgeyen Etkin Faiz oranı

Standart uyarınca finansal varlıklar için kredi zararı, sözleşme uyarınca işletmeye yapılması gereken nakit akışları tutarı ile işletmenin ödenmesini beklediği nakit akışı tutarı arasındaki farkın bugünkü değeridir. **(TFRS, 2019, s. 77, paragraf B5.5.29)**

Kullanılmamış kredi taahhütleri için kredi zararı, sözleşme uyarınca hamili tarafından kredinin çekilmesi durumunda, işletmeye yapılması gereken nakit akımlarının tutarı ile kredinin çekilmesi durumunda işletmece elde edilmesi beklenen nakit akımları tutarı arasındaki farkın bugünkü değeridir. **(TFRS, 2019, s. 77, paragraf B5.5.30)**

Finansal teminat sözleşmelerine ilişkin kredi zararlarına yönelik bir belirleme yaparken, finansal araç sözleşme uyarınca teminat altında olduğundan, sadece borçlunun temerüde düşmesi halinde işletme tarafından ödeme yapılması beklenir. Başka bir deyişle bu gruptaki finansal araçlar için nakit açıkları, teminatlar ve elde edilmesi beklenen tutarlar düşüldükten sonra, hamilinin yüklendiği kredi zararının ödenmesi için yapılması gerekli ödeme tutarına eşit olacaktır. **(TFRS, 2019, s. 78, paragraf B5.5.32)**

Bununla birlikte kredi taahhütlerine benzer şekilde ilgili varlığın tam teminat altına alınmış olması durumunda, finansal teminat sözleşmesine ilişkin nakit açıklarının tahmini, teminata konu varlığa ilişkin nakit açıkları tahminiyle ve kira alacağına yönelik bir zarar karşılığının hesaplanmasında beklenen kredi zararlarını belirlerken kullanılan nakit akımlarıyla uyushmalıdır. **(TFRS, 2019, s. 78, paragraf B5.5.32)**

Bu doğrultuda, genel yaklaşım uyarınca beklenen kredi zararı hesaplamasında nakit açıklarının bugünkü değere indirgenmesini aşağıdaki şekilde formüle etmek mümkündür.

$$\sum_{t=1}^n \frac{(\text{Sözleşmeye İlişkin Elde Edilmesi Beklenen Nakit Akımları} - \text{Elde Edilen Nakit Akımları})_2}{(1 + i)^N}$$

Konuyu bir örnek aracılığıyla ele alalım.

Raporlama tarihi itibarıyla A İşletmesinin kredi riskinde ciddi bir bozulma yaşanmamış ve incelendiğinde düşük kredi riskine sahip olduğu belirlenen 1.000.000 TL olan itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen ve 3.000.000 TL tutarında gerçeğe uygun değer değişimi kapsamlı gelirden izlenen finansal varlığı, olduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, temerrüt olasılığı, temerrüt halinde kayıp, temerrüt halinde risk değerlerini her bir grup için ayrı ayrı aşağıdaki gibi hesaplamıştır. Bu durumda A işletmesinin dönem sonunda raporlaması gereken 12 aylık

² i:etkin faiz oranı
n:zaman

beklenen kredi zararı (düşük kredi riskinden dolayı) tutarı aşağıdaki tablo yardımıyla görülebilir. Temerrüt olasılığı ile temerrüt halinde kayıp bilgisi işletmenin iç dinamikleri doğrultusunda ve geçmiş verilerden faydalanılarak ileriye yönelik oluşturulan tahminler olduğundan tabloda yer aldığı şekilde varsayılmıştır. Etkin faiz oranı 0.1 olarak belirlenmiştir.

Finansal Araç Türü	Tutar	Temerrüt Olasılığı (PD)	Temerrüt Halinde Kayıp (LGD)	Temerrüt Halinde Risk (EAD)	12 aylık BKZ	BKZ'nin BDİ (etkin faiz:0.1)
IEM Üzerinden Ölçülen FA	1.000.000	0.2	%45	1.000.000	90.000	81.810
GUD Farkı DKG'de izlenen FA	3.000.000	0.4	%95	3.000.000	1.140.000	1.036.360
Toplam	4.000.000				1.230.000	1.118.170

Tablo 2.1.: Örneğe ilişkin Tablo

12 aylık beklenen kredi zararını yukarıda da yer alan $ECL = P_{Dt} \times EAD_t \times LGD_t \times Dt$ formülü yardımıyla hesaplayabiliriz. Efektif faiz oranı yardımıyla 12 aylık beklenen kredi zararı toplamını bugünkü değere indirerek cari dönemde ayrılması gereken 12 aylık karşılık tutarı hesaplanır. Bu doğrultuda 1.118.170 TL tutarında karşılık muhasebeleştirilir.

2.5.2.3. Krediye Göre Uyarlanmış Yaklaşım

Bu yaklaşım satın alındığında ya da oluştuğunda kredi değer düşüklüğü mevcut olan finansal araçlar için geçerlidir. Standart bu finansal araçlarla ilişkili kredi zararlarının muhasebeleştirilmesine ilişkin diğer iki yaklaşımdan farklı bir yaklaşım benimsemiştir.

TFRS 9 “satın alındığında ya da oluşturulduğunda kredi değer düşüklüğü bulunan finansal varlık” kavramını ilk muhasebeleştirilmesi esnasında kredi değer düşüklüğüne sahip olan, işletmece satın alınmış veya işletme içinde oluşturulmuş finansal varlık/varlıklar olarak tanımlar.

Standart uyarınca raporlama dönemi sonunda işletme, satın alındığında/oluşturulduğunda kredi değer düşüklüğüne sahip olan finansal varlıklar için sadece ilk muhasebeleştirildiği tarihten

itibaren ömür boyu beklenen kredi zararlarındaki değişiklikleri izler ve bu değişikliklerin toplamını zarar karşılığı olarak muhasebeleştirir. **(TFRS, 2019, s. 14, paragraf 5.5.13)**

Bu finansal araçlara yönelik olarak işletmeler her raporlama dönemi sonunda, ömür boyu beklenen kredi zararlarında gerçekleşen değişimleri hesaplayarak değişim tutarlarını değer düşüklüğü kazancı/kaybı olarak kâr/zararda muhasebeleştirirler. Raporlama tarihlerinde ömür boyu beklenen kredi zararlarındaki olumlu yöndeki azalmalar, değer düşüklüğü kazancı olarak karşımıza çıkacakken (başka bir deyişle değer düşüklüğü karşılığı iptali), olumsuz yöndeki artmalar değer düşüklüğü zararı olarak kar/zarar tablosunda muhasebeleştirilecektir. **(TFRS, 2019, s. 14, paragraf 5.5.14)**

Bu varlıklara ilişkin faiz geliri hesaplanırken krediye göre düzeltilmiş etkin faiz oranı vasıtasıyla ilgili hesaplamalar yapılacaktır.

Standart düzeltilmiş faiz oranını “finansal varlığın beklenen ömrü boyunca gerçekleşeceği öngörülen gelecek dönemlerdeki nakit ödemeler/tahsilatları, satın alındığında/oluşturulduğunda kredi-değer düşüklüğü mevcut olan finansal varlığın itfa edilmiş maliyetine indirgeyen oran” olarak ifade eder. İşletmeler bu oranı hesaplarken, finansal araca ilişkin bütün sözleşme yükümlülüklerini (örneğin vadeden önce ödeme, ödemeye ilişkin ilave süre isteme vb.) ve beklenen kredi zararları karşılıklarını değerlendirerek beklenen nakit akım tutarını öngörürler **(TFRS 9,2019, s.34)**

Kredi değer düşüklüğüne uğramış finansal varlıklar genellikle iskontolu tutarları üzerinden alınıp satıldığından, söz konusu finansal varlığın bugünkü değerinin hesaplanmasında kullanılacak faiz oranı daha yüksek olacaktır. **(Zaif & Arslan, 2021, s. 152)**

2.5.2.4. Krediye Göre Uyarlanmış Yaklaşım Aracılığıyla Kredi Zararının Hesaplanması

Yukarıda da açıklandığı üzere bu yaklaşımın kapsamına giren finansal araçlarda beklenen kredi zararı ilk muhasebeleştirmeden itibaren ömür boyu beklenen kredi zararındaki değişimler üzerinden ölçülerek hesaplar. Bu finansal araçlara ilişkin faiz geliri düzeltilmiş etkin faiz oranı aracılığıyla hesaplanacaktır. Değer düşüklüğü karşılıkları ve iptalleri gelir tablosu ile ilişkilendirilecektir.

Bununla birlikte Standart’a göre “satın alındığında/oluşturulduğunda kredi değer düşüklüğü mevcut olmayan ancak raporlama dönemi sonunda kredi-değer düşüklüğü oluşan bir finansal varlık için işletme, beklenen kredi zararları karşılığını, varlığın brüt defter değeri ile finansal varlığın gelecek dönemlerdeki nakit akımlarının başlangıçtaki etkin faiz oranı üzerinden

indirgenen bugünkü değeri arasındaki farka eşit bir tutar üzerinden ölçer. Yapılan herhangi bir düzeltme, değer düşüklüğü kazanç/kaybı olarak kâr/zarara izlenir”. (TFRS, 2019, s. 78, paragraf B5.5.33)

Bu yaklaşımı da bir örnek vasıtasıyla ele alalım.

A işletmesi, 1.01.2015’de vadedeki değeri 20.000 TL olan ve yıllık %5 kupon ödemesi olan ve 10 yıl vadeli bir tahvil ihraç etmiştir. Bu doğrultuda tahvilin vadesi 31.12.2024’te tamamlanmaktadır.

A işletmesi, 2019 yılında önemli bir finansal güçlük yaşadığından 31.12.2019’da ödenmesi beklenen kuponu ödeyememiştir. B işletmesi bir tahmin yapmıştır. Bu tahmine göre, 1.01.2020’de bu tahvili elinde bulunduranlar 2021 yılının sonunda bir seferde 10.000 TL tahsil edeceklerdir. Bu tahminin neticesinde B şirketi söz konusu tahvilleri piyasa koşullarına göre gerçeğe uygun değeri olan 5000 TL’den satın almıştır.

A işletmesinin önemli düzeyde finansal sıkıntılar çekmesi ve tahvilin iskontolu olarak satın alınmış olması nedeniyle B işletmesi, tahvili satın alındığında değer düşüklüğüne uğramış finansal varlık olarak finansal tablolarına almıştır.

2024 yılının sonunda, 20.000 TL’lik anapara ve 2024 yılına kadar yıllık olarak alınacak her 1000 TL’nin net bugünkü değerini 5.000 TL’ye eşitleyen etkin faiz oranını hesaplayarak başlamak daha doğru olabilir.

$$5.000 = \frac{1000}{(1+i)^1} + \frac{1000}{(1+i)^2} + \frac{1000}{(1+i)^3} + \frac{1000}{(1+i)^4} + \frac{1000}{(1+i)^5}$$

Bu şu anlama gelmektedir. Eğer finansal varlık satın alındığında işletme sözleşme uyarınca ödenmesi gereken nakit akımlarının (5 dönem süresince 1000 TL’lik faiz ödemeleri ve 5. faiz taksitiyle birlikte 20.000 TL’lik anapara) tahsilini bekleysek bu işlem sonucu oluşan etkin faiz oranı üzerinden süreci yürütecektir.

Ancak işletmenin finansal durumunun bozulması sonucu bu senaryo gerçekleşemedi. Bu durumda B işletmesinin gelecekte tahsil etmeyi beklediği 10.000 TL yi bugünkü 5.000 TL tutarına eşitleyen faiz oranının hesaplanması izlenmesi gereken yeni adım olacaktır.

$$5.000 = \frac{10000}{(1+i)^2}$$

Bu durumda bu tutarları birbirine eşitleyen etkin faiz oranı 0.41 olarak bulunur. Bu durumda B işletmesi, 31.12.2020 tarihinde 2050 TL (5.000 x %41) faiz geliri muhasebeleştirilir. Bu sırada tahvilin defter değeri (yani itfa edilmiş maliyet tutarı) 7050 TL olur.

Sonraki dönemde aşırı maliyete katlanmadan ve çaba gösterilmeden edinilebilen makul ve desteklenebilir bilgilere dayalı olarak tahvilden nakit akışının 10.000 TL yerine 8.000 TL olacağı öngörülyorsa, tahvilin itfa edilmiş maliyetinde bir değişiklik ya da daha doğrusu bir düzeltmenin muhasebeleştirilmesi gerekir. Buna göre 31.12.2020’de tahvilin değeri 5673TL olacaktır.

$$5.673 = \frac{8000}{(1 + 0.41)^1}$$

Ancak tahvilin değerinin 7050 yerine 5673 TL olması bir değer düşüklüğüne işaret ettiğinden 1377 TL (7050-5673) bir değer düşüklüğü zararının finansal tablolara alınması gerekecektir. Bununla birlikte her raporlama dönemi sonunda, söz konusu tutarlar yeniden değerlendirileceğinden değer düşüklüğü zararı iptalleri veya yeni değer düşüklüğü karşılıklarının muhasebeleştirilmesi de olasıdır.

2.5.2.5. Basitleşmiş Yaklaşım

Basitleştirilmiş yaklaşım bir uygulama kolaylığı olarak karşımıza çıkabilir. Basitleştirilmiş yaklaşımda kredi riskindeki değişikliklere yönelik düzenli gözden geçirmeler yapılması ihtiyacı doğmaz, bunun nedeni bu yaklaşımda doğrudan ömür boyu zarar karşılıklarına eşit tutarlar üzerinden işlem yapılması ve işletmelere bir uygulama kolaylığı sağlanmasıdır. Ancak bu durum her finansal araç için geçerli olmayacaktır. Standart uyarınca basitleştirilmiş yaklaşıma yalnızca aşağıdaki finansal araçlar için başvurulabilir.

- “TFRS 15 uyarınca önemli bir finansman bileşeni içermeyenler veya vade farkının ayrıştırılmasının beklenmeyeceğine ilişkin uygulama kolaylığı bulunan TFRS 15’e ilişkin işlemlerle bağlantılı ticari alacaklar/sözleşme varlıkları”.
- “İşletmenin zarar karşılığını her zaman ömür boyu beklenen kredi zararı üzerinden hesaplamayı ve muhasebeleştirmeyi bir muhasebe politikası olarak belirlemesi halinde, önemli bir finansman bileşenine sahip olduğu değerlendirilen TFRS 15’e ilişkin işlemlerle bağlantılı ticari alacaklar /sözleşme varlıkları”.
- “İşletmenin zarar karşılığını her zaman ömür boyu beklenen kredi zararı üzerinden hesaplamayı ve muhasebeleştirmeyi muhasebe politikası olarak belirlemesi halinde,

TFRS 16 “Kiralamalar” Standardı uyarınca gerçekleştirilen işlemlerden doğan kira alacakları”. (TFRS, 2019, s. 14, paragraf 5.5.15)

Bununla birlikte Standart uyarınca işletmelerin, ticari alacaklar, kira alacakları/sözleşme varlıklarına yönelik muhasebe politikalarını birbirinden ayrı belirlemesi ve uygulamasının önünde bir engel mevcut değildir. (TFRS, 2019, s. 15, paragraf 5.5.16) Yukarıda açıklanan hususları bir tablo yardımıyla aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Şekil 2.3.:Basitleştirilmiş Yaklaşım Özet Tablo Kaynak: E&Y TFRS 9 İşletmeler için Finansal Varlık Değer Düşüklüğü (2018), s:10

2.5.2.6. Basitleşmiş Yaklaşım Aracılığıyla Kredi Zararının Hesaplanması

Basitleştirilmiş yaklaşımın uygulanması sırasında kredi zarar karşılıklarının ölçümünde kayıp oranı ve karşılık matrisi olmak üzere iki yöntem kullanılabilir. (Zaif & Arslan, 2021, s. 148)

Kayıp oranı yönteminde, finansal varlıkların ömrü boyunca kayıttan düşülen tutarlar dikkate alınarak kayıp oranı istatistikleri geliştirilmektedir. Ancak, modelin içeriği geleceğe ilişkin beklenti ve öngörüler de içerdiğinden geçmişe yönelik bilgiler doğrultusunda belirlenen bu kayıp oranlarının, beklenen zarar yaklaşımı kapsamında mevcut durumlar ve işletmenin geleceğe ilişkin beklentileri de dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. (Zaif & Arslan, 2021, s. 148)

Standart uyarınca karşılık matrisi bir ticarî alacağın vadesinin aşıldığı gün sayısına bağlı olarak sabit karşılık oranları üzerinden belirlenebilir. Ancak benzer şekilde işletmenin aktifinde yer alan varlıklara ilişkin geçmiş döneme ilişkin temerrüt oranları üzerinden hesaplanan karşılık matrisinin, mevcut koşullar ve geleceğe ilişkin dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi uygun olacaktır. (Zaif & Arslan, 2021, s. 148)

Karşılık matrisi üzerinden hesaplamalar yapılırken yardımcı olabilecek finansal varlık gruplarını oluşturmak uygulanabilecek doğru adımdır. Bunun için örneğin doğrudan ticari alacakları bir grup yapmak uygun olmayabilir. Çünkü tüm ticari alacaklar aynı özellikleri taşımamaktadır. Bu nedenle gruplandırmayı yaparken, her işletmenin durum ve şartları ayrıca dikkate alınarak, coğrafi bölge, ürün tipi, kredi riski, alacakların geri ödenmesinin hangi faktörlerden etkilendiği vb. değerlendirilebilir **(Ereman, 2020)**.

Basitleştirilmiş yaklaşımın kullanılabileceği finansal araçların çoğunlukla ticari alacaklar ve diğer kısa vadeli, finansman bileşeni olmayan alacakları içermesi sonucunda, bu gruba giren alacaklar örneğin banka kredileri vb. gibi düzenli faiz geliri getirmeyecektir. Bu varlıklar ilk muhasebeleştirilmelerinde “işlem bedeli” (TFRS 15 uyarınca, 3. Taraflar adına yapılan ödemeler hariç olmak üzere, işletmenin sözleşmeye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirdiği takdirde elde etmeyi beklediği değer olarak ifade edilir.) dikkate alınarak hesaplamalara tabi tutulurlar. Bu durumda bizi söz konusu alacaklar için faiz gelirin hesaplanmadığı sonucuna götürecektir. **(Zaif & Arslan, 2021, s. 151)**

Bununla birlikte, önemli bir finansman bileşenine sahip olan ticari alacaklarla sözleşme varlıkları ve TFRS 16 çerçevesinde bulunan kira alacaklarına ilişkin olarak bir muhasebe politikası olarak “basitleştirilmiş yaklaşımın” uygulanmasının önünde bir engel yoktur. Dolayısıyla, söz konusu kredi zararlarına ilişkin sürekli olarak kredi riskindeki değişimlerin incelenmesine gerek olmayabilir. Çünkü söz konusu finansal araçlar için bu yaklaşımın gereklilikleri doğrultusunda doğrudan ömür boyu beklenen kredi zarar karşılığına eşit tutarlar üzerinden karşılık ayrılır. Bu tercihin yapılması halinde, işlem bedelinin tespiti aşamasında sözleşme vasıtasıyla taahhüt edilen tutarda paranın zaman değerinin etkisi dikkate alınarak düzenlemeler yapılması gerekir **(IFRS 15, 60; TFRS, 2019, s. 11 paragraf 5.1.1)**

Bu da finansman bileşeninin, (ilk muhasebeleştirme tutarı ile sözleşme ile taahhüt edilen tutar farkı) TFRS 15 uyarınca gerçekleşen işlemler sonucu oluşan hasılatтан bağımsız şekilde kar/zarar tablosunda vadesi süresince faiz geliri olarak izlenmesi gerekeceği anlamına gelecektir **(Zaif & Arslan, 2021, s. 151)**

Ayrıca Zaif ve Arslan’a göre (2021) beklenen kredi zarar karşılığı ayırırken finansal olmayan işletmelerin kullandıkları yöntemlerin isimlerini çoğunlukla açıklamamakla birlikte basitleştirilmiş yaklaşım kapsamındaki yöntemleri tercih ettikleri anlaşılmış, bunun nedenini finansal ve finansal olmayan kuruluşların alacaklarının niteliklerinden ve farklı kredi riski yönetim sistemlerine sahip olmalarından kaynaklanmasına bağlamışlardır. BİST 30 Endeksinde işlem gören ve birçok farklı sektörde faaliyet gösteren 16 finansal olmayan şirketin 2019

finansal tabloları incelendiğinde karşılık ayırmada temerrüt olasılığı yöntemini kullanan işletme sayısı 2 olduğu, 7 şirketin indirgenmiş nakit akımı yöntemini kullandıkları, ancak bu yöntemin hangi bazda (bireysel veya toplu olarak) kullanıldığına belirtilmediği, 10 şirketin ise açıklamalarından beklenen kredi zararlarını genel yaklaşım kapsamında hesapladıklarının anlaşıldığı ancak yöntem ismini açıklamadıkları görülmektedir. (Zaif & Arslan, 2021, s. 165)

Konuyu bir örnek yardımıyla ele alalım.

X işletmesi TFRS 15 kapsamındaki işlemlere yönelik oluşan ticari alacaklarını ömür boyu beklenen kredi zararı üzerinden hesaplamayı tercih etmektedir.(basitleştirilmiş yaklaşım) X işletmesi beklenen kredi zararı ölçümünde geçmiş deneyimlerini de dikkate alarak hesaplamalar yapmaktadır. Bu doğrultuda 31.12.2019 tarihi itibarıyla, kredi risk oranları, vadeye kalan süre ve ticari alacakları aşağıdaki gibidir (etkin faiz oranı %10'dur):

Ticari Alacaklara İlişkin Kredi Risk Oranları			
Tutar	VADESİ	VADE DURUMU	KREDİ RİSK ORANLARI
5.000.000	1.03.2020	Vadesi geçmemiş	% 0,5
10.000.000	19.12.2019	Vadesi 1-30 gün geçmiş	% 2,5
8.000.000	14.10.2019	Vadesi 31-90 gün geçmiş	% 5
2.000.000	05.09.2019	Vadesi 91-120 gün geçmiş	%7,5
4.000.000	07.08.2019	Vadesi 121-180 gün geçmiş	%10
5.000.000	29.05.2019	Vadesi 181-270 gün geçmiş	%15
20.000.000	15.03.2019	Vadesi 271-365 gün geçmiş	%25
10.000.000	15.02.2018	Vadesi +365 gün geçmiş	%50

Tablo 2.2.: Örneğe ilişkin Tablo

Vadesi geçmeyen alacağın risk oranına göre beklenen kredi zararı tutarı 5.000.000 TL * 0,005 = 25.000 TL olarak belirlenir. Vadesi geçmeyen alacaklara dair beklenen kredi zararı gelecekte meydana gelen bir tutar olması sebebiyle bugünkü değerine iskonto edilmesi gerekmektedir. Beklenen kredi zararının bugünkü değeri ise bugünkü değer formülü ile hesaplanır. Buna göre bugünkü değer (25.000 TL / (1+0,10)^{2/12}= formülü yardımıyla) 24.630,5 TL olarak hesaplanır.

“Vadesi 1-30 gün geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 10.000.000 TL * 0,025= 25.000 TL

“Vadesi 31-90 gün geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 8.000.000 TL *0,05 = 400.000 TL

“Vadesi 91-120 gün geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 2.000.000 TL * 0,075= 150.000 TL

“Vadesi 121-180 gün geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 4.000.000 TL * 0,10= 400.000 TL

“Vadesi 181-270 gün geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 5.000.000 TL * 0,15= 750.000 TL

“Vadesi 271-365 gün geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 20.000.000 TL * 0,25= 500.000 TL

“Vadesi 365 günden fazla geçmiş ticari alacaklara ilişkin bkz” = 10.000.000 TL *0,50 = 500.000 TL

Ticari alacaklara dair beklenen kredi zararları tutarının şu şekilde olması beklenmektedir:

Tutar	VADE DURUMU	KREDİ RİSK ORANLARI	Beklenen Kredi Zararı
5.000.000	Vadesi geçmemiş	% 0,5	24.630,5 TL
10.000.000	Vadesi 1-30 gün geçmiş	% 2,5	25.000 TL
8.000.000	Vadesi 31-90 gün geçmiş	% 5	400.000 TL
2.000.000	Vadesi 91-120 gün geçmiş	%7,5	150.000 TL
4.000.000	Vadesi 121-180 gün geçmiş	%10	400.000 TL
5.000.000	Vadesi 181-270 gün geçmiş	%15	750.000 TL
20.000.000	Vadesi 271-365 gün geçmiş	%25	500.000 TL
10.000.000	Vadesi +365 gün geçmiş	%50	500.000 TL
Ömür Boyu Beklenen Kredi Zararı			2.749.630,5 TL

Tablo 2.3.: Örneğe ilişkin 2. Tablo

Beklenen kredi zararlarına dair kayıtların şu şekilde olması beklenir:

654 KARŞILIK GİDERLER HESABI 2.749.630,5

129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI HESABI 2.749.630,5

Kredi zararına ilişkin tüm bu bilgileri tek bir tablo yardımıyla aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

2.5.3. Özel Hususlar

Bazen finansal araçların sınıflandırılmasında etkili olan sözleşmeye bağlı nakit akışları yeniden yapılandırılır veya değiştirilir. Bu değişiklik veya yapılandırma Standart uyarınca ilgili finansal aracın finansal tablo dışı bırakılması ve değişime uğramış “yeni” finansal aracın finansal tablolara alınmasına neden olabilir. Bu durumda değiştirilmiş finansal varlık “yeni” bir finansal varlık haline gelir. **(TFRS, 2019, s. 77, paragraf B5.5.25)** Bu durumda zarar karşılığı ayrılması sürecinde kredi riskinin değerlendirilmesinde dikkate alınan ilk muhasebeleştirme tarihinin artık yeni finansal aracın ilk kayda alındığı tarih olması gerekecektir. İlk muhasebeleştirme sonrasında kredi zararına ilişkin hükümler doğrultusunda gerekli zarar karşılıkları muhasebeleştirilecektir. **(TFRS, 2019, s. 77, paragraf B5.5.26)**

Finansal varlığın sözleşmeye dayalı nakit akımları tekrar ele alındığı/farklı şekilde değiştirildiği fakat söz konusu finansal varlığın “finansal tablo dışı bırakılmadığı” durumlarda finansal varlığın kredi riskinin düşük olduğuna ilişkin direkt bir değerlendirme yapılamaz. İşletmeler Standart hükümleri doğrultusunda aşırı maliyete katlanılmadan ve aşırı çaba sarf edilmeden elde edeceği bilgileri de dikkate alarak ilk muhasebeleştirmeden itibaren kredi riski değişimlerini değerlendirirler. İşletmede ömür boyu beklenen kredi zararlarının muhasebeleştirilmesine yönelik kıstasların bu yeniden ele alma süreci ile birlikte artık karşılanmadığı gibi bir durum mevcut olabilir. Bununla birlikte kredi riskinin azaldığına ilişkin bir karara varılmadan önce, genelde müşterinin belli bir süre düzenli bir şekilde ödemelerini zamanında gerçekleştirdiğini kanıtlanması şarttır. **(TFRS, 2019, s. 77, paragraf B5.5.27)**

İşletmenin finansal tablolarında yer alan bir finansal varlığın, sınıflandırma açısından büyük önem taşıyan sözleşmeye bağlı nakit akışlarının değiştirilmesi veya yeniden yapılandırılması ve söz konusu finansal varlığın finansal tablo dışı bırakılmaması durumunda ise işletme zarar karşılığı sürecinin temel noktasını oluşturan kredi riskinde önemli bir artış olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yaparken, bu değerlendirmeyi raporlama tarihindeki değiştirilmiş sözleşme şartları temelindeki temerrüt riski ile ilk muhasebeleştirildiğindeki değiştirilmemiş sözleşme şartlarında temelindeki temerrüt riskini kıyaslayarak gerçekleştirir. **(TFRS, 2019, s. 14, paragraf B5.5.12)**

2.5.4. Sunum ve Açıklamalar

İşletmeler beklenen kredi zararlarını finansal durum tablosuna aşağıdaki şekilde yansıtır:

- İtfa edilmiş maliyetleri üzerinden izlenen finansal varlıklar ve kira alacaklarına yönelik değer düşüklüğü karşılıkları,
- Kredi taahhütlerine ilişkin yükümlülükler ile finansal teminat sözleşmelerine yönelik karşılıklar.

Gelir tablosundaki sunum ve açıklamalara ilişkin ise aşağıdakiler söylenebilir.

- Faiz gelirleri ayrı bir başlıkta yer almalıdır.
- Değer düşüklüğü zararları ile bu zararların iptalleri de ayrı bir başlıkta yer almalıdır.

Standart uyarınca yönetim tarafından gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelir tablosunda izlenen finansal varlıklar için birikmiş değer düşüklüğü karşılıkları finansal durum tablosunda ayrı bir satırda sunulmaz ve açıklanmaz ancak bu finansal araçlara yönelik değer düşüklüğü karşılığının dipnotlarda açıklanması gerekmektedir. (PWC, 2015, s. 17)

3. KAZANÇ YÖNETİMİ UYGULAMALARI VE KÂR KAVRAMI

3.1. Kâr Kavramı ve Kârlılığa İlişkin Analizler

Küreselleşen dünyanın getirdiği rekabet ortamının ve işletmenin sürekliliği esasının bir sonucu olarak yatırımcılar yatırım kararlarını alırken yatırım yapacağı işletmeye yönelik bir takım verileri esas alır. Bununla birlikte işletme sahipleri işletmelerinin performansını, iş süreçlerini vb. değerlendirirken aynı veya işletmeye özgü başka verilere başvurarak işletmelerine veya işletmelerinin faaliyet gösterdiği sektöre yönelik analizler yapar veya uzman kişiler tarafından yapılmış bu ve benzeri analizlerden faydalanırlar. (Topaloğlu, 2018, s. 289)

Finansal riskin yönetimi için işletme yöneticileri birçok hususu dikkate alırlar. Bunlar arasında işletme ve faaliyet gösterdiği sektöre yönelik çapraz kurlar, faiz oranları, likidite yapısı, finansal yapı gibi değişkenler ve bu değişkenlerin etkilerini içeren karşılaştırmalar yer alır. Çeşitli sektörlerde faaliyetlerini sürdüren işletmelerin katlanmak mecburiyetinde kaldıkları finansal riskler karşısındaki hassasiyetlerine ilişkin belirlemelerin yapılması, bu risklerin ölçümü ve yönetimi, işletmelerin kârlılık ve marka değeri maksimizasyonuna ulaşmasında kilit bir rol üstlenir. (Topaloğlu, 2018, s. 289)

Kar, işletmelerin sattığı /ürettiği ürün veya hizmetin maliyetinin, satış fiyatından düşülmesi ile elde edilir ve üzerinden işletmelere yönelik analizler yapılır. Kâr tek başına gelirlerle açıklanamaz, bunun nedeni kârlılığın diğer bir unsurunu giderlerin oluşturması ve kar hesaplamasında her iki hususun birlikte ele alınmasıdır. Gider kavramını incelendiğinde gideri, en basit haliyle, faydası bitmiş maliyet olarak ifade etmek mümkündür ve kar üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. (Akdoğan & Sultanoğlu, 2018, s. 645)

Kavramsal çerçeve kârın öğelerini oluşturan ve işletmenin performans göstergeleri sayılan gelir ve gider kavramını ele almaktadır. Bu bağlamda kavramsal çerçeve aracılığıyla geliri pay sahiplerinin katkılarından ari olarak öz kaynak artışına neden olan varlık artışı ya da yükümlülük azalışları olarak tanımlayabiliriz. Gider ise pay sahiplerine ödenen tutarlar (kar payı dağıtımları, temettüleri vb.) dışında öz kaynak azalışına neden olan yükümlülük artışı veya varlık azalışları olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda öz kaynak üzerinde hakka sahip olanların işletmeye katkıları ya da işletmenin bu kişiler/kurumlara yaptığı ödemeler gelir ve gider tanımına dahil edilmeyecektir. (KGK, 2020, s. 9)

Karlılık kazanç yönetimi kavramı ile de ilgili bir kavram olarak karşımıza çıkar. Kazanç yönetimine başvuranlar gerçeğe uygun sunumu engellemek amacıyla, işletmelerin gelir ve gider kalemlerinin bir neticesi olan karlılık rakamları üzerinden oynamalar gerçekleştirebilirler

bu da finansal tabloların olduğundan farklı şekilde sunulması ve dolayısıyla yanıltıcı olması ile sonuçlanabilir.

3.2.Kazanç Yönetimi Kavramı ve Uygulamaları

Yukarıda da ele alındığı üzere işletmelerin finansal performanslarının ölçümündeki en önemli unsurlardan biri kazançlarıdır. Söz konusu kazançlar işletmelerin gelecekle ilgili yatırım kararlarına şekil verecek ve değerlemeye ilişkin kararlarında önemli rol oynayacaktır. (Xu, Taylor, & Dugan, 2007)

Kazanç yönetimi genel anlamıyla kısaca işletme yöneticilerinin, işletmenin olduğundan daha farklı gösterilmesi amacıyla, işletme lehine finansal tablolarda yaptığı/yapılmasını talep ettiği düzenlemeler ve değişimler olarak ifade edilebilir. Örneğin işletmeler kazanç yönetimine ilişkin uygulamaları, işletmenin finansal performansının iyi sayıldığı yıllara yönelik kârları finansal tablolara gerçeğe uygun bir şekilde yansıtmayıp, söz konusu saklı kârları finansal performansın kötü sayıldığı yıllarda finansal tablolara yansıtarak işletmenin finansal performansının kötü/düşük olarak değerlendirilmesinin önüne geçmeye çalışarak gerçekleştirebilirler.

İşletmelerin ortaklık yapısı, zayıf bir iç kontrol sisteminin mevcudiyeti, fon sağlama maliyet yüksekliği, işletme yöneticilerinin şahsi menfaatleri ve kaliteli bir bağımsız denetim sürecinin yürütülmemesi gibi hususlar da işletme yöneticilerini kazanç yönetimi konusunda teşvik etmekte ya da kar manipülasyonuna olanak sağlamaktadır. (Akgemci, 2020 s:22)

Standartların, finansal tabloların uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliğine, açıklığına, anlaşılabilirliğine olanak sağlaması ve gerçeğe uygun sunumu vurgulaması nedeniyle finansal tablo kullanıcılarının bilgi kalitesinin artırılması amacına hizmet ettiği ifade edilebilir. Ancak muhasebe standartlarının ilke temelliliği (finansal tabloların kurallardan ziyade işlemlerin özünü içermesi ve sunması) ve mesleki muhakemeye olanak sağlaması hatta bazı durumlarda gerçeğe uygun sunumun sağlanabilmesi için işletmeleri mesleki muhakeme kullanmaya dolayısıyla nesnellığe mecbur bırakması neticesinde kazanç yönetimi uygulamaları için işletmelere çok sayıda olanak sağladığı da söylenebilir. (Yazan, 2015, s. 66)

Yazan'a (2015) göre literatürde kazanç yönetimi ve muhasebe standartları ilişkisine ilişkin birbirine zıt 2 farklı görüş mevcuttur. Bu görüşlerden ilki (Nicolaisen, 2005; Sellhorn ve Gornik-Tomaszewski, 2006; Barth ve diğerleri, 2008; Dimitropoulos ve diğerleri 2013; Houque ve diğerleri 2014'den oluşur), muhasebe standartlarının yöneticilerin takdir haklarını işletme lehine fırsatçı şekilde kullanmalarını kısıtladığı ve bu nedenle standartların kazanç yönetimi uygulamalarını azaltarak finansal tabloların güvenilirliğine katkı sağladığıdır. Diğer görüşe

(Ewert ve Wagenhofer, 2005; Tendeloo ve Vanstraelen, 2005; Lin ve diğerleri, 2012; Christensen ve diğerleri, 2015’nden oluşur) göre ise, muhasebe standartlarının ilke temelli olmasının bir sonucu olarak finansal tablolar yorum ve sübjektif yargılara açıktır ve standartların yapısındaki esneklik ve nesnellik işletmelerin kazanç yönetimine başvurmada konusunda önemli bir fırsat yaratmaktadır. Dolayısıyla bu görüştekiler muhasebe standartlarının kazanç yönetimine olanak sağladığı ve finansal tabloların gerçeğe uygun sunumunun önüne geçtiğini ifade ederler veya muhasebe standartları ile kazanç yönetimi uygulamaları arasında herhangi bir ilişkinin mevcut olmadığını söylerler.

Bununla birlikte Zor ve Korga (2020) 2000-2008 yıllarındaki veriler yardımıyla BİST’te yer alan, sanayi sektöründe faaliyetlerini sürdüren ve muhasebe standartlarının uygulama mecburiyeti bulunan işletmeler üzerinden bir araştırma yapmış ve standartların kazanç yönetimi ile ilişkisini incelemeye çalışmıştır. Bu çalışmadan çıkan sonuç ise, finansal tablolarını Standartlarla uyumlu şekilde hazırlayan işletmelerin ayırdığı ihtiyari tahakkuk tutarlarının daha az olduğu şeklinde ifade edilebilir. Araştırmacılara göre bu durumun nedeni, Standart hükümleri ile uyumlu hazırlanan finansal tablolardaki bilgi ve verilerin güvenilir ve gerçeğe uygun hazırlanmış ve sunulmuş olmasının, bu tablolarda yer alan bilgilerin şeffaflığı ve karşılaştırılabilirliğini sağlayarak bilgi kalitesinin artmasına olanak vermesi ve dolayısıyla işletmelerin kazanç yönetimi uygulamalarını kısıtlamış olabilesidir. **(Zor & Korga, 2020, s. 18)**

Yukarıda da açıklandığı üzere her ne kadar standartların amacının gerçeğe uygun sunum olduğu bilinse de kuruluşlar muhasebe yöntemlerindeki çok sayıda seçeneğin kendilerine sunduğu esneklikten faydalanarak finansal tablolarını olması gerekenden farklı düzenleyerek ve sunarak kazanç yönetimine katkıda bulunmayı seçebilmektedir. Kazanç yönetimi yardımıyla finansal bilgi kullanıcılarının fikirleri ile bu tablolara dayanarak alacakları kararların etkilenmesi ve işletme lehine dönüşmesi amaçlanmaktadır **(Tekin & Kabadayı, 2011, s. 127)**

Ancak Standartların sunum ve açıklamalara ilişkin hükümlerinin dipnotlarda ayrıntılı açıklama yapmayı gerektirmesi, bilgi asimetrisinin önüne geçebilmektedir. Diğer yandan, Standartlar uyarınca (IAS 8) muhasebe politikaları ile muhasebe tahminlerinin sürekli değiştirilemiyor olması, ile karın tek başına işletmenin muhasebe politikası tercihlerine bağlı olmaması, bu tercihler dışında başka unsurlardan da etkileniyor olması kazanç yönetimi uygulamalarına yönelme konusunda işletmeler için bir sınırlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. **(Yurdakul, 2014: 56-57).**

Kazanç yönetimi uygulamaları bazen işletme yöneticilerin kişisel çıkarlarına bazen de işletmenin menfaatlerine hizmet edebilir. Finansal tabloların söz konusu şekillerde manipüle edilmesi kimi zaman kârlılığı arttırırken, kimi zaman kârlılığın azaltılması amacına hizmet edebilir. Bununla birlikte Önder ve Ağca'ya göre (2013) ülkemizde kazanç yönetimine ilişkin uygulamaların ağırlığı gelir azaltıcı yöndedir. Önder ve Ağca ülkemizdeki vergi uygulamalarının bu eğilimin nedeni olabileceğini düşünmüşlerdir.

Kazanç yönetimi ile ilgili uygulamaların belirlenmesi oldukça zordur. Bu nedenle araştırmacılar bazı modeller geliştirmiş ve bu sayede kazanç yönetimini ölçümlemeye çalışmışlardır.

3.3. Kazanç Yönetimi Yaklaşımları, Türleri ve Araçları

Yukarıda kazanç yönetimi kavramı genel anlamıyla ifade edilmiştir. Bununla birlikte literatürde kazanç yönetimin tanımına ilişkin bir fikir birliğinin sağlanamadığından da bahsetmekte yarar vardır. Sakarya ve Koçak'a (2016) göre bunun nedeni, kazanç yönetiminin araştırılması neticesinde ulaşılan sonuçların farklı yorumlanması, kazanç yönetimi algısı ve kazanç yönetimin ilgili olduğu süreçlere (raporlama, finansman faaliyetleri vb.) ilişkin anlaşmazlıklardır. Kazanç yönetimi algısındaki farklılaşmanın sebebi ise, Beneish (2001) çalışmasından önce yapılan çalışmalarının kazanç yönetiminin fırsatçı yönü üzerinde durmasıdır. Beneish aynı zamanda kazanç yönetiminin faydacı yönünün de modele dahil edilmesini sağlamıştır. (Sakarya & Koçak, 2016, s. 735)

Kazanç yönetimin farklı alanlarına ilişkin 3 farklı kazanç yönetimi yaklaşımı mevcuttur. Bu yaklaşımlar kazanç yönetiminin farklı tanımlarını beyaz, gri ve siyah olarak farklı açılardan ele alırlar. (Sakarya & Koçak, 2016, s. 735)

Genel anlamda beyaz kazanç yönetimi faydacı (kazanç yönetimi: gelecek dönemlerdeki nakit akımlarına ilişkin yönetimin sahip olduğu gizli bilgiyi yansıtacak muhasebe işleminin seçilmesi esnekliğinden yararlanılmasıdır) siyah kazanç yönetimi fırsatçı (kazanç yönetimi: finansal tabloların şeffaflığını azaltmak veya finansal tablolarda gerçek dışı oynamalar yaparak hileye başvurmadır.) gri kazanç yönetimi (kazanç yönetimi: en fırsatçı başka bir deyişle yalnızca yönetimin faydasına olan ve ya ekonomik yönden faydası en fazla olan muhasebe işlemini seçmektir.) ise karma bir yaklaşımı içerir. Gri kazanç yönetimi faydacı ve fırsatçı kazanç yönetimlerinin bir karışımıdır. (Roonen & Yaari., 2008, s. 25)

Kazanç yönetimi araçlarını,

- Gelirin istikrarsızlaştırılması (gelir dalgalanmalarının bilinçli olarak azaltılması, istikrarlı veya artan gelir raporlamaları yapılması),
- Yaratıcı muhasebe uygulamaları (mevzuat boşluklarının mevcut olduğu veya esnek uygulamalara izin verildiği durumlarda, finansal raporlardaki bilgiler değiştirilerek makyajlama veya perdeleme yapılması, böylece finansal sonuçlar üzerinden beklentilerin tatmin edilmesi),
- Agresif muhasebe (hedeflenen sonuca ulaşabilmek amacıyla, standartlara uygun olan veya olmayan yöntemler kullanılarak muhasebe ilkelerinden birinin seçimi ile uygulanması),
- Büyük temizlik muhasebesi (finansal performansın düşük gerçekleştiği dönemlerde, kar/zarar tablosunu olduğundan da olumsuz anlamda farklı sunarak gelecek dönemlerde finansal tablolarda gerçek dışı bir performans ve kârlılık artışının yansıtılması),
- Hileli finansal raporlama (finansal tablo kullanıcılarını kasıtlı olarak yanıltmak amacıyla finansal bilgilerin yanlış sunulması veya hiç sunulmaması),
- Muhasebe hataları ve usulsüzlükleri (finansal tabloların hazırlanması ve sunumu esnasında kasıtlı olmayarak yapılan yanlışlıklar veya tahminlerin makul olmaması gibi sebeplerle bilgilerin hatalı sunulması) olarak ele alabiliriz (**Çetinel, 2015, s. 21**).

Kazanç yönetimi kavramına 1985 yılında toplam tahakkukları esas alarak çalışmalarında ilk olarak Healy yer vermiş, zamanla konuya ilişkin çalışma yapan kişi sayısında artış gözlenmiştir. Literatürde 3 çeşit kazanç yönetimi mevcuttur. Bu yöntemler aşağıda yer almaktadır.

- Sınıflandırma yoluyla,
- Faaliyetlerin yönetilmesiyle,
- Tahakkukların yönetilmesiyle yapılan kazanç yöntemidir. (Adıgüzel, 2018, s. 64)

Adıgüzel'e (2018) göre, giderlerin sınıflandırılması aracılığıyla kazanç yönetimi uygulamaları dönem karını değiştirmedikinden en masum kabul edilen kazanç yönetimi uygulamasıdır. Bu teknikte işletme yönetimi gelir/giderlere ilişkin kasıtlı olarak sınıflandırma yanlışlıkları yaparak algı yönetimi yapmaya çalışmaktadırlar. Örneğin işletmenin esas faaliyet giderinin olağandışı bir gider olarak muhasebeleştirilmesi gibi. (**Adıgüzel, 2018, s. 64**)

Faaliyetlerin yönetilmesi vasıtasıyla kazanç yönetimi uygulamalarının sonuçları işletmeler açısından sınıflandırma yöntemine kıyasla daha fazla hissedilebilir seviyededir. Bu yöntemde işletme yönetimi faaliyet düzeyi üzerinde oynamalar yaparak kazanç yönetimine başvurur.

Örneğin, “birim başına düşen sabit genel üretim giderleri tutarını” azaltmak amacıyla olması gerekenden daha fazla miktarda üretim yapılması gibi. (Adıgüzel, 2018, s. 64)

Tahakkukların yönetilmesi ile gerçekleştirilen kazanç yönetimi hakkında en fazla araştırma ve çalışma yapılan ve en fazla ilgi gösterilen yöntemdir. (Adıgüzel, 2018, s. 64) Bu yöntem aracılığıyla kazanç yönetimi uygulamasına başvuranlar muhasebe standartlarının sağladığı esneklikle birlikte dönem karını, işletme yönetiminin kasten belirlediği muhasebe politikalarıyla yönetilmektedir. Seçilen muhasebe politikaları yardımıyla gelir/giderler işletmenin lehine olacak şekilde sonraki dönemlere aktarılabilir. (Adıgüzel, 2018, s. 64)

Tahakkuklar kullanılarak başvuru kazanç yönetimi uygulamalarını basitçe örnekleyebiliriz. Bunun için, standartlar uyarınca muhasebeleştirilmesi uygun olmayan gelirlerin tahakkuk edildiği an muhasebeleştirilmesi veya tahakkuk gerçekleşmeden muhasebeleştirme yapılması gösterilebilir. İlgili örnek yaratıcı muhasebe uygulamaları ile kazanç yönetiminin bir örneği olabileceği gibi, hileli finansal raporlama veya muhasebe hatalarına da örnek olarak verilebilir. Buradaki fark kasıt unsuru, yönetimin amaç ve planları vb. gibi hususlardan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte tahakkukların yüksek olması, yönetimin kârlılığı olduğundan daha yüksek göstermek amacıyla tahakkukları kullanarak işletmenin performansını yükselttiğinin bir göstergesi olabilir. (Özkan, Durukan, & Dalkılıç, 2006)

Jones’a göre (1991) tahakkuk esasında kazancın, nakit akımlarına göre daha kolay yönetilebilmesi ve tahakkuk muhasebesinin işletme yönetimine sağladığı esneklik nedeniyle kazanç yönetimini tahmin etmede kullanılan modellerin büyük bir çoğunluğu nakitlerden ziyade tahakkuklar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sloan (1996), ise tahakkukların, nakit akışlarına göre daha istikrarsız seyretmesi nedeniyle karın tahakkuk kısmının daha kolay manipüle edilebileceğini belirtmiştir. (Sloan, 1996: 289-305).

Tahakkukların yönetilmesi ile gerçekleştirilen kazanç yönetimi beklenen kredi zarar karşılıkları vasıtasıyla kazanç yönetimine başvurulması hususunda da diğer yöntemlere nazaran daha fazla öne çıkmaktadır. Bunun nedeni, Standardın hükümlerinin kural bazlı olmaktan ziyade işletmenin durum ve gerçeklerini dikkate alması ile beklenen zarar karşılıklarının somut göstergelerle beraber yönetimin geleceğe ilişkin nesnel tahminlerini de göz önünde bulundurarak muhasebeleştirilmesidir. Bu durum işletme yönetimine beklenen kredi zarar karşılıkları vasıtasıyla kazanç yönetimine başvurmaya ilişkin manevra alanı sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmada bu yöntem vasıtasıyla gerçekleştirilen kazanç yönetimi uygulamalarına odaklanılmıştır.

3.4. Kazanç Yönetiminin Tespiti

Kazanç yönetiminin tespitinde kullanılabilecek modellerin literatürde 3 farklı başlık altında ele alındığını ifade etmek mümkündür. Bu modeller,

- Spesifik tahakkukları esas alan modeller (Nelson, 2000, Petroni 1992, Moyer, 1990; Wilson, ve 1988 McNichols v.b.)
- Kazançta dönemsel değişimlerin etkisinin esas alındığı sıklık yaklaşımı (DeGeorge vd., 1999, Burgstahler ve Dichev, 1997 vb.) olarak ifade edilebilir. **(Koçak, 2015, s. 110)**
- Toplam Tahakkukları esas alan modeller (Dechow vd. 1995, Healy 1985, Kothari vd. 2005, , Becker vd. 1998, Dechow ve Sloan 1991, DeFond ve Subramanyam 1998, Erickson ve Wang 1999, Kang ve Sivaramakrishnan 1995, Peasnell vd. 2000, DeAngelo 1986 ve Dechow vd. 2003 vb)

Yaşar'a (2011) göre kazanç yönetimine başvurulmasının temel nedeni, tahakkuk muhasebeleştirme dönemleri ile tahakkukların yukarıda da açıklandığı üzere işletme yönetimine sağladığı esnekliktir. Dolayısıyla konuya ilişkin literatürün büyük bölümü kazanç yönetimi uygulamalarının tespit edilmesi ile ölçülmesinde, genellikle tahakkuklara odaklanmıştır. **(Koçak, 2015, s. 110)** Bu nedenle çalışmamızda bu kapsam doğrultusunda oluşturulmuştur.

Kapsamın geniş olmasının da etkisiyle kazanç yönetimi uygulamalarını tespit etmek amacıyla finansal tablolar yardımıyla tahakkuklar ile finansal oranlardan faydalanılarak bazı modellere başvurulmuştur.

3.4.1. Spesifik Tahakkukları Esas Alan Modeller ile Kazanç Yönetiminin Tespiti

Kazanç yönetiminin tespitinde, genel olarak tahakkuk esaslı modeller kullanılmasına rağmen, bazı faydalara sahip olduğu düşünüldüğünden spesifik tahakkuklar vasıtasıyla da kazanç yönetimi ölçümlenmeye çalışılmıştır. **(Koçak, 2015, s. 121)**

Spesifik tahakkukları esas alarak kazanç yönetiminin tespitinde kullanılan birçok model mevcuttur. Bu modeller, genellikle açıklama gücü yüksek kabul edilen bir tahakkuka ve önemli olarak değerlendirilen sektör ortalamalarına odaklanmaktadır. Bu yöntemin dezavantajı ise bir takım sınırlamalara sahip olmasıdır. Bu sınırlamalar, kazanç yönetiminin tespitinde spesifik bir tahakkuka odaklanılması nedeniyle diğer potansiyel kazanç yönetimi uygulamalarının gözden kaçmasına olanak sağlar. **(Gemuhluoğlu, 2019, s. 54)**

Benzer şekilde Healy ile Wahlen (1999, 372), spesifik tahakkukları esas alarak kazanç yönetiminin tespiti konusunda oldukça az sayılabilecek kanıtın mevcut olduğunu savunmaktadırlar. **(Gemuhluoğlu, 2019, s. 54)**

3.4.2. Sıklık Yaklaşımı ile Kazanç Yönetiminin Tespiti

Kazanç yönetiminin tespitinde başvurulmuş bir diğer yöntem, DeGeorge, Patel ve Zeckhauser (1999) ile Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından literatüre kazandırılan sıklık yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda kazanç yönetimi üzerinde etkiye sahip olan davranışları belirleyebilmek amacıyla işletme karlarının istatistiksel özellikleri dikkate alınır. Bu çalışmalarda,

- sıfır kar
- önceki çeyrek döneme ilişkin kar
- Analistlerin ilgili döneme ilişkin kar beklentileri

olarak belirlenen üç kıyaslama noktası doğrultusunda raporlanan kar rakamlarının işletme yönetiminin, yönetim sürecine ilişkin yargı ve muhakemeleri nedeniyle doğrusal bir dağılım gösterip göstermediği veya devamsızlık gösterip göstermediği incelenir. **(Burgstahler ve Dichev 1997, 124).**

Bu yaklaşımın da diğer yaklaşımlarla benzer şekilde avantaj ve dezavantajlara sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Buna göre, bu yaklaşımın avantajı ihtiyari tahakkukların tahminini gerektirmemesi iken, dezavantajı söz konusu yaklaşımın kazanç yönetimi uygulamasının büyüklüğünü hesaplamada başarısız olması ve hangi yöntemlerin kazanç yönetimine başvurmak amacıyla kullanıldığının yaklaşımla belirlenememesi olarak karşımıza çıkar. **(Ayarhoğlu, 2007: 116).**

3.4.3. Toplam Tahakkukları Esas Alan Modeller ile Kazanç Yönetiminin Tespiti

Nakit esası ile tahakkuk esası arasında dönemsellikle ilişkili farklar mevcuttur. Bir kuruluşun faaliyet süresinin tamamında sahip olduğu nakit toplamı ve tahakkukları arasında herhangi bir farklılık oluşmayacaktır. Fakat kısa vadede giderler ve gelirler dönemsellik ilkesine göre değerlendirildiği için, nakit esası ile tahakkuk esası arasında bazı farklılıklar görülmesi mümkündür. Tahakkuklar, basit anlamda nakit akımlarının kârlar ile farkı olarak tanımlanabilir. **(Yükseltürk, 2006)**

Yukarıda da ele aldığımız üzere, kazanç yönetiminin incelenmesinde genel olarak tahakkuk esası üzerinde durulur. Jones (2001)'e göre bunun nedeni, tahakkukları temel alan modellerde kazancın, nakit akımlarını temel alan modellemelere göre daha kolay yönetilebiliyor oluşudur.

Tahakkukları temel alan modellerde kazanç yönetiminin daha kolay olması, işletme yönetimine manevra olanağı sağlayacaktır. Bu durumda kazanç yönetiminin nakit kısmında değil, doğrudan tahakkuk işlemlerinde gerçekleşmesi sonucunu doğuracaktır. Muhasebedeki tahakkuk kavramı ile kıyaslandığında, kazanç yönetimi kapsamındaki tahakkuk kavramı oldukça geniş kapsamlı kalacaktır. Kazanç yönetiminin belirlenmesinde öne çıkan tahakkuk kavramı sadece kesin hale gelmiş ama gerçekleşmemiş gider ve gelirleri değil, aynı zamanda gider ve gelirlerin tahakkuk etmesine sebep olabilecek işlemleri de bünyesinde barındırmaktadır **(Yazan, 2015, s. 57)**

Kazanç yönetimine ilişkin ilk çalışmalar Healy ile başlamış olsa da, Healyden sonra yürütülen çalışmalarda toplam tahakkuklar, ihtiyari olmayanlar ile ihtiyari tahakkuklar olarak ikiye ayrılırlar. İhtiyari tahakkuklar, işletme yöneticilerinin takdir yetkilerine dayanarak (mevzuat boşlukları ile esnekliklerden faydalanılarak gelir-gider hesaplarına ilişkin müdahaleler ve düzenlemeler yapılabilir) veya olağandışı şekillerde ortaya çıkan tahakkuklardır. İhtiyari tahakkuklar “Anormal Tahakkuklar” veya “Beklenmeyen Tahakkuklar” olarak da isimlendirilirler. Örneğin şüpheli ticari alacak karşılığı, konusu kalmayan karşılıklar ihtiyari tahakkuklardır. **(Koçak, 2015, s. 110)**

İhtiyari olmayan (normal) tahakkuklar işletmelerin normal faaliyetlerine/süreçlerine ilişkin yasalara bağlı olarak gerçekleştirilen tahakkuklar olup kazanç yönetimi uygulamalarına başvurulması zor olan tahakkuklardır. Bununla birlikte ihtiyari tahakkuklar yönetime bir kontrol alanı sağladığından ihtiyari tahakkuklar vasıtasıyla, gerçek dışı muhasebeleştirmeler ile sunumları uygulayabilmek daha kolay olacaktır. Bu nedenle kazanç yönetimine ilişkin çalışmalar ve uygulamalar ihtiyari tahakkuklar üzerinde odaklanır. **(Duman, 2010)**

Kazanç yönetiminin tespit edilmesine ilişkin tahakkukların hesaplanmasında, “Nakit Akımı Yaklaşımı” ve “Bilanço Yaklaşımı” olarak isimlendirilen iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Her iki yaklaşım da literatürde birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Fakat çalışmaların birçoğunda bilanço kalemleriyle yapılan tahakkuk tahminlerinin ciddi ölçüm sorunları oluşturduğu görülmüş ve bu nedenle tahakkuklar hesaplanırken nakit akışlarının kullanılması gerektiği öne sürülmüştür. Nakit akımlarının seçilmesinin uygun olacağına ilişkin görüşün bir diğer nedeni ise kazançlarla karşılaştırıldığında genellikle nakit akımı ölçümlerinin daha stabil olması ve bu nedenle işletme yöneticilerin nakit akımları ile oynamasının veya manipüle etmesinin daha zor olmasıdır. **(Memiş & Çetenak, 2012, s. 217)**

“Bilanço Yaklaşımı” uyarınca toplam tahakkukları hesaplarken aşağıdaki formülden faydalanılır.

$$TAt = \Delta CA_t - \Delta CASH_t - \Delta CL_t + \Delta STDEBT_t - DEPt$$

TAt : t yılına ilişkin toplam tahakkuk tutarı,

ΔCA_t : t yılına ait dönen varlık toplamındaki değişimi,

$\Delta Casht$: t yılına ait nakit ve nakit benzerlerindeki değişim

ΔCL_t : t yılına ait kısa süreli yükümlülük değişimi

$\Delta STDEBT_t$: t yılına ait kısa vadeli borç toplamındaki değişim,

$DEPt$: t yılına ait amortisman giderleri

“Nakit Akımı Yaklaşımı” uyarınca toplam tahakkukları hesaplarken aşağıdaki formülden faydalanılır.

$$TAt = NIBEt - CFOt$$

$NIBEt$: t dönemine ait olağanüstü kalemler öncesi net kâr

$CFOt$: t dönemine ait esas faaliyetlerden elde edilen nakit akımları

3.5. Kazanç Yönetiminin Ölçümü

Gemuhluoğlu’na (2019) göre literatürde kazanç yönetiminin tespiti açısından hangi yöntemin açıklayıcılığının daha yüksek olduğuna ilişkin bir fikir birliği mevcut değildir. Yukarıda da ele alındığı üzere bu çalışmada, kazanç yönetiminin ölçümünde literatürde yaygın olarak kullanılan tahakkuk esaslı modellere odaklanılacaktır. Bu modeller toplam tahakkukları esas alan modeller ve ihtiyari tahakkukları esas alan modeller olarak iki ayrı başlıkta incelenebilmektedir.

Kazanç yönetiminin hesaplamasında başvuru tahakkuk esaslı modellerin arasında en çok bilinen ve tercih edilen model Düzeltilmiş Jones Modeli olarak karşımıza çıkar. Jones modeli toplam tahakkuklar aracılığıyla kazanç yönetimini tespit etmeye çalışırken Düzeltilmiş Jones Modeli bunu ihtiyari tahakkukları kullanarak yapar.

Düzeltilmiş Jones modeli en popüler model olmakla birlikte çalışmamızda Larcker Richardson Modeline başvurulmuştur. Larcker richarson modeli düzeltilmiş Jones modelinin geliştirilmesi amacıyla modele değişkenler ilave edilerek oluşturulmuş bir modeldir.

Çalışmada bu model yardımıyla analiz yapılmasının nedeni Önder ve Ağca’ya göre (2013) söz konusu modelin ülkemizdeki işletmeler temelinde kazanç yönetimi uygulaması yapıp yapılmadığını en iyi tespit eden model olmasıdır.

Bu doğrultuda çalışmada analizlerin temelini oluşturan Larcker Richarson modeli ile ilişkili modeller ve bu modellere yönelik bilgilendirmelere yer verilmiştir.

3.5.1. Jones Modeli (1991)

ABD ithalat korumalarından faydalanacak işletmeleri belirlenmesi sürecinde “ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu” kararlarına bakar. İthalat korumaları gümrük tarifelerinde yukarı yöndeki değişimler, ticaret kotalarının azaltılması gibi hususları içerir (Jones 1991, 193). Bu işlemler üzerinden ülkenin ekonomik kararları doğrultusunda, dış ticaret hacmi üzerinde ayarlamalar gerçekleştirilir.

“ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu” bu işlemlere yönelik bir belirleme yaparken sektörün karlılık rakamlarını dikkate alır. Dolayısıyla ithalat korumalarından faydalanmak isteyen işletmeler kar rakamlarını düşük göstererek kazanç yönetimine başvurabilirler. Jones’da (1991), çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırmıştır.

Başka bir deyişle Jones Modeli incelenen dönemlerde, ithalat korumalarından faydalanmak isteyen şirketlerin, kazanç yönetimi yoluyla kârı düşük gösterip göstermediklerini test etmiştir. Jones, kazanç yönetimi uygulamalarının bir göstergesi olarak ihtiyari tahakkuk gibi belirli bir tahakkuk hesabı kullanmak yerine toplam tahakkukların ihtiyari bileşenine başvurmuştur. (Jones 1991, 206). Bu durumun nedeni “ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu’nun” bütün tahakkuk hesaplarının etkilerini kapsayan vergi öncesi karları esas alarak kararını veriyor olmasıdır. (Jones 1991, 194).

Jones, çalışmasında ihtiyari olmayan tahakkukların, satışlardaki değişim ile brüt maddî duran varlık toplamındaki değişimin doğrusal bir fonksiyonu olduğunu varsayar. (Jones 1991, 211). Jones’un çalışmasının dayanağı olan model zaman serisi verilerine dayalı olarak kurulmuştur. (Gemuhluoğlu, 2019, s. 42) Jones, modelinde toplam tahakkukları hesaplamak maksadıyla aşağıdaki denkleme başvurur:

$$TA_{it} = \alpha_i(1/A_{i,t-1}) + \beta_{1i}(\Delta REV_{it}) + \beta_{2i}(PPE_{it}) + \varepsilon_{it}$$

$$TA_{it} = \frac{t \text{ dönemine ait toplam tahakkuklar}}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$A_{i,t-1} = “t - 1 \text{ dönemindeki varlık toplamı}”$$

$$\Delta REV_{it} = \frac{(t \text{ dönemine ait net satışlar} - t - 1 \text{ dönemine ait net satışlar})}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$PPE_{it} = \frac{t \text{ dönemine ait brüt maddî duran varlıklar}}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$\varepsilon_{it} = t \text{ dönemindeki hata terimi (error term)}$$

$$t = \text{dönem}, i = \text{işletme}$$

Jones modelinde, bağımsız değişkenler ile ihtiyari olmayan tahakkuklar arasında durağan bir ilişkinin mevcut olduğuna yönelik varsayımlar yapmıştır. (Jones 1991, 212). Jones bu formüldeki işletmeye özgü (α_i , β_{1i} ve β_{2i}) değişkenleri, zaman serisi analizi ile standart en küçük kareler yöntemi aracılığıyla tahmin etmeye çalışmıştır. (Jones 1991, 212). Bu katsayılar aracılığıyla edinilen tahmin değerleri ihtiyari olmayan tahakkukları işaret eder. (Koçak, 2015, s. 119) Jones modelindeki tahmin hatası ise aşağıdaki denklem aracılığıyla hesaplanmaktadır:

$$\mu_{ip} = "TA_{ip}/A_{i,p-1} - (\alpha_i[1/A_{i,p-1}] + \beta_{1i}[\Delta REV_{ip}/A_{i,p-1}] + \beta_{2i}[PPE_{ip}/A_{i,p-1}])"$$

p = tahmin süresine eklenen yıllara yönelik yıl endeksi

μ_{ip} ; tahmin hatası p = zamanındaki ihtiyari tahakkuk düzeyi

Analiz doğrultusunda yukarıda yer alan regresyon denkleminin her yıl için tahmin edilmesi vasıtasıyla edinilen artık değerler toplamı sıfır-negatif veya pozitif olan rakamlardan oluşur. Bu sonuçlara göre Jones (1991) modeli uyarınca, ihtiyari tahakkukları gösteren hata terimlerinin negatif yönde olması, gelir azaltıcı, ihtiyari tahakkukların pozitif yönde olması ise gelir arttırıcı kazanç yönetimi yapıldığına işaret etmektedir. (Jones, 1991, s. 197)

Jones, satışların ihtiyari olmadığını savunur. Başka bir deyişle Jones'a göre satış gelirlerinin tümü "ihtiyari olmayan tahakkuk" sınıfına girer. Dolayısıyla modelde hasılatın henüz gerçekleşmeden muhasebeleştirilmediği varsayılmaktadır. Fakat kazancın olduğundan yüksek gösterilmesinde satışların daha yapılmadan ya da gerçekleşme koşulları oluşmadan muhasebeleştirilmesi en fazla öne çıkan yöntemlerden birisidir (Sakarya & Koçak, 2016, s. 739)

Jones modeline göre satış geliri, satışla ilgili tahsilatlar henüz yapılmadığından ve gerçekleşme koşulları oluşmadan muhasebeleştirildiğinde ticari alacaklardaki artış nedeniyle işletmenin tahakkukları artış gösterecektir. Fakat model ihtiyari olmayan tahakkuklardaki artışı, satışlardaki artış ile açıkladığından, ihtiyari olan söz konusu tahakkuk hesaba katılmaz. Modeldeki ana çelişki de budur. (Sakarya & Koçak, 2016, s. 739)

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) ihtiyari tahakkukların hesaplamasında Jones modelindeki bu çelişkiyi aşmak için çalışmalar yaparak Düzeltilmiş Jones Modelini literatüre kazandırmıştır.

3.5.2. Düzeltilmiş Jones Modeli (1995)

Yukarıda da ele alındığı üzere Jones, ihtiyari olmayan tahakkukların, satışlardaki değişim ile brüt maddî duran varlık toplamındaki değişimin doğrusal bir fonksiyonu olduğunu varsayar. (Jones 1991, 211). Bu modele en önemli eleştiriyi Dechow, Sloan, ve Sweeney (1995)

yapmıştır. Dechow, Sloan, ve Sweeney (1995), Jones modelinin hasılat bölümünden ticari alacaklardaki değişimi çıkararak Düzeltilmiş Jones modelini geliştirmişlerdir. **(Gemuhluoğlu, 2019, s. 45)**

Düzeltilmiş model, kazanç yönetimi uygulamalarının mevcudiyetinin tespiti için incelemeler yapıldığı gözlem döneminde, satışlarda gerçekleşen değişimi (ΔREV_{it}) ticari alacaklarda gerçekleşen değişimle (ΔREC_{it}) düzeltir ve bu sayede Jones modelinin açıklayıcılığını yükseltir. Düzeltilmiş model ilave olarak, işletme yönetiminin kredili satışlar aracılığıyla (bilindiği üzere kredili satışlarla kazanç yönetimi uygulamalarına başvurulması nakit satışlarla bu yola başvurulmasına nazaran daha kolaydır) ihtiyari tahakkukları yönetmesi halinde, ihtiyari tahakkuklar tespit edilirken yaşanması muhtemel tahmin hatalarını da giderir. **(Gemuhluoğlu, 2019, s. 45)**

Düzeltilmiş Jones modelinde ihtiyari olmayan tahakkukları tahmin etme sürecinin ilk aşaması Jones modeline benzemektedir. İkinci aşamada ise modele eklenen değişkenler aracılığıyla farklılıklar meydana gelmiştir. İhtiyari tahakkuklar aracılığıyla kazanç yönetimini tespit etmeyi hedefleyen bu modelde kazanç yönetimi aşağıdaki denklem yardımıyla hesaplanabilir.

$$NDA_{it} = a_1(1/A_{i,t-1}) + a_2(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + a_3(PPE_{it})$$

$$NDA_{it} = \frac{t \text{ dönemine ait ihtiyari olmayan tahakkuklar}}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$A_{i,t-1} = t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}$$

$$\Delta REV_{it} = \frac{(t \text{ dönemine ait net satışlar} - t - 1 \text{ dönemine ait net satışlar})}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$\Delta REC_{it} = \frac{(t \text{ dönemine ait alacaklar} - t - 1 \text{ dönemine ait alacaklar})}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$PPE_{it} = \frac{t \text{ dönemine ait brüt maddî duran varlıklar}}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

$$t = \text{dönem } i = \text{işletme}$$

Sistematik bir kazanç yönetiminin olduğu varsayılmayan durumlarda, tahmin süresince modelde yer alan a_1 , a_2 , a_3 parametreleri ile zorunlu tahakkuk esasına yönelik tahminler, Jones modelinden edinilir. **(Gemuhluoğlu, 2019, s. 46)**

3.5.3. Larcker- Richardson Modeli (2004)

Çalışmanın ana konusunu da oluşturan Larcker-Richardson (2004) kazanç yönetimini tespit etmeye ilişkin çalışmalarını Düzeltilmiş Jones Modeli üzerinden geliştirilerek literatüre kazandırmıştır. Larcker-Richardson Modelinde satışlardaki artışın ve sermaye yoğunluğunun tahakkukların bir fonksiyonu olduğu varsayımı mevcuttur. (Önder & Ağca, 2013, s. 39)

Başka bir deyişle bu modelde işletme yöneticilerinin takdir yetkilerini kullanmadığı hallerde, gelirlerdeki değişimin ticari alacaklardaki değişim ile kıyaslandığında daha az olduğu ile sermaye yoğunluğunun ihtiyari olmayan tahakkuklar üzerinde etkili olduğu ve bu tahakkukları harekete geçirdiği varsayılmıştır. (Yavuzaslan & Kalmış, 2016, s. 364)

Larcker-Richardson'a (2004) göre ihtiyari tahakkukların ölçülmesinde kullanılan, işletmenin esas faaliyetleri ile ilişkili büyümenin açıklayıcı değişkenleri, piyasa değeri/defter değeri (BM) ve faaliyet nakit akışı (CFO) değerleridir. (Yavuzaslan & Kalmış, 2016, s. 364) Bu değerler Düzeltilmiş Jones Modelindeki denkleme ilave eklenen parametrelerdir. Bir başka deyişle bu model, Düzeltilmiş Jones Modeli'ne (BM) ve (CFO) değişkenlerini dahil ederek katkı sağlamaktadır. (Önder & Ağca, 2013, s. 39)

Bununla birlikte model uyarınca Düzeltilmiş Jones modeline uygun olarak, alacaklara yönelik düzeltilmiş satışlardaki değişimin ($\Delta SALES - \Delta REC$) katsayısı pozitif iken, brüt maddî duran varlıklara (PPE) ilişkin katsayı negatiftir. Ayrıca, piyasa değeri/defter değeri (BM) oranı ve işletmenin faaliyet nakit akışlarının (CFO) toplam tahakkuklarla ilişkisinin yönü negatiftir. (Larcker ve Richardson 2004, 635).

Larcker-Richardson modeli uyarınca kazanç yönetimi aşağıdaki denklem aracılığıyla ölçülebilir.

$$TA_{it} = \beta_0 + \beta_1(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + \beta_2(PPE_{it}) + \beta_3(CFO_{it}) + \beta_4(BM_{it}) + \varepsilon_{it}$$

Kazanç yönetimi uygulamalarının tespiti için başvuru modellerin hepsinde, heteroskedasticity olarak adlandırılan değişen varyans (birbirinden farklı hata terimleri varyanslarının mevcut olması) problemi oluşmasının önüne geçebilmek amacıyla modellerde yer alan tüm bağımsız ve bağımlı değişkenler bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmüştür. (Yavuzaslan & Kalmış, 2016, s. 364)

Modelde toplam tahakkuklar nakit akış yöntemi yardımıyla hesaplanmakla birlikte, ihtiyari olmayan tahakkukların hesaplanmasında açıklayıcı değişkenlere başvurulmaktadır. Bunun bir sonucu olarak hata terimi (ϵ), kazanç yönetimi uygulamalarının bir göstergesi olan ihtiyari

tahakkuklar anlamına gelmektedir. Bunun nedeni toplam tahakkukların, ihtiyari olmayan tahakkuklardan farkının, ihtiyari tahakkuklar olarak karşımıza çıkmasıdır. **(Önder & Ağca, 2013, s. 39)**

Bununla birlikte Jones (1991) Modeli ile Larcker- Richardson (2004) modelinde toplam tahakkuklar; vergi öncesi kârın işletme faaliyetlerden elde edilen nakit akımlarından farkı olarak hesaplanırken, Düzeltilmiş Jones Model’inde (1995) toplam tahakkuklar; vergi sonrası karın işletme faaliyetlerden elde edilen nakit akımlarından farkı olarak karşımıza çıkar. **(Yavuzaslan & Kalmış, 2016, s. 366)**

4. BEKLENEN KREDİ ZARARLARININ KARLILIK VE KAZANÇ YÖNETİMİ ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Bu bölümde TFRS 9 kapsamında BİST 50' de yer alan finansal olmayan işletmelerin ayırdığı beklenen kredi zarar karşılıklarının, işletmenin karlılık oranlarına etkisi ile beklenen kredi zarar karşılığı modelinin, kazanç yönetimine neden olup olmadığı incelenecek ve bu etkilerin sektör bazında incelenmesine ve yorumlanmasına ilişkin analizler gerçekleştirilecektir.

4.1.Araştırmanın Amacı

Yüksek kaliteli finansal raporlama, etkin bir sermaye piyasası için gereklidir. **(Aljifri ve diğerleri,2014:101)**. Yüksek kaliteli finansal raporlama, ilgili mevzuat hükümleri takip edilerek gerçeğe ve ihtiyaca uygun finansal tabloların sunulmasına imkan verir. Finansal tablolarda sunulan gerçeğe uygun bilgiler, finansal tablo kullanıcılarının alacağı kararları etkileyeceği gibi, işletme yönetimi ve ortakların işletme hakkında sağlıklı karar vermesini sağlar.

İlke bazlı TFRS'ler, kural bazlı düzenlemelere göre gerçeğe uygun bilginin sunulması konusunda işletme yönetimine daha fazla sorumluluk yüklemektedir. TMS/TFRS'nin sunduğu esneklikler işletmelerin durum ve gerçeklerini finansal raporlara yansıtma amacına hizmet ettiğinden, finansal tablolara daha fazla şeffaflık ve gerçeğe uygun sunum sağlayarak, raporlamanın kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Ancak bu esnekliklerin, işletmenin/yöneticilerin menfaatleri doğrultusunda finansal tablo kullanıcılarını yanıltma niyetiyle kullanılması işletmelerin finansal durum ve performansının gerçeğe uygun sunumuna engel olabilecektir. **(Bart ve diğerleri, 2008, s:467-498)**.

Geleceğe ilişkin tahminleri içeren beklenen kredi zararı yaklaşımı da gerçekleşen kredi zararı yaklaşımına göre işletme yönetimine kazanç yönetimi için daha fazla alan bırakmaktadır. Beklenen kredi zararı yöntemi kullanılarak ayrılan karşılıklar işletmenin karlılık rakamlarını da etkilediğinden, çalışmada bu model aracılığıyla ayrılan karşılıkların karlılık oranları üzerindeki etkisi ve yeni modelin kazanç yönetimine sebep olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Finansal araçlar standardına yönelik mevcut araştırmaların çoğu finans sektörüne (banka, finans kuruluşu, holding, finansman şirketleri) odaklanmaktadır. Ampirik çalışmalar, finansal araçlara ilişkin muhasebe standartlarının, finansal olmayan işletmelerin raporlama süreçleri üzerindeki etkilerine ilişkin mevcut araştırmaların küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. **(Gebhardt, 2012, s:267)**

Gebhardt (2012) ın beklentilerini destekleyecek şekilde, KPMG (2018) ye göre, beklenen kredi zararı modeli en çok bankaları ve diğer finansal hizmet sunan işletmeleri etkilemiş, modelden finansal olmayan işletmeler de genel olarak daha az düzeyde etkilenmiştir.

Bununla birlikte, KPMG'nin (2016,s.7) da yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre finansal olmayan işletmeler beklenen kredi zararına geçişle birlikte yaşanan model değişikliğinden yalnızca ticari alacakları üzerinden kısmen etkilenmiştir. Bu durum, finansal olmayan işletmelerin, finansal etkilerden arı şekilde, söz konusu ticari alacaklarının satış hasılatına bağlı olarak elde edecekleri kar oranları ile vadeli işlemler sonucu oluşan ticari alacakların finansal tablolarda doğru ve gerçeğe uygun şekilde sunulup sunulmadığının üzerinde durulmasının çalışmamız açısından daha güvenilir sonuçlar ortaya çıkarabileceği kanısının oluşmasına neden olmuştur.

Literatürde yer alan çalışmalar, finansal olmayan işletmelerin model değişiminden kısmen etkileneceğini öngörmesine rağmen, farklı bir çok sektörde finansal olmayan işletmelerin faaliyetlerini sürdürmesi ve bu işletmelerin sayıca çokluğu (örneğin, BİST 50'de yer alan şirketlerin 32 adeti finansal olmayan işletme sınıfındadır) ile bu alanda yürütülen çalışma sayısının azlığı nedeniyle, beklenen kredi zararı modeli uyarınca ayrılan karşılıkların finansal olmayan işletmelerin, finansal tablolarına etkisi merak konusu olmuş, bu nedenle de çalışmanın bu alana yoğunlaşması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda bu çalışmada,

- beklenen kredi zarar karşılığı ayrılmasının işletmelerin belirli karlılık oranlarına etkisi ve sektör bazında incelenmesi,
- beklenen kredi zarar karşılığı ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmadığının belirlenmesi ve sektör bazında incelenmesi ve
- gerçekleşen kredi zararı ile beklenen kredi zararı modelleri uyarınca ayrılan karşılıkların karlılık oranlarına etkisinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Bununla birlikte çalışmada yürütülen analizler doğrultusunda elde edilen sonuçlara dayanarak, araştırma konusunu oluşturan şirketlere yönelik önerilerde bulunulması da amaçlanan başka bir husustur.

4.2.Literatür Taraması

4.2.1. Beklenen Kredi Zararı Modelinin Geliştirilme Sürecine İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Daha önce de ele alındığı üzere, IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardının uygulayıcılar tarafından çok karmaşık olarak algılanması, Standardın hükümlerinin, farklı niteliklerdeki finansal varlıkların değer düşüklüğü zararlarının muhasebeleştirilmesinde muhasebe ilkeleri ve ilgili yaklaşımlarla tutarsızlık göstermesi ve Standardın, işletmelerin ticari faaliyetlerini ve yapısal risklerini yönetme biçimleriyle tutarsız olması eleştirilmiştir. Bununla birlikte 2008 krizinin global düzeydeki etkisi finansal araçlara yönelik yeni bir standart ihtiyacının oluşmasına neden olmuştur. **(Oreškova,2018, s. 187)**

Standartların amacının gerçeğe uygun sunum ve şeffaflık olduğu da dikkate alındığında, IASB'nin beklenen kredi zararları modelini uygulamaya koyma kararının, finansal tablolar için üretilen ve sunulan bilgilerin daha şeffaf olmasına katkıda bulunup bulunmayacağı ve bu bilgilerin kalitesini arttırıp arttırmayacağı merak konusu olmuştur. **(Oreškova,2018, s. 187)**

Mawanane-Hewa (2016) çalışmasında, IFRS 9'un geliştirilme sürecinde, Standardı uygulayacak gruplarının, sürece etkisini incelemiştir. **(IFRS Foundation, 2016)** Bu inceleme, beklenen kredi zararı modelinin geliştirilmesi sürecinde herhangi bir paydaşın IASB üzerinde önemli bir etkiye sahip olup olmadığının araştırılmasını da içermektedir. Bu çalışma yürütülürken araştırmacı tarafından IFRS 9'un güncel haline ulaşılan kadarki taslaklarında (2009, 2011 ve 2013) yer alan değer düşüklüğü hükümlerine ilişkin 327 öneri/yorumun incelendiği belirtilmiştir.

Mawanane-Hewa (2016) nin araştırmasına göre, Standardın dolayısıyla beklenen kredi zararı modelinin gelişim sürecinde yer alan kilit değişikliklerin yaklaşık %83'ünde (değer düşüklüğü hükümlerinden en fazla etkilenmesi beklenen finansal işletmeler de dahil olmak üzere) çıkar gruplarının önemli bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır. **(Mawanane-Hewa (2016) s.45)**

Bu durum yakalama teorisinin³ IASB'nin beklenen kredi zararı modelini yayımlama süreci üzerinde etkisi olmadığı şeklinde yorumlanabilecektir. Bu durum IASB'nin bağımsız bir standart belirleme organı olarak itibarını güçlendirmesi açısından değerlidir. **(Mawanane-Hewa (2016) s.46)**

³ Düzenleyici Kuruluşlar tarafından yapılan düzenlemelerin rutin olarak ve tahmin edilebilir bir şekilde "yakalandığını" ve bunlara tabi olması gerekenlerin çıkarlarına hizmet etmek için manipüle edildiğini savunan bir teoridir **(Etzioni, (2009) s.319)**

Mawanane-Hewa (2016) çalışmasında, eksiklikleri nedeniyle eleştirilen gerçekleşen kredi zararı modelinin yerini alan beklenen kredi zararı modeline ilişkin IASB tarafından yürütülen çalışmaların, şeffaf ve herhangi bir grubun çıkarlarını gözetmeden yürütüldüğü kanısına varmıştır. Bu durum beklenen kredi zararı modelinin şeffaflık ve gerçeğe uygun sunum hedefine bir adım daha yaklaşılmasına olanak sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

4.2.2. Beklenen Kredi Zararı Modelinin Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisine İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Finansal işletmeler için Akpelvan (2019) tarafından 2009-2018 yıllarında faaliyetlerini sürdüren, 2018 yılı dönem sonu itibarıyla 20 milyar TL'nin üzerinde olan ve ülkemizdeki bankacılık sektörünün %88,57'sini meydana getiren 18 bankanın verileri üzerinden, ülkemizdeki bankacılık sektöründe faaliyetlerini sürdüren bankaların karının istikrarlı olarak gösterilmesine (muhasabe ilkelerine başvurularak ve nakit akımlarında hiç bir değişim mevcut olmamasına rağmen muhasabe kârını etkileyecek bazı yöntemlerle kârda meydana gelebilecek en yüksek/en düşük kâr düzeyinin törpülenmesiyle dönemler itibarıyla raporlanan karlılık tutarlarının normal kar düzeyinde izlemesini sağlamak) ilişkin eğilimleri ve beklenen kredi zararı modelinin bu eğilimler üzerindeki etkisi analiz edilmiştir (**Akpelvan, 2019**)

Bu analiz esnasında özel karşılıklar ile gerçekleşen kredi zararı ve beklenen kredi zararı modelinin kullanıldığı dönemlerdeki karşılıklar öncesi dönem net karı üzerinden karşılaştırmalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu analiz araştırmacının beklentilerinin aksine, gerçekleşen kredi zararı modelinin kullanıldığı 2009-2017 yıllarında bankaların özel karşılıkları ve karşılıklar öncesi dönem net kârı arasında %30,06 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmışken, beklenen kredi zararı modeline geçişin sağlandığı 2018 yılında bu ilişki %15,49 düzeyinde gerçekleştiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yani, beklenen kredi zararı modeline geçiş ile birlikte bankaların özel karşılıklarını kar yönetimi amacıyla kullanmasında önemli düzeyde azalma olmuştur. (**Akpelvan, 2019**)

Bununla birlikte literatürde, TFRS 9 Standardının Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara etkisine ilişkin Mengi (2019) tarafından yürütülen başka bir çalışma da mevcuttur. Mengi bu araştırmayı, TFRS 9 standardının ilk uygulamasının bankaların finansal tablolarına etkisinin belirlenmesi amacıyla yapmıştır. (**Mengi, 2019, s. 45**) Bu analiz esnasında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun sitesinde yer alan, bağımsız denetimden geçmiş ve konsolide finansal tablolara sahip 18 adet mevduat bankasının finansal tablolarından faydalanılmıştır.

Mengi (2019) bu analizinde 2017 yılı kapanış bakiyeleri ile 2018 yılı açılış bakiyeleri üzerinden Standardın finansal tablolara etkisini yatay analiz hareketli baz yılı yöntemi ile incelemiştir. Bu inceleme esnasında araştırılan konu başlıkları arasında, “*TFRS 9’da öngörülen zarar modeline uygun olarak ölçülen yeni beklenen zarar karşılıkları*” ve “*sektörlere göre ayrılan kredi karşılıkları*”da mevcuttur. (Mengi, 2019, s. 45)

Bu kapsamda Mengi (2019), zarar karşılıklarına ilişkin yapmış olduğu analizde, genel yaklaşım kapsamında ele alınan 3 aşamalı model doğrultusunda, 1 inci (kredi riski düşük) ve 3 üncü aşamadaki (temerrüt gerçekleşmiş) kredilerin büyük çoğunluğunun bankanın finansal tablolarını negatif yönde etkilediği, ancak 2. aşamadaki (kredi riskinde önemli artış gerçekleşen) kredilerin %80 oranında banka finansal tablolarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte Mengi (2019) çalışmasında, banka finansal tablolarında diğer aşamadaki kredilere göre en belirgin artışı ve yüzdesel değişimi gösteren kredilerin 2. Aşamadaki krediler olduğunu tespit etmiştir. (Mengi, 2019, s. 69)

Bununla birlikte Mengi (2019)’un çalışmasının bir diğer kolu banka tarafından verilen kredilerin sektörel düzeyde kredi riskinin incelenmesidir. Bu çalışma esnasında 5 farklı sektörden faydalanılmıştır. Araştırmacı tarafından bu sektörler, tarım, hizmet, inşaat, sanayi, ve diğer olarak belirlenmiştir. Bu analizi yürütürken ilgili banka finansal tabloları aracılığıyla, 2. aşamadaki krediler, 3. aşamadaki krediler ve beklenen kredi zarar karşılıkları kapsamında sektörel düzeyde kredi riski dağılımları incelenmiştir.

Bu araştırma sonucunda TFRS 9’a geçişin etkileri kapsamında, her üç araştırma konusu için, sektörler arasında en çok hizmet sektöründeki işletmelerin kredi riskinde artış yaşandığı ancak tarım sektörüne ilişkin hiçbir bankada kredi riskinde artış izlenmediği tespit edilmiştir. Mengi bunun nedenini ekonomik açıdan hizmet sektörünün günümüz şartlarında öne çıkması ve tarım sektörünün sektörel payının zamanla küçülmesine bağlamaktadır. (Mengi, 2019, s. 67)

Konuya ilişkin yürütülen çalışmalardan biri, Çağlar (2016) tarafından, Türk Bankacılık sektöründeki kredi riskinin araştırılmasına ilişkindir. Bu çalışma yürütülürken Standartla birlikte, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun Karşılıklar Yönetmeliği de dikkate alınmıştır. Çağlar (2016)’ya göre IFRS 9’un kredi riskine yönelik sunduğu yenilikler ve ileriye dönük bir bakış açısı yardımıyla kredi risklerinin yeniden ele alınması ihtiyacının finansal istikrarı olumlu yönde etkilemesi olasıdır. Bankaların daha güçlü sermaye yapıları olmasına olanak sağlayacak IFRS 9, kredi kanalıyla reel kesimi de disiplin altına alacaktır.

4.2.3. Finansal Olmayan İşletmelerin IFRS'leri Uygulanmasına İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Bununla birlikte, Binaj ve diğerleri (2012) tarafından Arnavutluk'da faaliyet gösteren yerli ve yabancı şirketler incelenmiş, bu incelemeyle birlikte finansal olmayan kuruluşların UFRS'leri nasıl uyguladığı değerlendirilmiştir. Çalışmada, sektörler arası 40 yabancı ve yerli finansal olmayan kuruluşun finansal tablolarını inceleyen 15 araştırmacı ve üç uzmandan oluşan bir ekip aracılığıyla keşifsel bir araştırma yürütülmüştür. Binaj ve diğerleri (2012) çalışmasının sonucunda, tüm işletmelerin UFRS uygulamasının gerekmesine rağmen, yabancı şirketlerin UFRS hükümlerine daha uygun finansal tablolar sunduğunu tespit etmişlerdir. **(Binaj ve diğerleri (2012) s.317)**

Bu çalışmanın benzer versiyonu ülkemizde Uyar ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar çalışmalarında, ülkemizdeki en büyük Türk sanayi şirketlerinin (İSO 500) IAS ve IFRS'ye uyum seviyesini incelemişlerdir. Bu analiz sonucu elde edilen sonuç ise araştırma konusu tüm işletmelerin, IAS/IFRS'yi eşit seviyede uygulamadıklarıdır. Araştırmacılara göre, şirketler arasındaki farklılıkların nedeni, eğitimli personel, şirketlerin yabancı mülkiyet altında olup olmadığı, işletme büyüklüğü gibi hususlar olarak belirlenmiştir.

4.2.4. IFRS 9 Standardının Uygulanmasına İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Standartların geneline ilişkin yürütülen çalışmaların yanında özellikle finansal araçlar Standardına ve bu Standardın açıklama gerekliliklerine uyumun belirlenmesine yönelik yürütülen çalışmalar da literatürde mevcuttur. Bu çalışmalardan ilki, Dey ve diğerleri (2018) tarafından yürütülmüştür. Dey ve diğerleri (2018) bu çalışmalarında, Bangladeş'te üretim sektöründe faaliyetlerini sürdüren ve halka açık 48 işletmenin 2010-2015 yılları arasındaki finansal tablo ve bu tabloların eki olan dipnotlarını, finansal risk açıklama hükümleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından oluşturulan 30 maddelik bir açıklama setine göre inceleyerek, finansal tablo ve dipnotların açıklama düzeylerini belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmacılar bu çalışmanın sonucunda, açıklama düzeyinin işletmenin büyüklüğü, finansal performans ve denetçi türünden olumlu ve önemli bir şekilde etkilendiğini tespit ederken, finansal kaldıraç oranı, likidite ile sektör türünün açıklama düzeyi ile bir ilişkisi olmadığını belirlemişlerdir.

Finansal Araçlar Standardı ve Standardın açıklama hükümlerine uyumun araştırıldığı başka bir uygulama ise ülkemizde ele alınmıştır. Sevim ve Altunal (2015), faaliyetlerini BİST'de

sürdüren finansal şirketlerin, 2013 yılına ait yıllık finansal tabloları ve bu tablolara ekli dipnot açıklamalarını, finansal araç açıklamalarına yönelik kendilerince hazırlanan 23 maddelik bir endeks kapsamında araştırmışlardır. Araştırmacılar bu çalışmanın neticesinde, açıklama düzeyleri ile borcun özkaynağa oranı ve şirketlerin faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir.

İşbil (2021) tarafından yürütülen çalışmada, reel sektörde faaliyet gösteren BIST 100 ve (Londra Menkul Kıymetler Borsası) FTSE 100 işletmelerinin, finansal araç raporlama hükümlerine uyum sağlama düzeyleri, 50 sorudan oluşan anket yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca araştırmada işletmelerin UFRS'ye uyum seviyelerini etkileyen faktörleri (işletmelerin büyüklüğü, çok ulusluluk seviyesi, halka açıklık oranı, finansal kaldıraç oranı, denetimin dört büyük denetim kuruluşu tarafından yürütülüp yürütülmediği, birden çok sayıda piyasada işlem görme durumu) belirlemeye ilişkin analizler yürütülmüştür. Bu analizlerin ortaya çıkardığı sonuç hem BIST 100 hem de FTSE 100 de faaliyet gösteren işletmelerin UFRS'ye uyum seviyesini açıklayan en önemli ortak değişkenin işletme büyüklüğü olarak belirlenmesidir.

Arslan (2021), beklenen kredi zararına ilişkin dipnot açıklamalarının “dipnot uyum düzeyini” ölçümlemiştir. Arslan bu çalışmayı yaparken BİST’de faaliyetlerini sürdüren 11 adet mevduat bankasının ve Londra Borsası Financial Times Bankalar Endeksinde işlem gören 10 mevduat bankasının 2018 ve 2019 yıllarına ait verilerinden faydalanmıştır. Çalışmada bankaların dipnot uyum düzeyinin, aktif büyüklüğü ile bankaların derecelendirme notlarıyla doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte çalışmada, dipnot uyum düzeyinin Standardın ilk uygulamasından sonra edinilen tecrübelerin de etkisi ile birlikte artacağı ifade edilmiştir.

Arslan (2021), beklenen kredi zararlarının ölçülmesinde önemli ölçüde etkisi olması sebebiyle, işletme yönetimi tarafından ileriye dönük bilgilerin gerçekçi tahmininin sağlanması ve kazanç yönetimine başvurulmasına yönelik olanakların kısıtlanması amacıyla, bir önceki dönemde gerçekleştirilen ileriye dönük tahminlerin, raporlama döneminde gerçekleşen değerlerle karşılaştırılmasına ilişkin, IASB tarafından ilave yükümlülükler getirilmesinin faydalı olacağını değerlendirmektedir. Bu sunum ve açıklama karşılaştırılabilirliğe olanak sağladığından ve söz konusu bilgilerin tahmin makullüklerinin kontrol olanağını da beraberinde getireceğinden, işletmeleri gerçeğe uygun sunum konusunda teşvik edebilir.

Bu çalışmalar sonucunda, her ne kadar Standart şeffaflık ve gerçeğe uygun sunum amacına hizmet etmek amacıyla güncellenmiş olsa da, söz konusu Standardın gerekliliklerinin işletmelerin finansal tablolarına tam anlamıyla yansımamasının, finansal tablo kullanıcılarının gerçeğe uygun bilgiye ulaşmasının önünde engel teşkil edeceği açıktır.

4.2.5. Finansal Raporlamayla İlgili Faktörler ile Kazanç Yönetimi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Yürütülen Çalışmalar

Kar amacı gütmeyen kuruluşlar hariç işletmelerin neredeyse tamamı kar elde etmek amacıyla faaliyetlerini sürdürür. Bu durum kar rakamlarının yalnızca işletmeler için değil aynı zamanda finansal tablo kullanıcıları içinde önemli olması sonucunu doğurur. Başka bir deyişle işletmenin finansal tablolarında sunduğu kar rakamının birçok takipçisi vardır ve bu rakam gerçeğe uygun şekilde sunulduğunda, diğer göstergelerle birlikte okuyucusuna önemli mesajlar verebilir.

Bir karşılık kalemi olan ve dolayısıyla kar üzerinde etkiye sahip olan beklenen kredi zararı karşılığının hesaplanma modeli, daha şeffaf ve gerçeğe uygun finansal tablolar amacına ulaşmak için hazırlanmış olsa da, model geleceğe ilişkin tahmin ve öngörülerin de finansal tablolara yansıtılmasını öngördüğünden nesnellik içermektedir. Bu nesnellik işletme yöneticilerinin finansal tablolarda yanıltma kastı ile hareket ederek kar ve kazanç yönetimi uygulamalarına başvurmaya neden olabilir. Bu da gerçeğe uygun sunuma ters düşeceği gibi yanıltma kastı içeren bir eylem olarak yatırımcılar, ortaklar, analistler gibi işletmenin finansal bilgileri ile ilgilenen birçok kişinin yanlış kararlar almasına neden olabilir.

Beerbaum'a (2015) göre, beklenen kredi zararı modeli, finansal kurumların banka sistemleri ve süreçleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmakla birlikte, modelin kazanç yönetimi uygulamaları üzerinde de sıkılaştırıcı bir etkisi olacaktır.

Erdil (2014) çalışmasında, kazanç yönetimi uygulamaları ve kazanç yönetimi uygulamalarının muhasebe ve denetim açısından imalat sektöründeki bir işletme özelinde incelenmesini gerçekleştirmiştir. Erdil çalışmasında 2010-2011-2012 yılı imalat sektöründe yer alan işletmelerin finansal tablolarda yer alan 10 farklı endeks (aktif kalitesi endeksi, brüt kar marjı endeksi, amortisman endeksi gibi) üzerinden analizler yürütmüştür. Erdil (2014)e göre 2010-2011 döneminde imalat sektöründeki 80 işletme, 2011-2012 döneminde ise aynı sektördeki 79 işletme kazanç yönetimine başvurmuştur. **(Erdil, 2014 s.87)**

Suadiye (2021) tarafından 2005-2018 yılları arasında BİST'de faaliyetlerini sürdüren işletmelerin yıllık verileri aracılığıyla kazanç yönetimine başvurmaya yönelik işletmelerin motivasyon kaynakları ile kurumsal yönetim yapısının kazanç yönetimi uygulamaları üzerindeki etkileri inceleme konusu yapılmıştır.

Suadiye (2021) çalışmasında karlılık, borçlanma seviyesi ile sermaye artırımını gibi işletmeye özgü ekonomik süreçlerin işletmeleri kazanç yönetimi uygulamalarına teşvik ettiği, işletme büyüklüğünün, bağımsız denetimin kalitesinin, yönetim kurulunun büyüklüğünün ise aksine

kazanç yönetimi uygulamalarına başvurma ihtiyacını sınırladığını tespit etmiştir.**(Suadiye, 2021, s. 223)**

Bununla birlikte Haider ve diğerleri (2012) yapmış oldukları çalışmada, Pakistan işletmeleri üzerinden kazanç yönetimi uygulamalarını incelemiş ve kazanç yönetimi politikaları ile kar payı ilişkiden yola çıkarak Beneish modeli aracılığıyla analizler yapmışlardır. Araştırmacılara göre, kazanç yönetimi uygulamalarının işletmenin temettü politikası ile olumsuz yönde zayıf bir ilişkisi vardır, ancak aradaki bu ilişki o kadar zayıftır ki, neredeyse arada ilişki yok diye bile yorumlanabilecektir. Haider ve diğerleri (2012) çalışmasında, Pakistan'da kazanç yönetimi uygulamalarının mevcut olduğunu tespit etmiş, isteğe bağlı tahakkukların Pakistan'daki temettü politikası üzerinde etkisi olduğunu, büyük işletmelerin küçüklere göre daha az temettü ödediğini belirlemiştir. **(Haider ve diğerleri, 2012, s. 89)**

Cengiz ve diğerleri de (2016) benzer şekilde kar dağıtım politikasının kazanç yönetimi uygulamaları üzerindeki etkisini Jones modelini kullanarak incelemişlerdir. Bu çalışmada BİST’de 2011-2014 yıllarında imalat sektöründe faaliyet gösteren 70 işletmenin verilerinden faydalanılmıştır. Çalışmada yürütülen analizler sonucunda, Pakistan’daki sonuçlarla benzer şekilde ülkemizde de kazanç yönetimi uygulamaları ile kar dağıtım politikası arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Konuya ilişkin bir diğer çalışma Rahmani ve diğerlerinin (2018) çalışmasıdır. Araştırmacılar kazanç yönetimi ile karşılaştırmalı sunum arasındaki ilişkiyi inceleyerek karşılaştırmalı sunumun kazanç yönetimi uygulamaları üzerinde etkiye sahip olup olmadığını gözlemlemişlerdir.

Rahmani ve diğerlerine (2018) göre tahakkuklar aracılığıyla gerçekleştirilen kazanç yönetimi, bilgi kullanıcılarının iki bilgi grubu arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemelerini ve anlamalarını ve bunları karar sürecinde kullanmalarını sağlayan karşılaştırılabilirliğe ciddi şekilde zarar verebilecek potansiyel bir faktördür. **(Rahmani ve diğerleri, 2018, s.527)** Araştırmacılar tarafından çalışmada, 2005-2015 yılları arasında Tahran borsasında faaliyet gösteren 6 sektördeki 72 şirket incelenmiştir. Çalışma sonucunda, karşılaştırılabilirliğin reel ve tahakkuk kazanç yönetimi ile hiçbir ilişkisi olmadığı neticesine ulaşılmıştır.

Bununla birlikte, Yaşar (2013)’e göre gelişmiş ülkelerde denetim kalitesi ve kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişki mevcutken, söz konusu ilişkinin gelişmekte olan ülkeler için de anlamlı seyrettiğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Bu doğrultuda, literatürde işletmeler veya finansal raporlamayla ilgili faktörlerin kazanç yönetimi uygulamaları ile arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının araştırılmasına ilişkin birçok çalışmanın mevcut olduğu ifade edilebilir. Yapılan çalışmalar sonucunda, başta kurumsallaşma, işletme büyüklüğü, denetim faktörü gibi etmenlerin kazanç yönetimini sınırlayıcı etkiye sahip olduğu belirtilebilir, bu durumun ise finansal raporlamanın şeffaflığını arttıracığından finansal tablolar üzerinde olumlu etkiler yaratacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

4.2.6. Standart Hükümlerine Uyum Sağlanmasının Kazanç Yönetimi Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Yürütülen Çalışmalar

Zor ve Korga (2020) UFRS'lerin zorunlu olarak uygulanması ile tahakuka dayalı kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada, BİST'te 2000-2008 yıllarında imalat sanayi sektöründe faaliyetini sürdüren işletmeler üzerinden analizler yürütülmüştür. Çalışma'da kazanç yönetimi uygulamaları ölçümünde Kothari modeli kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, UFRS'lerin zorunlu olarak uygulanmasının kazanç yönetimini azalttığı tespit edilmiştir.

Zor ve Korga'nın çalışmaları ile benzer şekilde, El-Halaby ve diğerleri (2020) çalışmasında, İslami Finansal Kurumlar için Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI'ler) tarafından yayınlanan İslami standartların uygulanmasının İslami bankalarda kazanç yönetimi olumlu bir etkisi olup olmadığı sorusunu ele almaktadır. Araştırma sonucunda AAOIFI'nin hükümlerinin uygulanmasının, genellikle kazanç yönetimi uygulamalarını azalttığı tespit edilmiştir.

Ayrıca, çalışma uyarınca islami finans muhasebe standartlarını uygulayan islami bankaların, uygulamayan islami bankalara göre kazanç yönetimi düzeyinin daha düşük seviyelerde kaldığı da belirlenmiştir. Ek olarak, bu çalışmada elde edilen sonuçlar, AAOIFI standartlarını zorunlu kılan ülkelerdeki islami bankaların, AAOIFI'yi ihtiyari olarak uygulayan ülkelerdeki diğer islami bankalara kıyasla kazanç yönetimine daha az başvurduğunu göstermektedir. **(El-Halaby ve diğerleri 2020, s.1847)**

Bu çalışmalar sonucunda, işletmelerin muhasebe standartları seti yardımıyla kazanç yönetimi uygulamalarına başvurma yöneliminin azaldığı ifade edildiğinden, elde edilen sonuçlara dayanarak Standartları tam ve doğru şekilde uygulayan işletmelerin finansal tablolarının, daha doğru, gerçeğe uygun ve güvenilir olduğu ifadesi kullanılabilir.

4.3.Araştırmanın Metodolojisi

4.3.1. Geliştirilen Hipotezler

Çalışmada, araştırmanın amacı bölümünde de ele alındığı üzere beklenen kredi zararı modelinin karlılık oranlarına etkisi, modelin kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmadığı, modelin karlılık oranları ile kazanç yönetimi uygulamaları üzerinde sektörel bir eğilim yaratıp yaratmadığı ve son olarak gerçekleşen kredi zararı modeli ile beklenen kredi zararı modeli uyarınca ayrılan karşılıklar/net karlılık oranı aracılığıyla, modellerin karşılaştırılması ve karlılık üzerindeki etkileri araştırılacaktır.

Yukarıda detaylıca açıklanan hedeflere ulaşabilmek için, inceleme konusu yapılan alternatif hipotezler aşağıda yer almaktadır.

Birinci Alternatif Hipotez: H0: Beklenen kredi zararı ayrılması işletmelerin belirli kârlılık oranlarını etkiler.

H0: Beklenen kredi zararı ayrılması işletmelerin belirli kârlılık oranlarını etkiler hipotezi (1. Model) kurulan denklem aracılığıyla test edilecektir.

Bilindiği üzere beklenen kredi zararı bir karşılık kalemidir. Karşılıklar, bir zarar/ gider kalemi olmasının da etkisiyle işletmelerin karlılık rakamları üzerinde etkiye sahip olacaktır.

Dolayısıyla beklenen kredi zararı modeli uyarınca ayrılan karşılıkların da işletmenin kar rakamları ve dolayısıyla karlılık oranları üzerinde bir etkiye sahip olması beklenir.

Bununla birlikte literatürde yer alan ve çalışmada daha önce de ifade edilen birçok araştırma, finansal olmayan işletmelerin beklenen kredi zararı modeline geçişten sınırlı düzeyde etkileneceğini ifade etmiştir. Bu sınırlı düzeyde etkinin, söz konusu işletmelerin karlılık oranlarına yansımalarının da sınırlı olması beklenmektedir.

İkinci Alternatif Hipotez: H0: Beklenen kredi zararı ayrılması kazanç yönetimi uygulamalarına neden olur.

H0: Beklenen kredi zararı ayrılması kazanç yönetimi uygulamalarına neden olur hipotezi kurulan matematiksel denklem (2. Model) ile test edilecektir.

Mevzuat esneklikleri, işletmelerin durum ve gerçeklerinin finansal tablolara yansıtılması amacına hizmet etmekle birlikte, yaşanan teşvik, baskı, fırsat vb. etmenler işletme yöneticilerinin finansal tabloları olması gerektiğinden daha farklı şekilde sunmasına sebep olabilir.

Standartların ilke bazlı olması ve Standart uyarınca beklenen kredi zararı modeli, tahmin ve öngörülerini de bünyesinde barındırmasından dolayı, yeni modelin değeri düşüklüğünün gerçekleştiğine ilişkin somut bir kanıt arayan gerçekleşen kredi zararı modeline göre kazanç yönetimi uygulamalarına olanak verme ihtimali daha fazla olabilir. Bu nedenle bu hipotez yardımıyla beklenen kredi zararı modeli ile kazanç yönetimi uygulamaları arasındaki ilişki araştırılacaktır.

Üçüncü Alternatif Hipotez: H0: Beklenen kredi zarar karşılığı modelinin işletmenin belirli karlılık oranları ve kazanç yönetimi uygulamalarına etkisi sektörel bazda değişim gösterir.

Beklenen kredi zararı modeli, işletme yönetimine subjektif yargılar ve tahminler açısından görece esneklik sağladığından, işletmelerin zarar karşılıklarına ilişkin hesaplamaları sektörel düzeyde bir yönelim gösterebilir. Mengi (2019) tarafından yürütülen çalışma, bankaların verdiği krediler üzerinden sektörel düzeyde kredi riski dağılımlarını incelenmiş, hizmet sektöründeki kredi riski, incelenen dönemler itibarıyla en çok değişim gösteren risk olarak ifade edilmiştir.

Dolayısıyla finansal olmayan işletmelerin finansal tablolarında da, ayrılan beklenen kredi zararı karşılığının sektörel düzeyde farklılık göstermesi beklenebilir. Ancak yukarıda yer alan iki hipotezlerde de belirtildiği üzere Standarttan ve dolayısıyla beklenen kredi zararı modelinden finansal olmayan işletmeler sınırlı etkilendiğinden, sektörel düzeydeki etkinin de kısıtlı kalması olasıdır. Bu hipotezle beklenen kredi zararı modelinin, sektörel olarak ayrıştırılan finansal olmayan işletmelerin, kar oranları ile kazanç yönetimi uygulamaları üzerinde, bir eğilim yaratıp yaratmadığı araştırılmaktadır.

Bu hipoteze özgü bir model kurulmamıştır. Araştırma konusunu oluşturan işletmeler kendi içerisinde 4 farklı sektöre ayrılmış, aşağıda yer alan 1. Model ve 2. Modelde belirtilen bağımsız değişkenler yardımıyla hipotez araştırılmıştır.

Dördüncü Alternatif Hipotez: H0: Beklenen kredi zarar karşılığı modelinin net kârlılık üzerindeki etkisi ile gerçekleşen kredi zarar modelinin net kârlılık üzerindeki etkisi eşittir.

IAS 39 uyarınca kredi zararının gerçekleştiğine ilişkin somut kanıtın mevcudiyeti halinde, kredi zararı muhasebeleştirilmektedir. IFRS 9 uyarınca beklenen kredi zararı ise kredi riskinin dönemler itibarıyla düzenli olarak değerlendirilmesini ve kredi riskindeki değişimler doğrultusunda, zarar muhasebeleştirilmesini uygun görür. Dolayısıyla beklenen kredi zararı daha dinamik bir süreçtir. Bunun yanında muhasebeleştirme için tek başına zararın gerçekleşmesini beklemediğinden, gelecekle de entegre bir modelden bahsedebiliriz.

Her iki model uyarınca, farklı hükümler, yöntemler ve kıstaslar doğrultusunda karşılık ayrıldığından, kredi zarar modelleri uyarınca hesaplanan karşılık tutarı da farklılık gösterecektir. Karşılık kavramı işletmelerin karlılıkları üzerinde de etkili olduğundan, farklı modellerin, karlılık oranları üzerinde farklı etkileri olması beklenmektedir. Bu doğrultuda bu hipotez aracılığıyla zarar karşılığı modellerinin karlılık oranları üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

4.3.2. Hipotezlere İlişkin Oluşturulan Modeller

Birinci Alternatif Hipotez: H_0 : Beklenen kredi zararı ayrılması işletmelerin belirli kârlılık oranlarını etkiler hipotezinin testine ilişkin aşağıdaki model oluşturulmuştur.

1.Model:

$$TTit = ait + b1it * FK + b2it * AK + b3it * BKZK + eit^4$$

Modelde yer alan değişkenlerin seçiminde belirleyici unsur, literatürde yer alan çalışmalardır. Daha önce detaylıca ele alındığı üzere, literatürdeki çalışmalar, beklenen kredi zararı modelinden finansal olmayan işletmelerin, en çok etkilenen kalemi olarak ticari alacakları ifade etmiş olmakla birlikte, bu etkinin sınırlı olduğunu da belirtmişlerdir. Bu doğrultuda söz konusu kısıtlı etkinin daha net bir şekilde izlenebilmesi için, değişkenler seçilirken, ticari alacaklarla ilişkili hesap kalemleri belirlenmeye ve bu doğrultuda oranlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Finansal olmayan işletmeler mal ve hizmet üreten veya satan işletmeler olarak karşımıza çıktığından, bu işletmelerin ticari alacakları, ticari süreçlerinin neticesinde edindikleri, senetli/senetsiz alacakları olarak ifade edilebilir. Bu çalışmada ticari alacaklarla ilişkili ayrılan zarar karşılıkları temel alınarak, analizler yürütülmüştür.

Özer 2021'e göre, karlılığın izlenmesinde en çok öne çıkan göstergeler aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığı (ROE)'dir. Bu doğrultuda ilk olarak, işletmelerim toplam varlıkları ile ilgili karlılığını ifade eden aktif karlılığı oranı ile çalışılmıştır. Bu oran, yönetiminin varlıklarını kazanç sağlayabilmek amacıyla ne kadar verimli kullandığına ilişkin finansal tablo kullanıcılarına bir fikir verir. Aktiflerin getirisi ne kadar yüksekse, karlılık da o kadar yüksektir. (Özer,2021, s.54)

Bununla birlikte aktif karlılığı, bir şirketin karlılığını analiz etmede önemli bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oran genellikle, bir şirketin dönemler arasındaki performansının

⁴ Bu modeldeki, FK değişkeni faaliyet karlılığını, (Faaliyet Kârı/net satışlar)

AK değişkeni, varlıkların geri kazandırma gücünü, (Net dönem karı/ varlık toplamı)

BKZK değişkeni, Beklenen Kredi Zararı Karşılığı/Dönem karını ifade ederken, e*: hata terimidir.

karşılaştırılmasında veya aynı sektördeki benzer büyüklükteki iki farklı işletmenin karşılaştırılarak değerlendirilmesinde kullanılan bir orandır. (CFI;2021) Çalışmada aynı zamanda sektörel analizler yapıldığından ve işletmelerin dönemsel performans değişimleri izlendiğinden bu oranın araştırma konusu etkiyi inceleme kolaylığı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Banka karlılığına ilişkin yürütülen literatürdeki çalışmalar (Aslan (2020), Yıldız (2018), Özer (2021) gibi), çoğunlukla karlılığa ilişkin analizler yapılırken aktif karlılığı ile birlikte yatırımlardan elde edilecek karı gösteren özkaynak karlılığını (net kar/özkaynak toplamı) kurdukları modellere dahil etmişlerdir. Bununla birlikte, Fidan (2018)'e göre, yalnızca borçlanma araçlarının gerçeğe uygun değer değişimleri diğer kapsamlı gelirden izlenen finansal araç olarak ölçülebileceği ifade edilebileceğinden, beklenen kredi zararı modelinden kısıtlı etkilenen finansal olmayan şirketlerin etkisini güçlü bir şekilde yansıtamama ihtimali nedeniyle, öz kaynak karlılığı değişkeni modele dahil edilmemiştir.

Bunun yanında, Lessambo (2020) ye göre, özkaynak karlılığı, bankaların varlık toplamına eşit olan özkaynak çarpanı vasıtasıyla aktif karlılığına bağlıdır. Bu doğrultuda çalışmada, özkaynak karlılığı yerine modele dahil edilen bir diğer bağımsız değişken, faaliyet karlılığı olarak karşımıza çıkar. Ay (2015) imalat sektöründe karlılık oranları analizine yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Ay (2015) a göre, etkin bir stok yönetimi ve alacak tahsilat politikasıyla karlılık artırabilecektir. Dolayısıyla stoklar ve alacaklara müdahale edilerek karlılık etkilenebilecek ve kazanç yönetimi uygulamaları gerçekleştirilebilecektir. Bu doğrultuda işletmelerin esas faaliyetleri ile ilişkili olan faaliyet karlılığı oranının çalışmaya dahil edilme nedeni, diğer etkilerden arı şekilde (finansman, kambiyo vb. gibi) finansal olmayan işletmelerin ana faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan ticari alacakların karlılıkla ilişkisinin incelenmesidir.

Bununla birlikte ayrılan beklenen kredi zarar karşılıklarının net karlılığa etkisinin ölçülmesi amacıyla modele, BKZK değişkeni dahil edilmiştir. Bu değişkenlerin hesaplama yöntemleri aşağıda yer almaktadır.

Aktif Kârı: Varlıkların getirisi (ROA: return on assets) olarak da adlandırılan aktif karlılık, işletmenin net kar verisinin varlık toplamına bölünmesi ile elde edilmektedir. Bir lira olarak kullanılan varlığın ne ölçüde kar elde etmeye olanak sağladığını ifade eden bu oran, işletmelerin aktiflerini ne denli etkin kullandığını değerlendirmesinde kullanılmaktadır. (Çakır & Küçük Kaplan, 2012, s.74)

Faaliyet Kârlılığı: Faaliyet Kârı/ net satışlar formülü ile hesaplanan oran, beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının finansal olmayan işletmelerin ana faaliyetleri ve tabii kârlılığı üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığının anlaşılması amacıyla modele dahil edilmiştir. Faaliyet karlılığı işletmenin gerçek anlamda nakit yaratma gücü olarak ifade edilebilir. Ayrıca finansman maliyetlerinden ari olması doğrudan finansal olmayan işletmeler için en önemli kalemler üzerinden beklenen kredi zararının etkisinin görülebilmeye olanak sağlayacaktır.

Beklenen Kredi Zararı Karşılığı/ Net Dönem Karı: Bu oran yardımıyla tahakkuklar ile beklenen kredi zararı arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bununla birlikte literatürde, direkt çalışma konusu ile ilişkili yürütülen bir çalışma olmadığından, yeni oranların da modellere dahil edilmesi ile çalışmanın kapsamının genişletilmesi, sonuçların çeşitliliği açısından da fayda sağlayacaktır.

İkinci Alternatif Hipotez: H0: Beklenen kredi zararı ayrılması kazanç yönetimi uygulamalarına neden olur hipotezinin testine ilişkin aşağıdaki model oluşturulmuştur.

2. Model:

$$TTGVit = ait + b1it * \Delta REVit - \Delta REC + b2it * \Delta CFO + b3it * \Delta BKZ + eit^5$$

Modelde yer alan değişkenler, Larcker-Richardson modelinin değişkenlerinden yalnızca beklenen kredi zararı ile ilişkili olanların modele dahil edilmesi, beklenen kredi zararı modeli ile ilişkisiz olanların ise modelden ayıklanması yolu ile oluşturulmuştur.

Bu ilişkinin mevcut olma/olmama durumuna ilişkin bir belirleme yaparken önceki modelle benzer şekilde ticari alacaklar hesabına ve tabii beklenen kredi zarar karşılıklarına odaklanılmıştır. Şöyle ki, piyasa değeri/defter değeri değişkeni ile brüt maddi duran varlıklara ilişkin değişkenlerin finansal olmayan işletmelere yönelik beklenen kredi zararı etkisini yansıtmada açıklayıcılığının düşük olacağı düşünüldüğünden modele dahil edilmemişlerdir.

Bununla birlikte 1. Modele benzer şekilde, beklenen kredi zararı ile kazanç yönetimi ilişkisini ölçümleyebilmek için, hipotezin testi için oluşturulan yukarıdaki modele ΔBKZ değişkeni dahil edilmiştir.

⁵ Bu modeldeki, TTGV Toplam Tahakkuklar/Geçmiş Dönem Varlıklarını, $\Delta REVit - \Delta REC$ (Hasılat Farkları- Varlık Farkları)/Geçmiş Dönem Varlıklarını, ΔCFO Faaliyetlerden elde edilen gelir/geçmiş dönem varlıklarını ΔBKZ Beklenen kredi zararı karşılığı/ Geçmiş Dönem Varlıklarını ifade ederken, e*: hata terimidir.

$\Delta REVit - \Delta RECit$:

$$\frac{(t \text{ dönemine ait net satışlar} - t - 1 \text{ dönemine ait net satışlar})}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}} - \frac{(t \text{ dönemine ait alacaklar} - t - 1 \text{ dönemine ait alacaklar})}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

Formülü ile hesaplanır. Satışlardaki değişim gelir tablosunda yer alan bilgilere göre hesaplanırken, ticari alacaklardaki değişim bilançoda yer alan bilgilere göre hesaplanmaktadır.

$$\Delta CFOit = \frac{t \text{ dönemine ait esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akımları}}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

Formülü ile hesaplanır. Faaliyet Nakit Akışı değişkeni işletmelerin Nakit Akışı Tablosunda yer almaktadır.

$$\Delta BKZit = \frac{t \text{ dönemine ait ayrılan zarar karşılığı}}{t - 1 \text{ dönemine ait varlık toplamı}}$$

Formülü ile hesaplanır . Bu değişkenin modele dahil edilmesindeki amaç beklenen kredi zarar karşılıklarının tahakkuklar üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesidir.

4.3.3. Araştırmanın Yöntemi

Hipotezlerin testi amacıyla çalışmada, BİST 50’de yer alan ve finansal olmayan 32 işletme üzerinden analizler yürütülmüştür. Bu işletmeler üretim, hizmet ve ticaret sektöründe faaliyet göstermektedirler. Çalışmanın ana konusu beklenen kredi zararlarının etkisinin incelenmesi olduğundan, finansal olmayan işletmelerin finansal tabloları TFRS 9’un yeni versiyonunun yürürlüğe girdiği 2018 (erken uygulayan işletmelerden biri olarak) yılı finansal tablolarından başlayarak, 2020 yılı dahil çeyrek dönemler itibariyle www.kap.gov.tr adresinden temin edilerek incelenmiştir. Hipotezlerin testine yönelik oluşturulan modellerde yer alan değişkenlere ait istatistiki verilerin yer aldığı bilgilendirme tablosu, aşağıda yer almaktadır.

Değişken Sembolleri	Gözlem Adeti	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
TT	384	-91200000.00	342000000.00	-2610000000.00	816000000.00
FK	384	0.1745445	0.173506	-0.5046064	0.6781839
AK	384	0.3949757	3.14558	-0.1592689	45.34404
BKZK	384	25.9878	380.7635	-351.302	5269.372
TTGV	384	-0.0342162	0.6051181	-9.973458	0.9446123
$\Delta REVit - \Delta REC$	384	16800000000000	32800000000000	-1.406923	64300000000000
ΔCFO	384	0.0934266	0.2343663	-0.1711019	3.118659
ΔBKZ	384	16800000000000	32800000000000	0.0000	64300000000000

Tablo 4.1: Modelde Kullanılan Verilere Ait İstatistiki Veri Tablosu

Çalışmada hipotezlerin testi amacıyla oluşturulan modellerin testinde, Swamy Rassal Katsayı modelinden faydalanılmıştır. Swamy Rassal Katsayı Modeli, bir panel veri modelidir. Panel veri, kişiler, ülkeler, şirketler, hane halkları gibi birimlere ait yatay kesit (aynı zaman döneminde inceleme konusundaki değişimlerin analizidir) gözlemlerinin belirli bir zaman döneminde bir araya getirilmesi olarak ifade edilir. Çalışmada bu modelden faydalanılmasının nedenlerinden biri, verilerin panel veri formatında olmasıdır.

Bununla birlikte, Swamy (1970) tarafından geliştirilen rassal katsayı modeli genel bir panel eğimi ile birlikte, her bir birim için eğim katsayıların hesaplanmasına da izin veren bir modeldir. Dolayısıyla bu model sayesinde 32 işletmenin geneli için hipotezler test edilirken, aynı zamanda işletme özelinde de bir hipotez testi imkanı mevcut olmaktadır. Bu özellik, çalışmada testlerin Swamy Rassal Katsayı modelini aracılığıyla gerçekleştirilmesinin bir başka nedenidir. Çalışmada STATA programından faydalanılarak analizler yürütülmüştür.

4.3.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırları

Bu çalışmanın evreni, BİST 50’de yer alan finansal olmayan işletmelerin TFRS 9 Standardının beklenen kredi zararlarına ilişkin verilerinden (2018,2019,2020 yılının çeyrek dönem finansal tabloları) oluşmaktadır

Literatürde yer alan çalışmalar uyarınca, (KPMG 2016 ve 2018) beklenen kredi zararı modeli finansal olmayan işletmeleri en çok ticari alacaklar üzerinden kısıtlı düzeyde etkilediğinden, bu hesaba ilişkin ayrılan karşılıklar çalışmanın odak noktasını oluşturur. Bu nedenle test edilecek kalemler seçilirken işletmenin esas faaliyetleri ve ticari alacakları ile ilişkili oranlar üzerinden değerlendirmenin yapılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu doğrultuda BİST 50’de yer alan söz konusu şirketlerin içinden finansal şirketlerin (banka, finans kuruluşu, holding, finansman şirketleri) ayıklanması ile aşağıdaki tabloda yer alan 32 adet finansal olmayan işletme üzerinden yukarıda yer alan dönemlere ilişkin analizler yapılacaktır. Bununla birlikte söz konusu şirketler 4 gruba ayrılarak kurulan modeller doğrultusunda sektörel bir anlamlılık düzeyi oluşup oluşmadığına yönelik olarak ayrıca bir kontrol gerçekleştirilecektir.

ANADOLU EFES BIRACILIK	KOZA ALTIN ISLET. AS
ALKIM ALKALI KIMYA A.S	KARDEMIR KARABUK DEMIR-CLK
ARCELİK AS	MIGROS TICARET A.S
ASELSAN ELEKTRONİK SAN.	MLP SAĞLIK HİZ. AS
BİM BİRLİK MİĞ. AS	ODAS ELEKTRİK ÜRET. VE SAN.
EİS ECZACİBAŞI İLAÇ VE SİNAİ	PEGASUS HAVA TAŞIMACILIĞI AS
EGE ENDÜSTRİ VE TİC. AS	ADVANSASASA POLYESTER SAN.
EMLAK KONUT GAYRİMENKUL YAT.	TÜRK SİSE CAM FABRİKALARI
EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FAB	SOK MARKETLER TİC. AS
GÜBRE FABRİKALARI TAŞ	TÜRKCELL İLETİŞİM HİZ. AS
HEKTAS TİCARET T.A.Ş	TÜRK HAVA YOLLARI AÖ
İHLAS GAYRİMENKUL PROJE GEL.	TOFAS TÜRK OTOMOBİL FABRİKA.
İPEK DOĞAL ENERJİ KAY.	TÜRK TELEKOMÜNİKASYON AS
İSKENDERUN DEMİR ÇELİK AS	TUPRAS-TÜRKİYE PETROL RAFFİNE.
KARSAN OTOMOTİV	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ AS
KOZA ANADOLU METAL MAD.	VESTEL ELEKTRONİK SAN.

Tablo 4.2:BİST 50'de yer alan Finansal olmayan işletmeler

Son olarak gerçekleşen kredi zararı ile beklenen kredi zararının t testi yardımıyla karşılaştırılması amacıyla yapılan analizde, ara dönem finansal tablolarında karşılaştırmalı bilgilere ulaşmada yaşanan sorun nedeniyle yalnızca 2017 yılı dönem sonu finansal verileri ile analiz kısıtlandırılmıştır.

4.3.5. Araştırmanın Sonuçları

4.3.5.1. Hipotezlerin Testinden Önce Uygulanması Gereken Analizler

Çalışmada daha önce de ifade edildiği üzere dört farklı hipotez test edilecektir. Hipotezlerin testi sonucunda doğru ve sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için, doğru veriler üzerinden doğru modeller kurulması gerekmektedir. Dolayısıyla hipotezlerin testi ile birlikte güvenilir ve doğru sonuçlara ulaşabilmek için, hipotezlerin test edilme sürecinden önce, bir takım analizler gerçekleştirilmiştir.

4.3.5.1.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Küreselleşen dünya düzeni, uluslar arası ticaret ve finansal entegrasyon düzeyini arttırdığından bir ülkede meydana gelen şok diğer ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Akçay (2016) ya göre, bir ülkenin finansal krizle karşılaşma riskinin mevcudiyeti halinde, başka bir ülkenin karşılaştığı finansal kriz, söz konusu ülkeyi bir şok kaynağı olarak etkileyebilmekte ve bu sayede finansal krizler yaşanabilmektedir. Bu sebeple, yatay kesit bağımlılığı değerlendirmeden yürütülen analizlerden elde edilen sonuçlar sapmalı ve tutarsız olarak karşımıza çıkacaktır. Bu nedenle analize başlamadan önce “yatay-kesit bağımlılığı” olup olmadığının test edilmesi izlenmesi gereken ilk adım olarak değerlendirilebilir.

Yatay kesit bağımsızlığı, panelde yer alan birimlerden her hangi birini etkileyen bir şoktan diğer verilerin (çalışmamız için BİST 50 ye dahil olan diğer işletmeler) benzer şekilde etkilenmesi veya etkilenmemesi üzerine yürütülen çalışmaları içerir. Başka bir deyişle yatay kesit bağımlılığı olması BİST 50’de yer alan 32 işletmeden herhangi birini etkileyen bir şokun diğer işletmeler üzerinde de benzer etkiye sahip olması olarak ifade edilebilir. Çalışmada kullanılan veriler arasında yatay kesit bağımlılığının mevcut olup olmaması, sonraki aşamalarda izlenecek yöntemler üzerinde önem taşır. Yatay-kesit bağımlılığının olup olmamasına bağlı olarak uygulanabilecek birim-kök testleri farklılaşır.

Bu çalışmada “Pesaran (2004) yatay-kesit bağımlılığı (CD)” testi $N > T$ durumunda (gözlem adedinin gözlem dönemi sayısından fazla olduğu) yatay-kesit bağımlılığını test etmek amacıyla geliştirilmiş bir test olarak karşımıza çıkmaktadır. (De Hoyos & Sarafidis, 2006). Çalışmada da $N > T$ durumu mevcut olduğundan yürütülen analizlerde yukarıda bahsedilen “Pesaran (2004) (CD), yatay-kesit bağımlılığı testleri” uygulanmıştır. Yürütülen “Pesaran (2004) yatay-kesit bağımlılığı (CD) testi”ne ilişkin ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir.

1.Model:	CD (Pesaran, 2004)
Sabit Etkiler Modeli	-0.465, Pr = 1.3580
Rassal Etkiler Modeli	1.386, Pr = 0.1658
2.Model:	CD (Pesaran, 2004)
Sabit Etkiler Modeli	-0.969, Pr = 1.6674
Rassal Etkiler Modeli	-0.936, Pr = 1.6506

p olasılık değerlerini, *, %1 istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 4.3: Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Tablo 4.3 de yer alan negatif sayılar dağılımının sol tarafını, pozitif sayılar dağılımının sağ tarafını gösterir. Tablo değeri ile karşılaştırırken mutlak değerler alınarak analiz yapılır. Yürütülen analiz sonucunda, anlamlılık düzeyini karşılayan sonuçlara ulaşılamadığından, panel veri setinde yatay kesit bağımlılığının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, veri setinde yer alan işletmelerin hareketleri birbirlerini etkilememekte olup, işletmeler arasında bağlantı yoktur.

4.3.5.1.2. Durağanlık Testi

Veri setinin değerlerinin, zamana bağlı olarak değişmesi durumunda zaman serilerinden bahsedilmektedir Bir zaman serisinin analizlerine başlamadan önce kontrol edilmesi gereken ikinci husus, verinin durağan olup olmadığının araştırılmasıdır. Çalışmada hipotezlerin testi için kullanılan veriler bir zaman serisi olduğundan, çalışmada serinin durağanlığı da test edilmiştir.

Durağan seriler zaman içinde değişmeyen sabit varyansa sahiptirler. Zamana göre değişen bir özellik varsa serinin durağan olmadığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, durağan olmayan zaman serileri için, matematiksel bir model yazılması olası değildir. (Çmar,2019) Ayrıca durağanlık varsayımının sağlanmaması durumunda, sahte regresyon sorunu ile de karşılaşılabilir.

Bir zaman serisinin uzun dönemde sergilediği ana eğilim trend olarak adlandırılır. Uzgören (2005) e göre, incelenen değişkenler arasında ekonometrik açıdan anlamlı kabul edilen ilişkilerden bahsedebilmek için analize konu serilerin güçlü bir trende sahip olmaması gerekir. Eğer güçlü bir trend mevcutsa, gerçek bir ilişkiden çok sahte regresyondan bahsedebilmektedir. Dolayısıyla regresyonun gerçek bir ilişkiden mi yoksa sahte bir ilişkiden mi bahsettiği konusu, zaman serilerinin durağanlığı ile yakından ilgilidir (Gujarati, 1995: 709).

Çoğu istatistiki çıkarım serilerin durağanlığı varsayımına dayanır. Serinin durağan olmaması durumunda seri, fark alma gibi teknikler kullanılarak, durağan hale getirilir. Durağanlığı bozan başlıca iki neden vardır. Bunlar serinin ortalamasının zamana bağlı olması (seri deterministik bir trende sahip) ve serinin otokorelasyonların zamana bağlı olmasıdır. Deterministik trendi yok etmek görece kolay olmakla birlikte diğer durumda, trend stokastik olup, trendin ortadan kaldırılabilmesi için dönüşüm yapmak ve fark almak gibi teknikler kullanılır.

Durağan olmayan bir veri setinin durağan hale getirilmesinin farklı yolları mevcuttur. Ancak öncelikle verinin durağan olup olmadığının anlayabilmek için veriye Birim Kök Analizi yapılmalıdır. Bu analiz sonucu çıkan sonuçta, eğer p-istatistik değeri anlamlı bulunursa, veri

durağan değildir yani birim kök vardır şeklinde ifade edilebilir. Durağan olmayan bir veriyi durağan hale getirebilmek amacıyla, birinci dereceden farklar alınarak veri seti durağan hale getirilmeye çalışılır. (Çınar,2019)

Çalışmada bir önceki adımda yatay kesit bağımsızlığının olduğu anlaşıldığından, durağanlığa ilişkin birim kök testi seçiminde Levin-Lin ve Chu (LLC) (2002) testi ile çalışılmıştır. LLC testi panel birim-kök testi olup, paneldeki grupların birim kök içerip içermediğinin analizi ve kontrolü için uygulanır. Bununla birlikte LLC testi, İnal (2009) a göre, yatay kesit korelasyonun mevcut olduğu durumlarda, uygulanamayabilir. Bu doğrultuda, 1. nesil birim kök testi olarak isimlendirilen LLC (2002) birim kök testi hipotez 1 ve 2 de yer alan iki modele ait tüm değişkenler için uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda, sonuçlar t-istatistiği ve p değeri ile verilmiştir.

$$\Delta Y_{i,t} = \alpha_i + \rho Y_{i,t-1} + \sum_{k=1}^n \phi_k \Delta Y_{i,t-k} + \lambda_i t + \delta_i + \varepsilon_{it} \quad i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$$

Değişkenler	t-bar	p
1.Model		
TT	4.452*	0.061
FK	0.529*	0.701
AK	0.176*	0.570
BKZK	-12.180*	0.053
1.Model (1.Farklar)		
TT	-12.400*	0.000
FK	-8.820*	0.000
AK	0.0003*	0.000
BKZK	6.510*	0.000
2.Model		
TTGV	1.240*	0.892
$\Delta REV_{it} - \Delta REC$	25.307*	1.000
ΔCFO	0.0004*	1.000
ΔBKZ	0.095*	1.000
2.Model (1. Farklar)		
TTGV	-9.870*	0.000

$\Delta REVit - \Delta REC$	-21.911*	0.000
ΔCFO	19.633*	0.000
ΔBKZ	-24.610*	0.000

Tablo 4.4: LLC Panel Birim Kök Testi *, %5 istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 4.4.’deki LLC (2002) panel birim kök test sonuçları doğrultusunda; ekonometrik analizi gerçekleştirirken başvurulacak iki modele ait TT, FK, AK ve BKZK serileri ve TTGV, $\Delta REVit - \Delta REC$, ΔCFO ve ΔBKZ serileri düzeyinde %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamsız olduğundan, seriler birim-köke sahiptir denilebilir yani, seriler durağan değildir. Bu durumda durağan seriye ulaşabilmek ve tüm serilerde birim-kök varlığını ortadan kaldırmak amacıyla serilerde 1.fark alma işlemi gerçekleştirilmiştir.

Fark serilerine uygulanan LLC (2002) birim-kök testi ile elde edilen sonuçlara göre; ekonometrik analizde kullanılacak olan iki modele ait TT, FK, AK ve BKZK serileri TTGV, $\Delta REVit - \Delta REC$, ΔCFO ve ΔBKZ serileri, ilk farklarda %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel anlamlı olduğundan, seriler birim-köke sahiptir yokluk hipotezi reddedilir, yani, seriler durağandır. Bulgular ışığında, “birim-kök vardır” yokluk hipotezi düzey veriler için kabul edilirken, 1.fark veriler için reddedilmektedir. Seriler 1.farkta durağandır. Bu haliyle kurulan modellerin analize hazır olduğunu söylemek mümkündür. Yani kurulan modellerin, ortalaması, varyansı ile kovaryansı zaman içerisinde değişmemektedir. Bununla birlikte serilerde durağanlığı sağladığımızdan sahte regresyonla da karşılaşılmayacaktır. Başka bir deyişle ulaşılan sonuçlar, güçlü bir trendi değil, gerçek bir etkiyi yansıtacaktır.

4.3.5.1.3. Modellere İlişkin F Testi ve Granger Nedensellik Testi

Yatay kesit bağımsızlığını belirledikten ve bu doğrultuda durağanlığa ilişkin analizler yapıp, modellerin durağan olduğundan emin olduktan sonra, hipotezlerin testi için oluşturulan modellerin sağlıklı sonuçlar sağlayabileceğinden emin olmak amacıyla, hipotezlerde ele alınan modeller istatistiksel anlamlılık testlerine (f testi) sokulmuştur.

Modellerin istatistiksel anlamlılığını tespit etmek için yürütülen F testinde, F tablo değeri (n-k; k-1) 1.83 olup hesaplanan iki F değeri de bu değer altındadır. Bu bizi H_0 “katsayılar anlamsız” hipotezinin reddedildiği sonucuna ulaştırır. Bu nedenle modelde kullanılan katsayılar anlamlı olacak ve çalışmada kullanılan modeller anlamlı kabul edilecektir

Modellerin anlamlılığının testinden sonra, oluşturulan hipotezlerin beklenen kredi zarar karşılığı ayrılmasının belirli karlılık oranlarını etkilediği veya kazanç yönetimine neden olduğu gibi ifadeleri içermesi başka bir deyişle nedensellik ilişkisini barındırması, bu ilişkinin

araştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Nedensellikten bahsedebilmek, Granger Nedensellik testinin uygulanması ile mümkün olabilecektir. Granger Testi, bir zaman serisinin başka bir zaman serisinin tahmin edilmesinde kullanılabilir olup olmadığının istatistiksel hipotezinin sınaması olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda 1. Hipotezin testi için oluşturulan modele uygulanan Granger Nedensellik analizi sonucunda H_0 : FK, TT'nin Granger nedeni değildir yokluk hipotezi p değeri (0.02) 0.05'ten küçük olduğundan reddedilir. Yani, FK, TT'nin Granger nedeni olarak belirlenmiştir. Yani nedensellik ilişkisi mevcuttur.

İkinci hipotezin testi için oluşturulan modele uygulanan Granger Nedensellik analizi sonucunda “ ΔCFO , TTGV'nin Granger nedeni değildir” yokluk hipotezi 0.0318 p değeri 0.05'ten küçük olduğundan reddedilir. Yani, “ ΔCFO , TTGV'nin Granger nedenidir”. Diğer bir yokluk hipotezi olan “ $\Delta REVit - \Delta REC$, ΔCFO 'nin Granger nedeni değildir” yokluk hipotezi, 0.0413 p değeri 0.05'ten küçük olduğu için reddedilir. p değeri 0.05'ten küçük olduğu için reddedilir. Yani, “ $\Delta REVit - \Delta REC$, ΔCFO 'nin Granger nedenidir.” “ ΔCFO , ΔBKZ 'nın Granger nedeni değildir” yokluk hipotezi ise 0.018 p değerinin 0.05'in altında olması sebebiyle reddedilir. Alternatif hipotez olan “ ΔCFO , ΔBKZ nin Granger nedenidir” kabul edilir sonucuna ulaşılır. Bu doğrultuda, hipotezlerin testi öncesinde uygulanan süreçler yardımıyla istatistiksel olarak anlamlı ve ilişkili olduğundan emin olunan modellerin, test edilme aşamasına geçilebilecektir.

4.3.5.2. Hipotezlerin Testi ve Elde Edilen Sonuçlar

Modellerin nedensellikleri ve anlamlılığını test ettikten sonra, kurulan modeller vasıtasıyla hipotezlerin test edilmesi sürecine geçilmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere, bu çalışmada 4 farklı hipotez testi gerçekleştirilecektir. Birinci ve ikinci hipotezin testi için bir model oluşturulmuşken, üç ve dördüncü hipotezlerin testinde matematiksel bir modelden faydalanılmamıştır.

Birinci hipotezin testi amacıyla, finansal olmayan işletmelerce beklenen kredi zarar karşılığı ayrılmasının belirli karlılık oranları ile ilişkisine bakılacaktır. Bunun içinde dikkate alınacak oranlar varlıkların kazandırma gücü, faaliyet karlılığı, beklenen kredi zararı/net dönem karı oranlarıdır. Yukarıda da ele alındığı üzere bu oranların seçiminde literatürdeki çalışmalardan faydalanılmıştır. Bağımlı değişken olan toplam tahakkukların logaritması alınarak modele dahil olması sağlanmıştır. Bu sayede varyans probleminin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte tüm analizlerde kullanılan değerlerde karşılıkların etkisinin net olarak ölçümlenebilmesi için karşılık ayrılmadan önceki tutarlar üzerinden hesaplamalar gerçekleştirilmiştir.

İkinci hipotez, beklenen kredi zararı modeli uyarınca karşılık ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmayacağını araştırılmasıdır. Bu hipotezde kazanç yönetiminin belirlenebilmesi için Larcker- Richardson Modeli kullanılmış ve bu model uyarınca beklenen kredi zararının kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmadığı araştırılmıştır.

Yukarıda da ele alındığı üzere kazanç yönetiminin tespitinde en popüler yöntem Düzeltilmiş Jones modeli olmasına karşın, Önder ve Ağca'ya (2013) göre, ülkemizde faaliyet gösteren işletmeler arasında kazanç yönetiminin tespitinde en başarılı yöntem olarak Larcker- Richardson Modeli belirlenmiştir. Bu doğrultuda, araştırma, ülkemizdeki finansal olmayan işletmeler üzerinden yürütüleceğinden, kazanç yönetiminin ölçümündeki model seçiminde, Larcker- Richardson modeli öne çıkmıştır. Bu hipotezin testinde, bağımlı değişken olarak belirlenen toplam tahakkuklar geçmiş dönem varlıklara oranlanarak varyans probleminin önüne geçilmeye çalışılmıştır. İkinci hipotezin testi için oluşturulan modelde, 3 bağımsız ve 1 bağımlı değişken kullanılmıştır.

Hipotez 1 ve 2 yi test etmek amacıyla oluşturulan modellerdeki bağımsız değişkenler her iki analiz için farklılık göstermekteyken, bağımlı değişken nakit akış yöntemi ile hesaplanmış toplam tahakkuklar (vergi öncesi kar- esas faaliyetlerden nakit akışları) olup her iki modellemede de aynıdır. Ancak ilk modellemede söz konusu tutarın logaritması üzerinden işlem yapılırken ikinci modellemede tutarın geçmiş dönem varlıklara oranı dikkate alınmıştır. Larcker-Richardson modelinin diğer değişkenleri, beklenen kredi zararı modeli ile ilişkili hesaplar veya tutarlar olmadığından, ilişkinin net bir şekilde anlaşılabilmesi için modele dahil edilmemişlerdir.

Çalışma, 4 farklı hipotez testi yürütülmüş olmasına rağmen, yalnızca hipotez 1 ve hipotez 2'nin testi için matematiksel model kurulmuştur. Her iki hipoteze ilişkin kurulan modeller, Swamy Rassal Katsayı modeli ile test edilmiştir. Bu analizler sonucunda aşağıda yer alan mavi ile vurgulanan ilk kutucuk finansal olmayan 32 işletmenin hipotez 1 ve 2 kapsamında genel olarak testi ile ulaşılan sonuçları göstermektedir. Diğer kutucuklarda yer alan sayılar 32 işletmenin işletme bazında model 1 ve model 2 de yer alan değişkenler vasıtasıyla testinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda, hipotez 1 ve 2 ye ilişkin model 1 ve 2 nin analiz edilmesi sonucu ulaşılan istatistikî veriler aşağıda yer almaktadır.

Hipotez 1'in Testi

TTit=ait+b1it*FK+b2it*AK+b3it*BKZK+eit modeline ilişkin özet tablo:

H0: Beklenen kredi zararı ayrılması işletmelerin belirli kârlılık oranlarını etkiler.

Tt	Coef.	z	p		İşletme 6					İşletme 12						İşletme 18						İşletme 24						İşletme 30					
Fk	-9.40E+07	-0.71	0.480		Fk	453979	1.90	0.057		fk	2.28E+07	0.24	0.808			fk	-3.15E+07	-0.13	0.895			fk	945058	0.47	0.635			Fk	1.07E+08	2.51	0.012		
Ak	2.17E+08	0.44	0.658		Ak	9648.12	2.49	0.013		ak	4.05E+09	3.06	0.002			ak	1.63E+09	1.56	0.119			ak	1.31E+07	2.55	0.011			Ak	1760795	0.50	0.62		
Bkzk	2.41E+08	0.52	0.600		Bkzk	-3680015	-2.24	0.025		bkzk	-1.95E+09	-3.10	0.002			bkzk	2.13E+09	2.37	0.018			bkzk	-1.67E+07	-1.53	0.126			Bkzk	-141153	-0.10	0.918		
_cons	-6.47E+07	-1.11	0.267		_cons	108174	1.19	0.235		_cons	1.06E+08	2.54	0.011			_cons	-3.75E+08	-2.86	0.004			_cons	1082306	1.20	0.231			_cons	-9872260	-2.69	0.007		
Group-specific					İşletme 7					İşletme 13						İşletme 19						İşletme 25						İşletme 31					
İşletme 1					Fk	-3.16E+07	-0.44	0.663		fk	-7474530	-1.95	0.051			fk	2.23E+07	1.04	0.300			fk	-1.38E+09	-3.77	0.000			Fk	-2759585	-1.77	0.077		
					Ak	4.58E+07	0.28	0.776		ak	9311947	2.35	0.019			ak	186859.4	1.15	0.251			ak	8.56E+07	0.10	0.924			Ak	3491161	1.37	0.170		
Fk	-2.27E+07	-5.67	0.000		Bkzk	-1.90E+07	-0.97	0.334		bkzk	115.5151	.	.			bkzk	2.48E+07	1.39	0.164			bkzk	3.22E+09	2.78	0.005			Bkzk	16466.29	0.26	0.798		
Ak	217274.2	1.53	0.126		_cons	6.26E+07	1.77	0.077		_cons	3385455	1.95	0.052			_cons	-2067944	-2.91	0.004			_cons	-8.41E+08	-6.00	0.000			_cons	772263.2	4.10	0.000		
Bkzk	70106.27	5.26	0.000																														
_cons	-196385	-0.68	0.498		İşletme 8					İşletme 14						İşletme 20						İşletme 26						İşletme 32					
İşletme 2					Fk	-2743408	-0.61	0.540		fk	331952	0.07	0.947			fk	627872.7	0.78	0.433			fk	1.23E+07	1.38	0.166			Fk	-508389	-0.06	0.953		
					Ak	92950.8	0.64	0.520		ak	986346	0.34	0.732			ak	-2707777	-1.18	0.237			ak	1.22E+07	1.26	0.208			Ak	2623104	0.24	0.812		
Fk	5.94E+07	0.63	0.526		Bkzk	6578668	0.20	0.842		bkzk	-205.0672	.	.			bkzk	-106221	-1.40	0.161			bkzk	-406083	-0.53	0.596			Bkzk	-1.69E+07	-1.37	0.172		
Ak	-4.01E+07	-0.85	0.397		_cons	1097957	0.82	0.411		_cons	-660751.8	-0.57	0.569			_cons	-433140	-4.00	0.000			_cons	-8780119	-3.70	0.000			_cons	-1918282	-1.51	0.132		
Bkzk	-8120594	-0.38	0.700																														
_cons	3.79E+07	1.33	0.182		İşletme 9					İşletme 15						İşletme 21						İşletme 27											
İşletme 3					Fk	3123833	0.29	0.768		fk	-1.39E+07	-0.12	0.907			fk	-5.41E+08	-1.94	0.053			fk	13742.5	1.30	0.193								

					Ak	-205670	- 0.29	0.77 3	ak	3.78E+0 8	0.92	0.35 9	ak	- 2.43E+0 9	- 2.03	0.04 3	ak	6528.22	0.65	0.51 6						
Fk	1.53E+0 7	0.76	0.44 9		bkzk	-1205090	- 1.06	0.28 8	bkzk	194881.1	.	.	bkzk	9.11E+0 7	0.59	0.55 3	bkzk	-46.4828	- 0.06	0.95 1						
Ak	- 5.75E+0 7	- 1.90	0.05 7		_cons	-1203255	- 0.69	0.49 2	_cons	- 2.77E+0 7	- 0.57	0.57 2	_cons	- 9.92E+0 7	- 1.03	0.30 3	_cons	-8058.53	- 6.06	0.00 0						
Bkzk	440858.5	0.33	0.74 3																							
_cons	-1544815	- 0.74	0.45 8		İşletme 10				İşletme 16				İşletme 22				İşletme 28									
İşletme 4					Fk	- 8.32E+0 8	- 4.49	0.00 0	fk	6429206	1.21	0.22 6	fk	- 2.32E+0 8	- 0.63	0.52 8	fk	1.46E+0 7	3.37	0.00 1						
					Ak	3.34E+0 9	2.57	0.01 0	ak	471247	1.53	0.12 6	ak	- 1.50E+0 8	- 0.68	0.49 8	ak	- 1.64E+0 7	- 0.88	0.38 1						
Fk	945057.8	0.47	0.63 5		Bkzk	3.28E+0 7	1.25	0.21 0	bkzk	159707.8	2.44	0.01 5	bkzk	4.07E+0 9	3.20	0.00 1	bkzk	-3992442	- 1.10	0.27 2						
Ak	1.31E+0 7	2.55	0.01 1		_cons	- 3.62E+0 8	- 5.07	0.00 0	_cons	-2480049	- 0.91	0.36 0	_cons	- 6.63E+0 8	- 3.98	0.00 0	_cons	-2057194	- 3.70	0.00 0						
Bkzk	- 1.67E+0 7	- 1.53	0.12 6																							
_cons	1082306	1.20	0.23 1		İşletme 11				İşletme 17				İşletme 23				İşletme 29									
İşletme 5					Fk	- 5.70E+0 7	- 1.07	0.28 7	fk	-4632111	-2.2	0.02 8	fk	-2042611	- 0.86	0.38 8	fk	-8184508	- 0.64	0.52 2						
					Ak	1.26E+0 7	3.23	0.00 1	ak	42004.05	1.90	0.05 7	ak	-6815109	- 1.12	0.26 3	ak	4.46E+0 7	3.05	0.00 2						
Fk	- 1.01E+0 8	- 7.01	0.00 0		Bkzk	5094536	1.49	0.13 6	bkzk	72266.11	1.75	0.08 0	bkzk	2978561	1.24	0.21 5	bkzk	314134	0.58	0.56 0						
Ak	531264.2	0.19	0.85 2		_cons	1.17E+0 8	9.24	0.00 0	_cons	3224348	3.05	0.00 2	_cons	-196128	- 0.51	0.61 1	_cons	-7780459	- 2.31	0.02 1						

Bu veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar şunlardır.

Her bir birim için yatay kesit regresyonu hesaplayan Swamy Rassa Katsayı Modeli'ne göre; tüm örneklem için (32 işletmenin tamamından oluşan ana örneklem) hipotez 1 de yer alan modelin testi sonucunda ulaşılan katsayılar anlamsız olup, modele ilişkin aşağıdaki hipotez red dolur.

H0: Beklenen kredi zararı ayrılması işletmelerin belirli kârlılık oranlarını etkiler. (Hipotez 1)

Başka bir deyişle 32 finansal olmayan işletmenin yer aldığı ana örnekleme göre beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, işletmenin araştırma konusu yapılan belirli karlılık oranlarını etkilemediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla birlikte yukarıda da yer aldığı üzere Swamy Rassa Katsayı Modeli'nin araştırmada kullanılacak regresyon testi olarak belirlenmesinin nedeni, sadece genel ana kitle hakkında sonuca ulaşmakta kullanılmaması, aynı zamanda işletme özelindeki değerlendirmelerde de başvurulabilecek bir model olmasıdır.

Bu doğrultuda 32 işletmenin bireysel olarak model ve dolayısıyla hipotez 1 kapsamında incelenmesi sonucunda, Model 1'de yer alan 17 şirketin başta AK olmak üzere FK ve BKZK parametreleri, toplam tahakkuklar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yapmaktadır. Yani söz konusu değişkenler model 1 açısından anlamlı olacaktır. Bu durum hipotez 1 in genel anlamda reddedilmesi ile birlikte işletme özelinde bazı parametreler kapsamında kabul edilebileceğı sonucuna ulaşılmasını sağlar.

Ulaşılan sonuçlara göre FK değişkeni ile BKZK değişkeni 8 adet işletme için anlamlı iken, AK değişkeni 9 adet işletme özelinde anlamlı sonuçlar vermiştir. Bununla birlikte her 3 değişken tarafından açıklanan bir işletme mevcut olmamakla birlikte, 15 işletme hiçbir değişken tarafından açıklanmamaktadır.

Modelin testi sonucunda, işletmeler özelinde anlamlı sonuçlar veren şirketler ve anlamlı sonuçlar sunan bağımsız değişkenlere ilişkin özet bilgi Tablo 4.7 de sunulmuştur.

Hipotez 2'nin Testi

$$TTGV_{it} = a_{it} + b1_{it} * HVFGV + b2_{it} * FNAGV + b3_{it} * BKZGV + e_{it}$$

H0: Beklenen kredi zararı ayrılması kazanç yönetimi uygulamalarına neden olur.

Ttgv	Coef.	z	p		İşletme 6				İşletme 12				İşletme 18				İşletme 24				İşletme 30			
hvfgv	-24.8151	0.40	0.702		hvfgv	-0.10545	-0.3	0.730	hvfgv	-44.8192	0.50	0.59	Hvfgv	-288.286	2.78	0.01	hvfgv	0.50086	0.14	0.885	hvfgv	-15.7989	-4.80	0.00
fnagv	-0.01053	0.00	0.975		fnagv	0.339099	1.04	0.300	fnagv	0.2165	0.25	0.81	Fnagv	0.526672	0.64	0.52	fnagv	-0.28331	0.82	0.412	fnagv	-0.01159	-0.50	0.64
bkzgv	5.30758	0.30	0.747		bkzgv	-198.753	4.50	0.000	bkzgv	4.12493	0.85	0.40	Bkzgv	0.204204	0.12	0.90	bkzgv	0.39275	0.91	0.362	bkzgv	0.0875	0.37	0.714
_cons	-5.6E-05	0.00	1.000		_cons	0.192529	3.34	0.000	_cons	0.03109	0.15	0.88	_cons	0.32115	4.97	0.00	_cons	-0.0516	0.68	0.496	_cons	0.02115	0.59	0.552
Group-specific					İşletme 7				İşletme 13				İşletme 19				İşletme 25				İşletme 31			
Coef.	coef.	z	p		hvfgv	-0.1957	0.00	0.99	hvfgv	8.10703	0.20	0.86	Hvfgv	-12.1184	0.31	0.76	hvfgv	-4.93487	0.03	0.974	hvfgv	96.8134	0.59	0.557
					fnagv	0.43458	0.97	0.33	fnagv	0.39262	0.60	0.55	Fnagv	-0.96195	1.61	0.11	fnagv	0.10293	0.21	0.838	fnagv	0.31895	0.48	0.634
İşletme 1					bkzgv	-1.40448	-0.6	0.55	bkzgv	0.00425	0.10	0.96	Bkzgv	4.41277	0.34	0.73	bkzgv	7.28108	0.17	0.866	bkzgv	10.3211	0.24	0.808
					_cons	0.031317	0.33	0.74	_cons	0.27531	2.67	0.01	_cons	-0.09605	2.12	0.03	_cons	-0.2461	1.21	0.225	_cons	-0.20391	-1.50	0.139
hvfgv	-0.00454	0.40	0.725																					
fnagv	-0.45743	4.20	0.000		İşletme 8				İşletme 14				İşletme 20				İşletme 26				İşletme 32			
bkzgv	0.19294	6.16	0.000																					
_cons	-0.00868	1.00	0.326		hvfgv	-16.6664	-1.1	0.27	hvfgv	3.72276	0.54	0.59	hvfgv	-0.39091	0.11	0.92	hvfgv	-179.104	1.35	0.178	hvfgv	-0.61955	-0.90	0.393
					fnagv	-0.9289	-3.4	0.00	fnagv	0.11264	1.45	0.15	fnagv	-0.5206	1.52	0.13	fnagv	-1.67761	2.31	0.021	fnagv	0.04679	0.51	0.609
İşletme 2					bkzgv	-20.307	-0.7	0.46	bkzgv	49.5275	1.14	0.25	bkzgv	-2.04931	0.62	0.54	bkzgv	61.5307	1.73	0.083	bkzgv	0.83196	0.16	0.870
					_cons	0.007639	0.5	0.61	_cons	0.08498	2.70	0.01	_cons	-0.0547	0.92	0.36	_cons	0.16737	0.70	0.483	_cons	0.04654	1.06	0.290
hvfgv	-0.30349	0.30	0.738																					

fnagv	-	-	0.802	İşletme 9				İşletme 15				İşletme 21				İşletme 27									
bkzgv	0.15846	0.30	0.082																						
cons	0.05198	0.99	0.324	hvfgr	0.001514	0.12	0.91	hvfgr	0.34487	0.60	0.55	hvfgr	7.42E-18	.	.	hvfgr	2.81E-11	0.00	1.000						
				fnagv	-0.56673	-4.9	0.00	fnagv	0.17246	1.63	0.10	fnagv	-0.15319	0.39	0.70	fnagv	0.40025	-1.14	0.254						
İşletme 3				bkzgv	-1.23135	-0.2	0.85	bkzgv	49.6762	1.90	0.06	bkzgv	12.41101	0.74	0.46	bkzgv	0.70631	0.05	0.957						
				_cons	-0.05895	-3.8	0.00	_cons	0.01967	0.48	0.63	_cons	-0.19199	2.29	0.02	_cons	0.10862	2.18	0.029						
hvfgr	-0.02166	0.40	0.678																						
fnagv	-0.14237	2.40	0.015	İşletme 10				İşletme 16				İşletme 22				İşletme 28									
bkzgv	16.3352	2.16	0.031																						
_cons	-0.15031	2.10	0.039	hvfgr	-312.074	-4	0.00	hvfgr	3.15493	1.60	0.11	hvfgr	0.713133	0.28	0.78	hvfgr	0.06523	0.42	0.674						
				fnagv	0.449171	6.76	0.00	fnagv	0.72505	1.39	0.16	fnagv	1.523721	1.70	0.09	fnagv	0.19973	1.69	0.092						
İşletme 4				bkzgv	22.8106	4.58	0.00	bkzgv	2.44176	0.40	0.69	bkzgv	22.71919	0.69	0.49	bkzgv	0.08474	0.61	0.544						
				_cons	0.138443	1.84	0.07	_cons	0.01974	0.20	0.84	_cons	-0.22533	2.18	0.03	_cons	0.04233	2.19	0.028						
hvfgr	-0.25322	0.90	0.359																						
fnagv	0.28287	1.82	0.069	İşletme 11				İşletme 17				İşletme 23				İşletme 29									
bkzgv	15.4982	0.88	0.378																						
_con12s	0.09405	2.42	0.016	hvfgr	-1.50709	-1.1	0.29	hvfgr	0.02028	0.35	0.73	hvfgr	-12.6825	2.58	0.01	hvfgr	1.55802	0.35	0.728						
				fnagv	0.560286	4.13	0.00	fnagv	1.1232	2.12	0.03	fnagv	-0.11248	0.72	0.47	fnagv	-0.3975	1.36	0.172						
İşletme 5				bkzgv	0.211158	0.48	0.63	bkzgv	2.38E-17	.	.	bkzgv	-1.52E-11	0.00	1.00	bkzgv	0.02276	0.14	0.890						
				_cons	0.221828	9.12	0.00	_cons	0.06065	0.67	0.50	_cons	-0.04853	2.31	0.02	_cons	-0.0107	0.27	0.788						
hvfgr	0.13232	0.61	0.542																						
fnagv	0.09272	0.43	0.666																						
bkzgv	-0.01012	0.50	0.606																						
_cons	-0.11945	2.60	0.010																						

Tablo 4.6: Hipotez 2'ye İlişkin Analiz

Bu veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar şunlardır.

Her bir birim için yatay kesit regresyonu hesaplayan Swamy Rassal Katsayı Modeli'ne göre; tüm örneklem için (32 işletmenin tamamından oluşan ana örneklem) hipotez 2'nin testi sonucunda ulaşılan katsayılar anlamsız olup, modele ilişkin aşağıdaki hipotez reddolur.

H0: Beklenen kredi zararı ayrılması kazanç yönetimi uygulamalarına neden olur. (Hipotez 2)

Başka bir deyişle 32 finansal olmayan işletmenin yer aldığı ana örnekleme göre beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, işletmelerin kazanç yönetimi uygulamalarına neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla birlikte yukarıda da yer aldığı üzere Swamy Rassal Katsayı Modeli'nin araştırmada kullanılacak regresyon testi olarak belirlenmesinin nedeni, sadece genel ana kitle hakkında sonuca ulaşmakta kullanılmaması, aynı zamanda işletme özelindeki değerlendirmelerde de başvurulabilecek bir model olmasıdır.

Bu doğrultuda 32 işletmenin bireysel olarak model ve dolayısıyla 2 kapsamında incelenmesi sonucunda, Model 2'de yer alan 12 şirketin başta $\Delta REV_{it} - \Delta REC$ olmak üzere , ΔCFO ve ΔBKZ değişkenlerinin toplam tahakkuk değerleri/geçmiş dönem varlıkları üzerinde istatistiksel anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Bu durum hipotez 1 ile benzer şekilde Hipotez 2 nin genel anlamda reddedilmesi ile birlikte işletme özelinde bazı parametreler kapsamında kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmasını sağlar.

Ulaşılan sonuçlara göre $\Delta REV_{it} - \Delta REC$ değişkeni 3 işletme tarafından açıklanırken, ΔCFO değişkeni 9 adet işletme için anlamlıdır. ΔBKZ değişkeni ise 5 adet işletme özelinde anlamlı sonuçlar vermiştir. Bununla birlikte her 3 değişken tarafından açıklanan bir işletme mevcuttur bununla birlikte, 20 işletme hiçbir değişken tarafından açıklanmamaktadır.

Bu sonuçlar ışığında, aşağıdaki tabloda, Model 1 ve Model 2 hipotezlerinin bağımlı ve bağımsız değişkenler kapsamında ele alınması ve analize tabi tutulması sonucunda, işletme özelinde, bağımlı değişken üzerinde açıklayıcı gücü bulunan bağımsız değişkenler, * işaretili olarak sunulmuştur. Yani aşağıdaki tablo doğrultusunda, ilgili işletme özelinde söz konusu hipotezlerin, * işaretili değişkenler tarafından açıklandığı ve anlamlı olduğu ifade edilebilir.

	1. Model			2. Model		
Bağımlı	TT			TTGV		
Bağımsız	FK	AK	BKZK	$\Delta REV_{it} - \Delta REC$	ΔCFO	ΔBKZ
1.İşletme	*		*		*	*
2.İşletme						
3.İşletme					*	*
4.İşletme		*				
5.İşletme						
6.İşletme		*	*			*
7.İşletme						
8.İşletme					*	
9.İşletme					*	
10.İşletme	*	*		*	*	*
11.İşletme		*			*	
12.İşletme		*	*			
13.İşletme	*	*				
14.İşletme						
15.İşletme					*	*
16.İşletme			*			
17.İşletme	*		*		*	
18.İşletme			*	*		
19.İşletme						
20.İşletme						
21.İşletme	*	*				
22.İşletme			*			
23.İşletme						
24.İşletme		*				
25.İşletme	*		*			
26.İşletme					*	
27.İşletme						
28.İşletme	*					
29.İşletme		*				
30.İşletme	*			*		
31.İşletme						
32.İşletme						

Tablo 4.7: Model Sonuç Özet Tablosu *: Anlamli sonuçlara işaret etmektedir.

Bununla birlikte ulaşılan sonuçlar yorumlandığında, söz konusu her iki hipotezin de şirketlerin geneli nezdinde reddedilmesi KPMG'nin (2016) finansal olmayan şişletmelerin beklenen kredi zararı yöntemine geçişin etkilerinden kısmı bir şekilde etkilenmesinin beklendiğine ilişkin çalışmasını doğrular niteliktedir.

Ancak şirketlerin Swamy modeli aracılığıyla bireysel olarak ele alınabilmesi yardımıyla, bireysel etkilerden söz edilebileceği, şişletme bazında modellerin kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca yukarıda yer alan analizlerin de etkisi ile ilk modelin, 17 farklı şişletmede, ikinci modelin 12 farklı şişletmede farklı bağımsız değişkenler tarafından açıklanabilir olması aracılığıyla ulaşılmaktadır. Bu da bizi, BİST 50 de yer alan inceleme konusu şirketler nezdinde incelenen karlılık ve kazanç yönetimi uygulamalarına ilişkin sektörel olarak bir eğilimin mevcut olup olmadığına yönelik bir yorum yapılabilir mi sorusu ile karşı karşıya getirmiştir. Başka bir deyişle Hipotez 1 ve Hipotez 2'nin sektörel olarak kabul edilebilir olup olmadığı hipotez 3 vasıtasıyla sorgulanmıştır.

Hipotez 3, matematiksel bir modele sahip değildir. Hipotez 3'ün testi için, diğer iki modelde de yer alan BİST 50'deki şirketler sektörel bazda ayrıştırılmış, bu sayede sektörel düzeyde etkiler incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda model, benzer sektör ayrımları dikkate alınarak 4 gruba ayrılmış, her iki model için ayrı ayrı Swamy Rassal Katsayı Modeli (RCM) tahmin edilmiştir.

Bunun için kukla değişken oluşturulmuş, dört farklı sektör grubu 0, 1, 2, 3 değerı ile gösterilmiştir. 0 gıda ve perakende grubunu; 1 maden, demir-çelik, dayanıklı tüketim, otomotiv ve ulaşım grubunu; 2 enerji, kimya, gübre, sağlık(ilacı) grubunu, 3 gayrimenkul yatırım ortaklıklarını içeren inşaat grubunu ifade eden sektörler için kullanılmıştır.

Hipotez 3, iki aşamalıdır. İlk olarak beklenen kredi zarar karşılığı modelinin, şişletmenin belirli karlılık oranları üzerindeki etkisi sektörel bazda incelenecektir. İkinci olarak beklenen kredi zarar karşılığı modelinin, kazanç yönetimi uygulamalarına etkisi sektörler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenecektir.

Çalışmada, beklenen kredi zarar karşılığı ayrılmalarının, ele alınan belirli karlılık oranlarını etkileyerek sektör düzeyinde bir eğilim yaratıp yaratmadığının testi için Swamy modeli bir kez daha uygulanacaktır.

Sektörel düzeyde kazanç yönetimi uygulamalarının mevcut olup olmadığına ilişkin bir belirleme yaparken, çalışmayı genişletmek amacıyla farklı bir yöntemden faydalanılarak, Tablo 4.7'de yer alan veriler kapsamında, Hipotez 2'nin test edilmesi sonucu elde edilen verilerden

faydalanılacaktır. Bu yöntemin seçilmesinin bir başka nedeni, birçok işletme için (yüzde 63) model 2 de yer alan değişkenlerinin tümünün, anlamsız sonuçlar vermesidir.

Sektör ayrımını kolay bir şekilde takip edebilmek için aşağıdaki tablodan faydalanılmıştır.

	Sektör Ayrımı			
	0	1	2	3
1.İşletme	*			
2.İşletme			*	
3.İşletme		*		
4.İşletme		*		
5.İşletme	*			
6.İşletme			*	
7.İşletme		*		
8.İşletme				*
9.İşletme		*		
10.İşletme			*	
11.İşletme			*	
12.İşletme				*
13.İşletme			*	
14.İşletme		*		
15.İşletme		*		
16.İşletme		*		
17.İşletme		*		
18.İşletme		*		
19.İşletme	*			
20.İşletme			*	
21.İşletme			*	
22.İşletme		*		
23.İşletme			*	
24.İşletme		*		
25.İşletme	*			
26.İşletme		*		
27.İşletme		*		
28.İşletme		*		
29.İşletme		*		
30.İşletme			*	
31.İşletme	*			
32.İşletme		*		

Tablo 4.8: Sektör Ayrım Tablosu

Sektörel bazda yapılan incelemelerde de, Swammy Rassal Katsayı modeli kullanıldığından, diğer analizlerle benzer şekilde, tüm örnekleme yansıtan mavi kutucuk o sektöre ait tüm işletmelerin genelini oluşturan ana kitleye ilişkin bir sonuç niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte anakitleye ilişkin genel değerlendirme dışında model yardımıyla yine sektörel gruplarda yer alan

işletmelerin de bireysel olarak model 1 ve model 2 de yer alan hipotezler ve değişkenler doğrultusunda anlamlılığı test edilecektir.

Bu tablo yardımıyla sektörel düzeyde gruplandırma yapıldığında, gıda ve perakende şirketlerinin yer aldığı 0 grubunda 5 işletme, maden, demir-çelik, otomotiv, havayolu grubu şirketlerinin yer aldığı 1 grubunda 16 işletme, enerji, kimya, sağlık (ilaç), petrol, gübre sektör grubu şirketlerin yer aldığı 2 grubunda 9 işletme ve son olarak inşaat şirketlerinin yer aldığı 3 grubunda 2 işletme bulunmaktadır.

Gıda ve perakende şirketleri:

bağımlı: tt	t (p)	
	Tüm örneklem	İşletme 3
fk	-427,000,000.000 (0.307)	4,286,749.000 (0.659)
ak	298,000,000.000 (0.339)	165,657.500 (0.402)
bkzk	585,000,000.000 (0.315)	10,600,000.000 (0.327)
sabit	-201,000,000.000 (0.341)	-1,572,362.000* (0.014)
	İşletme 1	İşletme 4
fk	422,300,000*(0.000)	-2,020,000,000.000* (0.000)
ak	217,916.800 (0.197)	1,490,000,000.000* (0.000)
bkzk	113,625.700 (0.855)	2,810,000,000.000* (0.000)
sabit	-207,878.000 (0.547)	-1,010,000,000.000* (0.000)
	İşletme 2	İşletme 5
fk	-93,000,000.000* (0.000)	-2,104,409.000 (0.218)
ak	130,077.600 (0.944)	974,712.200 (0.562)
bkzk	107,000,000.000* (0.000)	657,330.000* (0.008)
sabit	3,930,567.000* (0.000)	726,442.100 (0.001)

Tablo 4.9: 0 Grubuna Ait Sektör Analizi Not: Parantez içindeki değerler () p olasılık değerini göstermektedir.

Gıda ve perakende şirketlerine uygulanan Swamy RCM modeli sonuçlarına göre;

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, belirli karlılık oranları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, sektörel düzeyde toplam tahakkukların, açıklayıcı değişkenler tarafından, gruptaki tüm finansal olmayan işletmeler için, açıklanmadığı yani hipotezin red edileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, model, tüm değişkenler için, yalnızca “İşletme 4” de açıklayıcılık sağlamıştır. Bunun dışında kalan 3 işletmede yalnızca belirli değişkenlere yönelik açıklayıcılık sağlamıştır. * işaretli katsayılar p olasılık değerleri 0.05’ten küçük yani istatistiksel anlamlıdır.

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamaları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, 4 adet işletmenin modelde yer alan değişkenlerden hiç birini açıklamadığı görülmüştür. 1 adet işletmenin ise modeldeki, ΔCFO ile ΔBKZ değişkenlerini açıkladığı (Tablo 4.10'da yer alan 1. işletme) anlaşılmıştır. Bu işletmenin aynı zamanda üretim işletmesi sınıfına girmesi, söz konusu farklılığın nedeni olabilir. Bu doğrultuda, gıda ve perakende sektöründeki ilgili şirketler düzeyinde, hipotez 3'ün reddedildiği ifade edilebilir.

Maden, demir-çelik, otomotiv, havayolu grubu şirketleri:

bağımlı: tt	t (p)		t (p)	
	Tüm örneklem	İşletme 3	İşletme 6	İşletme 9
fk	48,500,000.000 (0.805)	37,200,000.000 (0.266)	332,981.200 (0.949)	-4,622,457.000 (0.034)*
ak	2,188,294.000 (0.943)	15,900,000.000 (0.766)	986,560.800 (0.742)	42,052.040 (0.062)
bkzk	555,000,000.000 (0.507)	-15,100,000.000 (0.427)	482,552,420 (0.355)	72,236.190 (0.120)
sabit	-74,000,000.000 (0.410)	38,800,000.000 (0.012)	-660,981.100 (0.581)	3,219,463.000 (0.003)
	İşletme 1	İşletme 4	İşletme 7	İşletme 10
fk	12,600,000.000 (0.521)	3,072,874.000 (0.777)	31,700,000.000 (0.568)	539,000,000.000 (0.063)
ak	-51,700,000.000 (0.070)	-205,270.500 (0.783)	23,700,000.000 (0.525)	24,000,000.000 (0.459)
bkzk	622,049.800 (0.625)	-1,207,584.000 (0.286)	90,256.380 (0.765)	4,190,000,000.000 (0.004)*
sabit	-1,490,853.000 (0.481)	-1,195,309.000 (0.505)	9,823,095.000 (0.640)	-492,000,000.000 (0.003)
	İşletme 2	İşletme 5	İşletme 8	İşletme 11
fk	944,545.100 (0.647)	-7,422,760.000 (0.061)	6,383,368.000 (0.242)	154,000,000.000 (0.703)
ak	13,100,000.000 (0.015)	9,282,508.000 (0.025)*	471,957.700 (0.143)	-31,500,000.000 (0.554)
bkzk	-16,700,000.000 (0.136)	5,412,427.000 (0.000)*	680,846.400 (0.242)	4,730,000,000.000 (0.006)*
sabit	1,085,266.000 (0.247)	3,364,810.000 (0.060)	-2,456,524.000 (0.376)	-731,000,000.000 (0.000)
	İşletme 12	İşletme 14	İşletme 16	
fk	-2,104,409.000 (0.218)	14,500,000.000 (0.001)*	-577,251.000 (0.947)	
ak	974,712.200 (0.562)	-15,600,000.000 (0.409)	2,640,355.000 (0.816)	
bkzk	600,232.000 (0.788)	-3,992,795.000 (0.289)	-16,800,000.000 (0.186)	
sabit	726,442.100 (0.001)	-2,050,655.000 (0.000)	-1,907,568.000 (0.143)	
	İşletme 13	İşletme 15		
fk	13,742.480 (0.210)	-7,871,536.000 (0.542)		
ak	6,528.221 (0.533)	43,800,000.000 (0.003)*		
bkzk	-46.483 (0.953)	321,816.900 (0.530)		
sabit	-8,058.527 (0.000)	-7,724,918.000 (0.024)		

Tablo 4.10:1 Grubuna Ait Sektör Analizi Not: Parantez içi () p olasılık değerini göstermektedir.

En çok işletmenin bulunduğu, maden, demir-çelik, otomotiv, havayolu grubu şirketlerinin yer aldığı sektöre ilişkin uygulanan Swamy RCM modeli; sonuçlarına göre;

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, belirli karlılık oranları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, sektörel düzeyde, toplam tahakkukları açıklamada *fk*, *ak* ve *bkzk* değişkenlerine ait katsayı *p* olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması neticesinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının belirli karlılık oranları üzerindeki etkisi, maden, demir-çelik, otomotiv, havayolu grubu şirketlerinin yer aldığı sektörde, farklı bir dağılım göstermeyecektir.

Bununla birlikte, birbirinden tamamen farklı niteliklere sahip olan ve farklı sektörlerde faaliyet gösteren 6 adet işletmede toplam tahakkuklar açıklayıcı değişkenler tarafından açıklanabilmektedir. * işaretliler, söz konusu işletmeler için açıklayıcılık gücü olan bağımsız değişkenleri göstermektedir. Bu şirket katsayılarına ilişkin *p* değerleri çoğunlukla 0.05'ten küçük olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Bununla birlikte her değişken tarafından açıklanan bir işletme mevcut değildir.

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamaları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, 10 adet işletmenin modelde yer alan değişkenlerden hiç biri tarafından açıklanmadığı görülmüştür.

3 adet işletmenin modeldeki, ΔCFO değişkeni tarafından açıklandığı (Tablo 4.10'da yer alan 10'uncu, 17'nci ve 26'ncı işletme), 2 adet işletmenin modeldeki ΔCFO ile ΔBKZ değişkenlerini açıkladığı (Tablo 4.10'da yer alan 3'üncü ve 15'nci işletme), 1 adet işletmenin ise modeldeki $\Delta REVit - \Delta REC$ değişkeni tarafından açıklandığı (Tablo 4.10'da yer alan 18. işletme) anlaşılmıştır.

Bu doğrultuda, maden, demir-çelik, otomotiv, havayolu grubu sektöründeki ilgili şirketler düzeyinde, hipotez 3'ün reddedildiği ifade edilebilir.

Enerji, kimya, sağlık (ilaç), petrol, gübre sektör grubu şirketleri:

bağımlı: <i>tt</i>	<i>t</i> (<i>p</i>)		<i>t</i> (<i>p</i>)	
	Tüm örneklem	İşletme 3	İşletme 6	İşletme 9
<i>fk</i>	73,500,000.000 (0.462)	-1,240,000,000.000 (0.000)*	-34,800,000.000 (0.909)	77,200,000.000 (0.020)*
<i>ak</i>	-37,600,000.000 (0.454)	6,540,000,000.000 (0.000)*	-5,780,000,000.000 (0.015)	1,031,608.000 (0.771)
<i>bkzk</i>	-5,673,653.000 (0.505)	18,100,000.000 (0.407)	94,300,000.000 (0.003)*	-249,397.300 (0.865)
<i>sabit</i>	31,700,000.000 (0.103)	-323,000,000.000 (0.000)	164,000,000.000 (0.072)	-8,523,820.000 (0.025)
	İşletme 1	İşletme 4	İşletme 7	
<i>fk</i>	73,500,000.000 (0.462)	-61,100,000.000 (0.214)	-2,077,331.000 (0.439)	
<i>ak</i>	-37,600,000.000 (0.454)	12,900,000.000 (0.002)*	-6,890,587.000 (0.307)	

bkzk	-5,673,653.000 (0.505)	4,588,309.000 (0.199)	2,817,199.000 (0.192)	
sabit	31,700,000.000 (0.103)	116,000,000.000 (0.000)	-183,086.700 (0.695)	
	İşletme 2	İşletme 5	İşletme 8	
fk	470,076.200 (0.165)	630,970.100 (0.480)	12,500,000.000 (0.206)	
ak	6,430,000,000.000 (0.049)*	-2,692,415.000 (0.282)	12,000,000.000 (0.242)	
bkzk	-3,100,798.000 (0.060)	-105,740.300 (0.206)	-374,727.100 (0.653)	
sabit	92,653.480 (0.508)	-433,572.400 (0.000)	-8,794,307.000 (0.001)	

Tablo 4.11: 2 Grubuna Ait Sektör Analizi Not: () p olasılık değerini göstermektedir.

Enerji, kimya, sağlık (ilaç), petrol, gübre sektör grubu şirketlerine uygulanan Swamy RCM modeli sonuçlarına göre;

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, belirli karlılık oranları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, sektörel düzeyde, toplam tahakkukları açıklamada fk, ak ve bkzk değişkenlerine ait katsayı p olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması neticesinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının belirli karlılık oranları üzerindeki etkisi, enerji, kimya, sağlık (ilaç), petrol, gübre grubu şirketlerinin yer aldığı sektörde, farklı bir dağılım göstermeyecektir.

Bununla birlikte, birbirinden tamamen farklı niteliklere sahip olan ve farklı sektörlerde faaliyet gösteren 4 adet işletmede toplam tahakkuklar açıklayıcı değişkenler tarafından açıklanabilmektedir. * işaretliler, söz konusu işletmeler için açıklayıcılık gücü olan bağımsız değişkenleri göstermektedir. Bu şirket katsayılarına ilişkin p değerleri çoğunlukla 0.05'ten küçük olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Bununla birlikte her değişken tarafından açıklanan bir işletme mevcut değildir.

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamaları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, 5 adet işletmenin modelde yer alan değişkenlerden hiç biri tarafından açıklanmadığı görülmüştür. Bununla birlikte sektörde faaliyetlerini sürdüren 1 işletme ise modeldeki tüm değişkenleri açıklama gücüne sahiptir. (Tablo 4.10'da yer alan 10. işletme)

1 adet işletmenin modeldeki, ΔCFO değişkeni tarafından açıklandığı (Tablo 4.10'da yer alan 9. işletme), 1 adet işletmenin modeldeki ΔBKZ değişkeni açıkladığı (Tablo 4.10'da yer alan 6. işletme), 1 adet işletmenin ise modeldeki $\Delta REVit - \Delta REC$ değişkeni tarafından açıklandığı (Tablo 4.10'da yer alan 30. işletme) anlaşılmıştır.

Bu doğrultuda, enerji, kimya, sağlık (ilaç), petrol, gübre sektöründeki ilgili şirketler düzeyinde, hipotez 3'ün reddedildiği ifade edilebilir.

İnşaat sektör grubu şirketleri:

bağımlı: tt	t (p)	
	Tüm örneklem	
fk	-2,750,585.000 (0.525)	
ak	3,452,000.000 (0.412)	
bkzk	6,759,556.000 (0.832)	
sabit	1,097,314.000 (0.397)	
	İşletme 1	İşletme 2
fk	-2,743,934.000 (0.527)	78,400,000.000 (0.426)
ak	92,943.010 (0.507)	7,270,000,000.000 (0.001)*
bkzk	6,574,811.000 (0.837)	-3,990,000,000.000 (0.002)*
sabit	1,098,168.000 (0.397)	176,000,000.000 (0.003)

Tablo 4.12:3 Grubuna Ait Sektör Analizi Not: () p olasılık değerini göstermektedir.

İnşaat sektör grubu şirketlerine uygulanan Swamy RCM modeli sonuçlarına göre;

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, belirli karlılık oranları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, sektörel düzeyde, toplam tahakkukları açıklamada fk, ak ve bkzk değişkenlerine ait katsayı p olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması neticesinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının belirli karlılık oranları üzerindeki etkisi, inşaat şirketlerinin yer aldığı sektörde, farklı bir dağılım göstermeyecektir.

Bununla birlikte, 1 adet işletmede toplam tahakkuklar açıklayıcı değişkenler tarafından açıklanabilmektedir. * işaretliler, söz konusu işletme için açıklayıcılık gücü olan bağımsız değişkenleri göstermektedir. Bu şirket katsayılarına ilişkin p değerleri çoğunlukla 0.05'ten küçük olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Bununla birlikte her değişken tarafından açıklanan bir işletme mevcut değildir.

Beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamaları ile sektörel düzeyde bir ilişkisi olup olmadığının testine ilişkin yürütülen analiz sonucunda, 1 adet işletmenin modelde yer alan değişkenlerden hiç biri tarafından açıklanmadığı görülmüştür. Bununla birlikte sektörde faaliyetlerini sürdüren 1 adet işletmenin modeldeki, ΔCFO değişkeni tarafından açıklandığı (Tablo 4.10'da yer alan 8.işletme) görülmüştür.

Bu doğrultuda, inşaat sektöründeki ilgili şirketler düzeyinde, hipotez 3'ün reddedildiği ifade edilebilir.

Yapılan sektörel incelemeler sonucunda değişkenlerin BİST 50'de yer alan 32 şirkete göre hazırlanmış 4 sektör için anlamsız sonuçlar verdiğini, ancak yine diğer modeller ve analizlerle benzer şekilde bireysel işletme bazında değişkenlerin açıklayıcılığı olduğunu göstermiştir. Bu nedenle mevcut hipotezler ışığında sektörel bir genelleme yapmak yanlış olacaktır, yani Hipotez 3 reddedilecektir. Çalışmamızın kapsamı BİST 50'de yer alan finansal olmayan işletmeler olduğundan analizler bu doğrultuda yapılmıştır ancak çalışmaların daha spesifik sektörler üzerinde ve işletmelerin kapsamını genişletilerek yapılması sektörler açısından daha açıklayıcı sonuçlar verebilir.

Bununla birlikte dördüncü ve son olarak t testi yardımıyla beklenen kredi zararının tezin odak konusunu oluşturan kârlılığa etkisini incelemek amacıyla, 2018 finansal tablolarının karşılaştırmalı sunumundan faydalanılarak oluşturulan 2017 yılına ait düzenlenmiş beklenen kredi zararı karşılığı/dönem net kârı oranlarının, yine 2017 yılı için gerçekleşen kredi zararı karşılığı/dönem net kârı oranları ile karşılaştırılarak, modeldeki değişikliğin kârlılığı etkileyip etkilemediği test edilecektir. Burada yalnızca 4. Çeyrekteki nihai finansal tablolardan faydalanılmıştır. Bunun nedeni, ara dönem finansal durum tablosunun karşılaştırmalı sunumu yardımıyla ilgili bilgilere ulaşmakta sıkıntı çekilmesidir.

Bu analizde, 2017 yılına ait düzenlenmiş beklenen kredi zararı/dönem net kârı oranlarının, yine 2017 yılı için gerçekleşen kredi zararı/dönem net kârı oranları ile karşılaştırılarak, modeldeki değişikliğin kârlılığı etkileyip etkilemediği “Ho: Beklenen kredi zararı karşılığı modelinin net kârlılık üzerindeki etkisi ile gerçekleşen kredi zararının net kârlılık üzerindeki etkisi eşittir.” Hipotezi yardımıyla test edilecektir.

Değişken	Obs	Veri	Standart Hata	Standart Sapma	%95 Güven Aralığı	
Bkz ve Gkz	32	0.2983931	0.1143303	0.6467970	0.0652200	0.5315762
	32	0.1231039	0.1241766	0.7024488	-0.1301559	0.3763637
Toplam	64	0.2107510	0.0844493	0.6755944	0.0419925	0.3795095
Fark		0.1752942	0.1687935		-0.1621192	0.5127075
Fark = BKZ - GKZ					T =1.0385 Ser. Der = 62	
H ₀ :fark:0 H _a :fark < 0 = 0.8485 PR (T < t) H _a :fark =0 = 0.3031 H _a :fark > 0 (T < t) = 0.01515						

Tablo 4.13: T Testine İlişkin Veriler

Hesaplanan olasılık değeri olan 0.1515, p olasılık sınır değeri olan 0.05 değerinden büyüktür. Bu nedenle, “Beklenen kredi zararı karşılığı modelinin net kârlılık üzerindeki etkisi daha yüksektir” denilebilir. Dolayısıyla, her iki modelin etkisinin eşit olduğuna ilişkin hipotez reddedilir.

Bununla birlikte analizin devamında, gerçekleşen kredi zararı modeli ile beklenen kredi zararı modeli açıklayıcılık güçlerinin anlaşılması amacıyla F testlerine sokulmuştur. Bunun nedeni, modellerin finansal tablolara etkisinin aynı olduğuna ilişkin reddedilen 4. Hipotezin sonuçlarının desteklenmesidir.

Hipotez 4’ün sonuçlarını desteklemek amacıyla, iki modele ait belirlilik katsayısını (bir regresyon modelinde bağımlı değişkendeki değişimlerin bağımsız değişken/değişkenler aracılığıyla açıklanma oranını ifade eder) karşılaştırmak için yapılan F testi sonucu şu şekildedir:

$$F \text{ testi} = F_1/F_2 = 5.51/5.56 = 0.974$$

F tablo değeri (n-k; k-1) ile 1.83 olup hesaplanan F değeri de bu değer altındadır. Yani, H_0 : “iki modelin belirlilik katsayıları arasında fark yoktur, hipotezi reddedilmektedir. Başka bir deyişle, her iki modelden birini seçmek arasında fark bulunmaktadır. F testi sonucunda, beklenen kredi zararı modeli ile kârlılık arasında kurulan ilişkinin açıklayıcılığı daha yüksek olarak hesaplanmıştır.

5. SONUÇ

Bu çalışmanın ilk 3 bölümünde yeni standart ve bu standarda yönelik uygulamalar hakkında bilgi verilmiş, örnek soru çözümleri yardımıyla Standardın uygulama ve muhasebeleştirme hükümlerine yakından bakılmış, ayrıca kazanç yönetimi uygulamaları ele alınmıştır. Dördüncü bölüm standardın getirdiklerinin finansal tablolara yansımalarının incelenmesini içeren uygulama bölümüdür. Bu bölümde beklenen kredi zararı karşılığı modelinin, BİST 50’de yer alan finansal olmayan işletmelerin (32 işletme) belirli raporlama süreçleri üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesine ilişkin, dört farklı analiz yapılmıştır.

Bu analizler beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının finansal olmayan işletmelerin belirli karlılık oranları ile ilişkisinin araştırılması, beklenen kredi zararı modelinin kazanç yönetimi uygulamalarına sebebiyet verip vermediğinin araştırılması, 4 farklı sektör düzeyinde beklenen kredi zararı karşılığı ayrılması ile belirli karlılık oranları ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin araştırılması ve son olarak gerçekleşen kredi zararı modeli ile beklenen kredi zararı modeli uyarınca ayrılan karşılıkların net karlılığa etkisinin araştırılmasıdır.

Çalışma kapsamında yürütülen analizlerden belirli karlılık oranları ile ilişkisinin araştırılması, beklenen kredi zararı modelinin kazanç yönetimi uygulamalarına sebebiyet verip vermediğinin araştırılması ve 4 farklı sektör düzeyinde beklenen kredi zararı karşılığı ayrılması ile belirli karlılık oranları ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin araştırılması analizleri IFRS 9’un ülkemizde uygulanmaya başladığı 2018-2020 dönemleri ele alınmıştır. Veri seti, bu dönemlere ait 3 aylık tablo verilerinden elde edilmiş olup analizlerde toplam 12 çeyrek dönem verisi kullanılmıştır

Çalışma kapsamında yürütülen analizlerden ilki beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, analize dahil edilen finansal olmayan işletmelerin belirli karlılık oranlarını etkileyip etkilemediğinin testidir.

Gebhardt (2012) ve KPMG 2018’in çalışmalarını destekleyecek şekilde literatürde beklenen kredi zararı modelinin finansal olmayan işletmeler üzerindeki etkisine yönelik yürütülen çalışmalar kısıtlıdır. Dolayısıyla çalışmanın konusuna yönelik hipotezlerin testinde kullanılacak oranlar belirlenirken finansal işletmelere yönelik çalışmalardan faydalanılmıştır. Ayrıca, (KPMG;2016, s:7) uyarınca beklenen kredi zararı modelinden finansal olmayan işletmelerin kısıtlı düzeyde ve ticari alacakları üzerinden etkileneceğine yönelik çalışması, incelenecek oranların belirlenme sürecinde öne çıkmıştır.

Bunun yanında, Özer 2021'e göre, karlılığın izlenmesinde en çok öne çıkan göstergeler aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığı (ROE)'dir. Nitekim literatür taramasında bankalar üzerinden karlılığa ilişkin yapılan analizlerde bu iki oranın en çok karşılaşılan oranlar olduğu ifade edilebilir.

CFI (2021) e göre aktif karlılığı, bir şirketin dönemler arasındaki performansının karşılaştırılmasında veya aynı sektördeki benzer büyüklükteki iki farklı işletmenin karşılaştırılarak değerlendirilmesinde kullanılan bir orandır. Çalışmada aynı zamanda sektörel analizler yapıldığından ve işletmelerin dönemsel performans değişimleri izlendiğinden bu oranın araştırma konusu etkiyi inceleme kolaylığı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Bunun yanında, Fidan (2018)'e göre, yalnızca borçlanma araçlarının gerçeğe uygun değer değişimleri diğer kapsamlı gelirden izlenen finansal araç olarak ölçülebileceği ifade edilebileceğinden, beklenen kredi zararı modelinden kısıtlı etkilenen finansal olmayan şirketlerin etkisini güçlü bir şekilde yansıtamama ihtimali nedeniyle, öz kaynak karlılığı değişkeni modele dahil edilmemiştir.

Bununla birlikte Ay (2015) imalat sektöründe karlılık oranları analizine yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Ay (2015) a göre, etkin bir stok yönetimi ve alacak tahsilat politikasıyla karlılık artırabilecektir. Dolayısıyla stoklar ve alacaklara müdahale edilerek karlılık etkilenebilecek ve kazanç yönetimi uygulamaları gerçekleştirilebilecektir. Bu doğrultuda işletmelerin esas faaliyetleri ile ilişkili olan faaliyet karlılığı oranının çalışmaya dahil edilme nedeni, diğer etkilerden arı şekilde (finansman, kambiyo vb. gibi) finansal olmayan işletmelerin ana faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan ticari alacakların karlılıkla ilişkisinin incelenmesidir.

Ayrıca muhasebeleştirilen beklenen kredi zarar karşılıklarının, net karlılığa etkisinin ölçülmesi amacıyla modele, BKZK (beklenen kredi zarar karşılığı/net karlılık) değişkeni dahil edilmiştir.

Bu doğrultuda beklenen kredi zarar karşılığı ile karlılık arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla oluşturulan hipotez 1 de, inceleme konusunu oluşturan karlılık oranları, faaliyet karlılığı, aktif karlılığı ve beklenen kredi zararı karşılığı/dönem karı oranlarıdır.

Yapılan analiz sonucunda, verilerin anlamlı sonuçlar vermemesi nedeniyle H1 hipotezi reddedilmiştir. Başka bir deyişle, beklenen kredi zararı ayrılması ilgili finansal olmayan işletmelerin yukarıda ele alınan üç adet kârlılık oranını etkilememektedir. Ancak 17 adet işletmenin araştırma sonuçları bireysel olarak değerlendirdiğinde, beklenen kredi zararı ayrılması ilgili finansal olmayan işletmelerin, faaliyet karlılığı, aktif karlılığı ve beklenen kredi zararı

karşılığı/net dönem karı oranlarından bir veya birkaçını (işletme özelinde değişmektedir) istatistiki olarak açıklamaktadır.

Dolayısıyla modelde yer alan bağımsız değişkenlerin finansal olmayan işletmelerin geneli düzeyinde anlamsız olması, ilgili değişkenlerin işletmelerin finansal tabloları düzeyinde anlamlı olmasını engellememiştir. Bununla birlikte, hipotezin testi ile elde edilen sonuç, KPMG'nin (2016 s.7) finansal olmayan işletmelerin beklenen kredi zarar karşılığı modelinden kısıtlı etkileneceğine ilişkin beklentisi ile uyusmaktadır. Ayrıca konuya ilişkin farklı oranlarla yürütülen çalışmalar yardımıyla elde edilen sonuçlar geliştirilerek, ilişkinin daha belirgin bir şekilde ele alınması mümkündür.

Çalışmada yer alan ikinci analiz beklenen kredi zararı ayrılmasının kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmayacağının araştırılmasına ilişkin bir hipotezin testinden oluşmaktadır. Bu hipotezin testi için Larcker-Richardson modeline başvurulmuştur. Bunun nedeni literatürdeki çalışmaların (Önder & Ağca, 2013, s:45) ülkemizdeki işletmeler özelinde kazanç yönetimini en iyi ölçen model olarak Larcker- Richardson modeline işaret etmesidir. Hipotezin testi için ilgili model kullanılırken, modelin değişkenlerinden, çalışmamızla alakalı olmayan değişkenler ayıklanmış, modele çalışmayla ilgili ΔBKZ değişkeni dahil edilmiştir.

Bu hipotezin de, ilk hipotezle benzer şekilde, finansal olmayan işletmelerin geneli için reddedilmekle birlikte, finansal olmayan 12 adet işletme özelinde anlamlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Dolayısıyla, beklenen kredi zararı karşılığı ayrılmasının, BİST 50'de yer alan finansal olmayan işletmelerin kazanç yönetimi uygulamalarına sebep olmadığı söylenebilir. Ancak çalışmanın sonuçlarına göre, işletme bazında kazanç yönetimi uygulamaları mevcuttur.

Üçüncü analiz, beklenen kredi zarar karşılığı modelinin işletmenin belirli karlılık oranları ve kazanç yönetimi uygulamalarına etkisinin sektörel bazda değişim gösterip göstermediğinin tespitine yöneliktir. Çalışmada bu hipotez iki yönden incelenmiştir. Bu analizlerden ilki incelenen beklenen kredi zararı modelinin ele alınan üç karlılık oranı üzerindeki etkisinin sektörel yansıması iken, ikinci analiz, beklenen kredi zararı modelinin kazanç yönetimi uygulamalarına neden olup olmadığının sektörel yansımasının incelenmesidir.

Bu hipotezin testi amacıyla, ilgili finansal olmayan şirketler 4 ayrı sektöre ayrılmış ve bu doğrultuda analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda, hiçbir sektör grubunda her iki analiz için (karlılık oranlarının sektörel etkisi ve kazanç yönetiminin sektörel etkisi) de anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Başka bir deyişle beklenen kredi zarar karşılığı modelinin işletmenin belirli karlılık oranları ve kazanç yönetimi uygulamalarına etkisi sektörel bazda değişim

göstermemektedir. Bununla birlikte hipotez 1 ve hipotez 2 ‘nin testleri sonucunda ulaşılan sonuçlarla benzer şekilde, hipotez 3’ün işletme düzeyinde kabul edilebileceği işletmeler mevcuttur.

Bununla birlikte, her iki hipoteze ilişkin anlamlı sonuçlar veren değişkenler ve işletmeler arasında bir ortak noktanın mevcut olmamasının, hipotez 3 yardımıyla anlaşılacağı üzere sektörel bir eğilimden de bahsedilememesinin nedeninin, modelin sübjektif tahmin ve varsayımları barındırması olabileceği değerlendirilmektedir. Bunun yanında bu çalışmanın modelin ilk uygulandığı dönem itibariyle başlaması, işletmelerin yaşaması muhtemel uygulama tecrübesizliklerinin de elde edilen sonuçlara yansımaları sorununun doğurabilir.

Dördüncü analiz gerçekleşen kredi zararı ile beklenen kredi zararı modellerinin net karlılık üzerinde etkilerinin karşılaştırıldığı bir analizdir. Bu analizin yürütülmesi sırasında 2017 dönem sonu finansal tabloları ile 2018 dönem sonu finansal tabloları ilgili değişken kapsamında t testi yardımıyla incelenmiştir. Bu analizde ara dönem finansal tablolarının karşılaştırmalı sunuma izin vermemesi neticesinde, yalnızca dönem sonu finansal tablolarından faydalanılmıştır.

Bu analizde eşitlik hipotezi üzerinden test edilecek bir model kurulmuş olmakla birlikte, analiz sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda eşitlik hipotezi reddedilmiştir. Başka bir deyişle elde edilen sonuçlar doğrultusunda, beklenen kredi zararı modeli, gerçekleşen kredi zararı modeline göre net karlılık üzerinde daha fazla etkiye sahiptir. Bu sonuç E&Y’nin 2018 de gerçekleştirdiği çalışmanın sonuçları ile uyumaktadır. Beklenen kredi zararı modelinin, gerçekleşen kredi zararı modeline göre net karlılık üzerinde daha fazla etkiye sahip olmasında, beklenen kredi zararı modelinin zarar gerçekleşmeden de muhasebeleştirmeye izin vermesi ve geleceğe ilişkin tahminleri de barındırması, ana etken olarak karşımıza çıkabilir.

Yapılan analizler ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda beklenen kredi zararı modelinin, araştırma konusunu oluşturan karlılık oranlarını etkilemediği, finansal olmayan işletmelerin finansal tablolarında kazanç yönetimi uygulamalarına sebebiyet vermediği, bireysel etkilenen işletmeler arasında ise sektörel bir orta nokta bulunmadığı anlaşılmıştır. Yapılan analizlerin BİST 50 çerçevesinde oluşturulmuş olması, kapsamı daha kısıtlı hale getirdiğinden mevcuttan fazla şirkete ilişkin veri ile sektörel bazda uygulanabilecek analizlerle, çalışmanın sonuçlarını geliştirebilir. Bunun yanında gelecek dönemlerde, işletmelerin Standardın gerekliliklerini uygulama konusunda tecrübe kazanması ve geçiş etkilerinin azalması ile elde edilen sonuçlar da değişim veya çeşitlilik gösterebilir.

Bununla birlikte ulaşılan sonuçlar beklenen kredi zarar karşılığı modeli ile karlılık oranları arasındaki ilişkinin araştırıldığı Hipotez 1 açısından değeriendirildiğinde, analizde beklenen kredi zararı modeli uyarınca karşılık ayrılmasından, işletmelerin genel olarak karlılığının etkilenmediğı sonucuna ulaşıldığı görölmektedir. Bu doğırultuda etkilenen işletmeler özelinde bile, model değışikliğı nedeniyle oluşan karlılık artışları gerçeğıe uygun sunuma engel teşkil etmiyorsa finansal tablolar açısından sorun oluşturmayabilir.

Ancak ulaşılan sonuçlar beklenen kredi zarar karşılığı modeli ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin araştırıldığı Hipotez 2 açısından değeriendirildiğinde, kazanç yönetimi uygulamaları gerçeğıe uygun sunuma aykırılık teşkil edeceğinden kazanç yönetimi açısından anlamlı sonuçlar veren işletmelerin uygulamalarını, anlamsız sonuçlar veren işletmelerin uygulamaları ile benzetmeleri gerçeğıe uygun sunum açısından önemli olacak, finansal tablo kullanıcıların ulaştığı bilginin şeffaflığının ve kalitesinin artmasına olanak sağlayabilecektir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, H. (2018). Muhasebe Literatüründe Kazanç Yönetimi Teknikleri. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11(1) 63-76.
- Aljifri, K., Alzarouni, A., Chew, N. and Tahir, M.I. (2014). "The Association Between Firm Characteristics and Corporate Financial Disclosures: Evidence From UAE Companies", *The International Journal of Business and Finance Research*, 8(2), 101-123.
- Akçay, A. (2016). Küresel Makro-Finansal Şokların Türkiye Ekonomisi'ne Aktarım Kanalı: Global Var Yaklaşımı. *The Journal of Academic Social Sciences* 388-415
- Akdoğan, N., & Sultanoğlu, B. (2018). Kar Tanımının Muhasebe Kuramındaki Gelişimi ve Günümüzde Finansal Raporlardaki Sunumunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı) 641-677.
- Akgemci, A. (2020) Karın Kalitesinin Ölçüm Modelleri Ve Firma Değeri ile İlişkisi: Türkiye Örneği Doktora Tezi, Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Akkaş, J. (2019). UFRS 9 Finansal Araçlar Standardı. (www.grantthornton.com: <https://www.grantthornton.com.tr/en-guncel/makaleler/ufrs-9-finansal-araclar-standardi/> Erişim Tarihi: 05.01.2021)
- Akpelvan, A. (2019). TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Beklenen Kredi Zararı Modelinin Türk Bankacılık Sektöründe Uygulanması ve Bankaların Kârlılık Yönetimi Eğilimlerine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul)
- Aslan, A. (2021) TFRS 9 Finansal Araçlar Standardına Göre Beklenen Kredi Zararlarının Ölçümü, Raporlaması Ve Raporlamaya Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi: Ampirik Bir Uygulama Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Aslan M. (2020) Dünya Ekonomik Krizleri ve 1998-2019 Arası Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Karlılık Oranlarına Etkisi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul
- Ay, İ. (2015) Türkiye Genel İmalat Sektörlerinde Likidite ve Karlılık Oranlarının Analizi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- Ayarlıoğlu, M. A. (2007). Kar Yönetimi Uygulamaları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Test Edilmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Aytürk, Y. (2016). Ufrs 9 Finansal Araçlar Kapsamında Yeni Değer Düşüklüğü Modeli Ve Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Mali Çözüm*, (137) 133-143.
- Bart, M. E., Landsman, W. R., and Lang, M. H. (2008). "International Accounting Standards and Accounting Quality". *Journal of Accounting Research*, 46(3), 467-498.
- Beerbaum D (2015) Significant Increase in Credit Risk According to IFRS 9: Implications for Financial Institutions, *International Journal of Economics & Management Sciences* Volume 4 • Issue 9 1-3
- Beerbaum Dr., Dirk ve Piechocki, Maciej, (2016) IFRS 9 and IFRS 7 Disclosure Requirements – An Analysis of the IASB Taxonomy 1-9. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2870875> Erişim Tarihi 05.03.2021)
- Beneish, Messod D. (2001) "Earnings management: A perspective." *Managerial Finance* 27(12): 3-17.
- Binaj, A; Binej, I; Linaj I (2012) "Evaluation Of International Financial Reporting Standards Application For Non Financial Institutions: The Case Of Albania". *Journal of Academic Research in Economics (JARE)* 3:317-332

- Burgstahler, David, and Ilia Dichev. (1997) "Earnings management to avoid earnings decreases and losses." *Journal of Accounting and Economics* 24(1): 99-126.
- Cengiz, S. , Dilsiz, M. Ş. & Aslanoğlu, S. (2016). Kar Dağıtım Politikasının Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerindeki Etkisi . *Muhasebe ve Finansman Dergisi* , (70) , 39-54
- Conceptual Framework (2018) <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/#standard> Erişim Tarihi: 25.06.2020)
- Çınar, U.K., (2019) Zaman Serileri: Geleneksel Yöntemler ile Yapay Sinir Ağlarının Karşılaştırılması, <https://www.veribilimiokulu.com/zaman-serileri-geleneksel-yontemler-ile-yapay-sinir-aglarinin-karsilastirilmesi/> Erişim Tarihi (20.07.2021)
- Çağlar O: (2016) Finansal İstikrar ve IFRS9: Türk Bankacılık Sektörü Kredi Riskinin Analizi Doktora Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Çakır, H. M., & Küçükkaplan, İ. (2012). İşletme Sermayesi Unsurlarının Firma Değeri ve Karlılığı Üzerindeki Etkisinin İMKB’de İşlem Gören Üretim Firmalarında 2000 – 2009 Dönemi İçin Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (53), 69-86.
- Çetinel, T. (2015). Kazanç Yönetiminin Firmaların Piyasa Değeri Üzerine Etkisi: BİST Firmalarına Yönelik Uygulama Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir
- Deangelo, L. E., (1986). Accounting Numbers As Market Valuation Substitues: A Study Of Management Buyouts Of Public Stockholders. *The Accounting Review*, 56, 400- 420.
- De Hoyos, R., & Sarafidis, Y. (2006). Testing for Cross-Sectional Dependence in Panel-Data Models. *The Stata Journal*, 6 (4) 482-496. (<https://www.scrip.org/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=553725> Erişim tarihi 20.04.2021)
- Dechow, Patricia M., Richard G. Sloan, and Amy P. Sweeney. (1995). "Detecting earnings management." *The Accounting Review* 70(2): 193-225.
- Dechow, Patricia M., Richard G. Sloan, and Amy P. Sweeney. 1996. "Causes and consequences of earnings manipulation: An analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC." *Contemporary Accounting Research* 13(1): 1-36.
- Deloitte (2014) IFRS industry insights: Non-financial corporates New financial instrument standard changes financial asset classification and bad debt provisioning, 1-4
- Dey, R., Hossain, S. ve Rezaee, Z. (2018). Financial Risk Disclosure and Financial Attributes among Publicly Traded Manufacturing Companies: Evidence from Bangladesh, *Journal of Risk and Financial Management*, 50 (11).
- Duman, H. (2010). Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi Ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi: İMKB’de Bir Uygulama Doktora Tezi:. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- E&Y. (2017). IFRS 9 And The Problems Associated With Its Application. (<https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-the-basics.pdf> Erişim Tarihi.24.08.2020)
- E&Y. (2018). IFRS 9 Expected Credit Loss: Making Sense Of The Transition İmpact. *IFRS 9 Expected Credit Loss: Making Sense Of The Transition İmpact*, s. 1-18. (file:///C:/Users/ezgi.aygener/Downloads/ey-ifrs-9-expected-credit-loss.pdf Erişim Tarihi:12.11.2020)
- El-Halaby S., Albarrak H., Grassa R. (2020) Influence Of Adoption Aaoıfı Accounting Standards On Earning Management: Evidence From Islamic Banks *Journal of Islamic Accounting and Business Research* Volume 11 Issue 9-1847-1870
- Erdil, Ö.(2014) Kazanç Yönetimi Ve Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Muhasebe Ve Denetim Açısından İncelenmesi: İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında İmalat Sektöründe Bir Uygulama Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu (İstanbul)

- Ereman, Ö. (2020). *T&B Akademi*. (<https://www.tnbakademi.com/post/tfrs-9-beklenen-kredi-zarar%C4%B1nda-%C5%9F%C3%BCpheli-alacak-kar%C5%9F%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ne-s%C3%B6yl%C3%BCyor>) Erişim Tarihi:20.08.2020)
- Etzioni, A. (2009) The Capture Theory of Regulations—Revisited, *Society* 46(4):319-323
- Fidan, M. M. (2018). IFRS 9 Finansal Araçlar Standardına Göre Satın Alındığında veya Oluşturulduğunda Kredi-Değer Düşüklüğüne Uğramış Finansal Varlık Yaklaşımına İlişkin Derleme Çalışması. *Maliye ve Finans Yazıları*, (109) 233-258.
- Fidan, M. M. (2019). Ticari Alacaklarda Değer Düşüklüğü–TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımı ve Vergi Usul Kanunu Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finansman*, (81) 37-58.
- Gebhart, G. (2012). Financial Instruments In Non-Financial Firms: What Do We Know? *Accounting and Business Research* (42), 3: International Accounting Policy Forum 267-289
- Gemuhluoğlu, S. A. (2019). Kurumsal Yönetim Yapılarının Tahakkuk Esaslı Kazanç Yönetimi Üzerine Etkileri: Bist Üzerine Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi. TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gökğöz, A. (2019). TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Çerçevesinde Ticari Alacaklara İlişkin Beklenen Kredi Zararlarının Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, (5/2) 163-178.
- Group, E. I. (2014). Ernst and Young.Impairment of Financial Instruments Under IFRS 9:. ([https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/\\$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf)) Erişim Tarihi: 30.07.2020)
- Gujarati D. N., (1995), Temel Ekonometri, İstanbul:Literatür Yayınları,33
- Haider, J., Akbar A., Sadiq T. (2012) Earning Management And Dividend Policy: Empirical Evidence From Pakistani Listed Companies, *European Journal of Business and Management* Vol 4, No.1, 83-90
- Healy, P. M., (1985). The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions. *Journal Of Accounting And Economics*, 7, 85-107.
- IFRS Foundation. (2016). IFRS 9 Financial Instruments (replacement of IAS 39). <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/financial-instruments-a-replacement-of-ias-39-financial-instruments-recognition/Pages/Financial-Instruments-Replacement-of-IAS-39.aspx>. Erişim tarihi (08.03.2021)
- İnal A.(2009) Durağan Olmayan Paneller ve Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Adana)
- İnternet (<https://www.kap.org.tr/tr/>) Erişim Tarihi 03.03.2021)
- İnternet (www.kgk.gov.tr) Erişim Tarihi: 25.06.2020)
- İnternet (https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%209). Erişim Tarihi: 06.06.2020)
- İşbil, N.(2021) Finansal Araçlar Raporlama Esasları ve Türkiye Muhasebe Standartlarına Uyum Düzeyinin Ölçülmesi - Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Ankara)
- Jones, Jennifer J. (1991). “Earnings management during import relief investigations.” *Journal of Accounting Research* 29(2): 193-228.
- Joshua Roonen, Varda Yaari. (2008). Earnings Management: Emerging Insights in Theory, Practice, and Research. New York: Springer, s. 25.
- Kılıç, M., Uyar, A. ve Ataman, B. (2016). Compliance With IAS/IFRS and Firm Characteristics: Evidence From The Emerging Capital Market of Turkey, *Ekonomika Istraživanja / Economic Research*. 29, 148-161.

- Koçak, Z. S. (2015). Kazanç Kalitesinin Ve Kazanç Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: İso 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Balıkesir)
- KPMG. (2014). First Impressions: IFRS 9 Financial Instruments. <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2014/09/first-impressions-IFRS9.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2020)
- KPMG. (2016). CECL and IFRS 9:Preparing today to be compliant tomorrow. (<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/cecl-ifs9-coe-final-062016.pdf> Erişim Tarihi:20.08.2020)
- KPMG. (2016). UFRS 9 Finansal Araçlar Tüm Standart Temel Değişiklikler. <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/05/tr-financial-intruments.pdf> Erişim Tarihi: 29.09.2020)
- KPMG. (2018). IFRS 9 for Non-Financial Institutions (1). <https://home.kpmg/mt/en/home/insights/2018/06/ifs9-for-non-financial-institutions.html> Erişim Tarihi: 20.10.2020)
- KPMG. (2018). IFRS 9 for Non-Financial Institutions (2). <https://home.kpmg/mt/en/home/insights/2018/06/ifs9-for-non-financial-institution-part-2.html> Erişim Tarihi: 25.10.2020)
- Larcker, David F., and Scott A. Richardson. (2004). “Fees paid to audit firms, accrual choices, and corporate governance.” *Journal of Accounting Research* 42(3): 625-658.
- Lessambo F.I., (2020). The U.S. Banking System Laws, Regulations, and Risk Management. Palgrave Macmillan.
- Maddala, G., & Wu, S. (1999). A Comparative Study of Unit Root Tests With Panel Data and a New Simple Test. *Oxford Ekonomi ve İstatistik Bülteni*, 631-652.
- Mawanane-Hewa S.(2016) Interest Group Influence on the Development of International Financial Reporting Standard (IFRS) 9 Financial Instruments Master Thesis Faculty of Business and Economics Macquarie University, Sydney, Australia
- Memiş, M. Ü., & Çetenak, E. H. (2012). Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İmkb’De İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3) 205-224.
- Mengi,P (2019) TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı’nın Finansal Tablolara ve Finansal Sisteme Etkisi Yüksek Lisans Tezi; İzmir, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- MNP (2017).“An Overview of the Impairment Requirements of IFRS 9 Financial Instruments”. <https://www.mnp.ca/SiteAssets/media/PDFs/APSG/2017/2017-02-ifs9-impairment-guide-final-version-apr-2017-update.pdf> , Erişim tarihi: 26.09.2020.
- Oreşkova, H. (2018). Introduction Of ‘The Expected Loss Model’ Under Ifrs 9 Financial Instruments –Critiques And Considerations. *Knowledge International Journal* , 26 (1), 187 - 199. <https://ikm.mk/ojs/index.php/KIJ/article/view/453> Erişim Tarihi: 20.10.2020)
- Önder, Ş., & Ağca, A. (2013). Toplam Tahakkuk Modelleri İle Türkiye’De Kar Yönetiminin Ölçülmesi: İmkb’De Yer Alan İşletmeler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* EYİ 2013 Özel Sayısı, 35-48.
- Özer, Y.(2021) Türkiye'deki Bankaların Karlılıklarının Analizi (2008-2018) Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara)
- Özerhan, Y. ve Arslan, Ü. (2016) “Şeffaflık İlkesi Açısından Finansal Araçlarda Değer Düşüklüğünün Raporlanmasının Yeni UFRS 9: Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18 (Özel Sayı-1), 573-603.
- Özkan, S., Durukan, M. B., & Dalkılıç, F. (2006). Approaches To Measuring Quality Of Earnings And Discussion Of The Applicability Of These Approaches To Istanbul Stock Exchange (Ise) Companies. *Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İstanbul*.

- PWC. (2015). 'Yeni Finansal Araçlar Standardı Beklenen kredi zararları nedir?' (<https://www.pwc.com.tr/tr/hizmetlerimiz/denetim/ufrs-raporlamasi/yayinlar/ufrs-9-beklenen-kredi-zararlari.html> Erişim Tarihi: 25.12.2020)
- PWC. (2017). IFRS 9 Financial Instruments Understanding the Basics. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-thebasics.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).
- PWC.(2017b). In Depth IFRS 9 Impairment: Significant Increase in Credit Risk. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-impairment-significant-increase-in-credit-risk.pdf> , Erişim tarihi: 15.06.2020.
- Rahmani, A., Ghashghaei, F. (2018). The Relation between Accounting Comparability and Earning Management. *Accounting and Auditing Review*, 24(4), 527-550.
- Sakarya, Ş , Sünbül K. Z . (2016). Kazanç Kalitesi ve Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: İSO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma . *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 23 (3) , 733-749
- Sevim, Ş. ve Altunal, I. (2015). Finansal Araçların Muhasebeleştirme Politikalarına Etki Eden Faktörler: Borsa İstanbul (BİST) Mali Sektörde Bir Araştırma, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17 (4) , 821-844.
- Sloan, R. G. (1996). "Do Stock Prices Fully Impound Information in Accruals about Future Earnings?" *The Accounting Review*, 73, 289-315.
- Suadiye, G. (2021). Kazanç Yönetiminin Motivasyon Kaynakları Ve Kurumsal Yönetim: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Şirketler Üzerine Ampirik Bir İnceleme . *Muhasebe ve Denetime Bakış* , 21 (63) , 223-248
- Sultanoğlu, B. (2018). "Expected Credit Loss Model by IFRS 9 And Its Possible Early Impacts on European and Turkish Banking Sector", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(3), 476-506.
- Tekin, A., & Kabadayı, N. (2011). Kazanç Yönetimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 14 (1-2) 127-160.
- Thornton, G. (2020). *Grant Thornton*. Grant Thornton: (<https://www.grantthornton.com.tr/en-guncel/makaleler/ufrs-9-finansal-araclar-standardi/> Erişim Tarihi: 21.11.2020)
- Topaloğlu, E. E. (2018). Finansal Riskler ile Firma Değeri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2) 287-301.
- Us, V. (2020). Tfrs 9 Uygulamasının Seçilmiş Bankalar Bazında Kredi Sınıflandırması Ve Karşılıkları Üzerindeki Etkisi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12 (22) 297-314.
- Uzgören N, Uzgören E. (2005) Zaman Serilerinde Sahte Regresyon Sorunu Ve Reel Kamu Harcamalarına Yönelik Bir Ekonometrik Model Uygulaması *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* Sayı 5, 1-14
- Yalçın, S. (2019). TFRS, BOBİ FRS ve MSUGT'de Diğer İşletmelere Yapılan Finansal Araç Yatırımları: Muhasebeleştirme, Değerleme, Sunum ve Açıklamalar. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 3 (3) 321-341.
- Yasar A., (2013) 'Big Four Auditors ' Audit Quality and Earnings Management : Evidence from Turkish Stock Market Department of Accounting and Finance', *International Journal of Business and Social Science*, 4.17
- Yavuzaslan, S., & Kalmış, H. (2016). İşletmelerin Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Kâr Yönetimi Üzerindeki Etkisi Ve Borsa İst. A.Ş. Şirketleri Üzerinde Bir Uygulama. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 14 (27), , 353-384.

- Yazan, Ö. (2015). Muhasebe Bilgi Kalitesi Açısından Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Kazanç Yönetimi ve Finansal Performans İlişkisi Doktora Tezi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*. Trabzon
- Yıldırım, S. (2018) “UFRS 9’un Banka Performansına Karşılıklar Bakımından Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Yıldız, Ö. (2018) Panel Veri Analizi İle Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılık Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü. İstanbul
- Yurdakul, H., (2014), Kar Yönetimi Ve Borsa İstanbul Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara
- Yükseltürk, O. (2006). İşletmelerde Kârı Yüksek Gösterme Yöntemleri ve Türkiye’de Hisse Senetlerinin Halka Arzı Öncesi Kârı Yüksek Gösterme Eğilimleri Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Zaif, F., & Arslan A., (2021) Beklenen Kredi Zararlarının Ölçümünde Kullanılan Yöntemler: Bıst 30’da Bir Araştırma Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 23(1), 144-171
- Zor, İ., & Korga, S. (2020). Türkiye Muhasebe Ve Finansal Raporlama Standartlarının Kazanç Yönetimi Uygulamalarına Etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (86) 1-24.
- Xu, Z., Taylor, G., Dugan, M. (2007). Review Of Real Earnings Management Literature. *Journal of Accounting Literature*, (26) s. 195-228.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Aygener, Ezgi

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet tarihi

Lisans

Gazi Üniversitesi

2014

Yabancı Dil

İngilizce

